

Kulttuuri tietoyhteiskunnassa

Strategia 2010 ja toimintaohjelma
Ehdotus

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:22

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Kulttuuri tietoyhteiskunnassa

Strategia 2010 ja toimintaohjelma (ehdotus)

Opetusministeriö

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto
Meritullinkatu 10,
PL 29, 00023 Valtioneuvosto
Puh. 09 - 160 04
<http://www.minedu.fi>
Taitto: Erja Kankala, opetusministeriö

Julkaisu luettavissa osoitteessa:
<http://www.minedu.fi/julkaisut/kulttuuri>
Yliopistopaino, 2003
ISBN 952- 530-0 (nid.)
952- 486-X(pdf)
ISSN 1458-8102

Opetusministeriön julkaisuja 2003:22

Sisällysluettelo

Esipuhe	5
Johdanto	7
Tietoyhteiskunta	8
Suomen lähtökohdat ja vahvuudet	9
Tietoyhteiskuntakehitykseen vaikuttavia haasteita	12
Tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikan kehitys	14
Politiikan ja toiminnan muotoutuminen	12
Kulttuurinen tietoyhteiskuntastrategia 1997–2000 ja sen toteutuminen	15
Tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikan nykyvaihe	17
Tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikan perusteet	19
Kansalliset strategiset tavoitteet	23
Opetusministeriön strategia 2015	23
Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2004–2007	24
Sisältötuotantoryhmän strategia	25
Opetusministeriön kulttuurisektorin toimintakokonaisuudet tietoyhteiskunta - politiikkaohjelmaan	25
Strategiasta toimintaan - toimintaohjelma	27
Kulttuuri, kulttuuriteollisuus, taide	27
Yleistä	27
Kotimaiset sisällöt	27
Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa	41
Tiedon ja kulttuuripalvelujen saatavuus	46
Luova työ voimavarana	51
Toimiva tekijänoikeusjärjestelmä	57
Kulttuuri tietoverkoissa	61
Nuoret ja tietoyhteiskunta	62
Nuorten verkkomediat	62
Lastenkulttuuri	63
Liikuntapolitiikka tietoyhteiskunnassa	65
Liikunnan sisältötuotanto	65
Liikunta sisältötuotannon kohteena	65
Kulttuuri ja tietoyhteiskunta aluepolitiikassa	67
Kansainvälinen strategia ja toiminta - EU:n toiminta ja kansainvälinen yhteistyö	70
Sisällöt EU:n tietoyhteiskuntapolitiikassa	70
Pohjoismainen yhteistyö	71
Euroopan neuvosto	72
Monenkeskinen yhteistyö	73
Kahdensiväinen yhteistyö	76
Kulttuurisen tietoyhteiskunnan indikaattorit	78
Toimintaohjelmaan sisältyvät ehdotukset	80

Esipuhe

Käsillä oleva ehdotus kulttuuriseen tietoyhteiskuntaan tähtääväksi strategiaksi on osa opetusministeriön laajaa strategioiden muodostamistyötä.

Opetusministeriön strategiatyössä saavutettiin vuoden 2003 alussa uusi vaihe. Ministeriön vuoteen 2015 ulottuva strategia saatiin valmiiksi. Se pohjautuu vuonna 2001 käytyyn arvokeskusteluun ja koko vuoden 2002 kestäneeseen laajapohjaiseen valmisteluun.

Koko opetusministeriön strategian ohella ministeriön politiikkaa ja toimintaa ohjaavat useat alakohtaiset strategiat tai osastrategiat. Ne voivat kattaa jonkin osan ministeriön toimialasta tai määrittää jotakin horisontaalista, läpileikkaavaa näkökulmaa.

Kulttuurista tietoyhteiskuntaa koskeva strategia on kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston toimialat kattava horisontaalinen strategia. Se täydentää ministeriön strategioita muodostaen vastinkappaleen koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategialle koulutus- ja tiedepolitiikan linjalla.

Kulttuurinen tietoyhteiskunta –strategia 2010 muodostaa mahdollisuuksien voileipäpöydän hallituksen ja kulttuuriministerin työskentelylle. Asiakirja esittelee strategian perusteet, lähtökohdat ja yleistavoitteet ja hahmottaa toimintatavoitteita ja hankkeita eri politiikka-alueilla.

Strategiaehdotus antaa pohjaa ohjelmajohtamismalliin pohjautuvan hallituksen politiikkaohjelman toteuttamiselle vuosina 2003 – 2007 opetusministeriön osalta. Sen johtotähtenä on sisältö, kotimainen sisältö. Sen vastakohtana on sisällötön ja kulttuuriton infrastruktuuri. Jatkossa tarvitaan vahvaa sisältöä huomioon ottavaa yhteistyötä myös infrastruktuurin kehittämisessä.

Strategia viimeistellään julkisen kommenttikierroksen jälkeen syyskaudella 2003.

Kesäkuussa 2003

Johdanto

Yhteiskunta on kehittymässä tietoon perustuvaksi yhteiskunnaksi. Kehittyvä informaatioteknologia muuttaa laajasti koko yhteiskuntaa: elinkeinoelämän ja teollisuuden rakenteita ja toimintoja, koulutuksen ja tutkimuksen edellytyksiä, ihmisten toimintaympäristöä sekä työssä että vapaa-aikana. Tietotekniikan laajentuva käyttö vaikuttaa syvästi myös kulttuuriin.

Kulttuurista tietoyhteiskuntaa koskevan strategiatyön tavoitteena on ollut selvittää tieto- ja viestintätieteiden vaikutuksia ja hyödyntämismahdollisuuksia kulttuurin eri alueilla ja muotoilla tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikkaa 2000-luvun ensimmäiselle vuosikymmenelle.

Kansallisissa linjauksissa nopea tietoliikenne ja tietoinfrastruktuuri ovat pitkään olleet varsin keskeisellä sijalla. Tietotekniikan dynaaminen ja hallittu käyttöönotto ja kehitys on nähty olennaisena kansallisen tason strategiana. Vuosituhannen vaihteessa toimineen hallituksen ohjelmassa painottuivat tekniikan sijasta tietoyhteiskunnan sisältökysymykset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset vaikutukset sekä koulutuksen tarkeys.

Teknologisen kehityksen vaikutuksia ja mahdollisuuksia kulttuuriin ja kulttuurin asemaa tietoyh-

teiskunnassa tarkastellaan tässä laajasti. Tarkastelu kattaa tiedon ja kulttuurin saatavuuden, kulttuuri- laitosten toiminnan ja aseman, taiteet ja luovan työn edellytykset, audiovisuaalisen ja muun sisältötuotannon sekä kulttuurisektorin merkityksen kansallisen identiteetin, taloudellisen kehityksen ja työllisyyden kannalta.

Suomessa on ollut käynnissä laaja tietoyhteiskunnan rakennustyö eri hallinnonaloilla vuodesta 1994 lähtien. Opetusministeriö julkaisi kulttuuripolitiikan alan ensimmäisen tietoyhteiskuntastrategian vuonna 1996. Strategia sisälsi toimintaohjelman vuosille 1997 – 2000 ja sen toteuttamista on jatkettu vuoteen 2002 asti. Strategian toteutumisesta tehtiin arvio keväällä 2002.

Tässä strategiassa esitetään tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikan lähtökohtia ja opetusministeriön toimintaohjelma vuosille 2003 – 2010. Strategia toimii myös muiden strategia-asiakirjojen ohella keväällä 2003 työnsä aloittaneen hallituksen tietoyhteiskuntaa koskevan politiikkaohjelman pohjana kulttuurin ja sisältökysymysten osalta.

Strategiaa sekä toimintaohjelmaa ja sen toteuttamisen painotuksia tarkennetaan vuosittain tulossuunnittelun yhteydessä.

Näkemyksiä kulttuurisesta tietoyhteiskunnasta

Hyvää tietoyhteiskuntaa leimaavat demokratia ja tasa-arvo.

Tämä yhteiskunta arvostaa ja tukee osaamista ja innovatiivisuutta, menestymistä ja työllisyyttä, hyvää elämää ja kestävästä kehitystä.

Kulttuurisen tietoyhteiskunnan ytimessä ovat sivistys ja elinvoimainen kansallinen kulttuuri, jonka ominaispiirteitä ovat laaja saatavuus, moniarvoisuus ja moninaisuus, runsaus ja laatu, luovuus ja elämyksellisyys.

Tietoyhteiskunta

Yhteiskunnat tavataan määritellä historiallisesti niiden pääasiallisen tuotantomuodon mukaan esim. maatalous- tai teollisuusyhteiskunniksi. Tuotantomuodon ohella, ja siitä ainakin osittain riippuen, yhteiskuntia määrittävät tietyt taloudellisen, kulttuurisen, sosiaalisen ja poliittisen järjestäytymisen muodot. Nyt kolmannen vuosituhaten alussa olemme siirtymässä tietoyhteiskuntaan ja Suomi on tämän kehityksen ehdottomia kärkimaita maailmassa.

Tietoyhteiskuntakehityksen laukaisijana ja moottorina on toiminut teknologinen kehitys, erityisesti digitalisointi. Informaatio- ja viestintätekniikka muodostavatkin tietoyhteiskunnan selkärangan; ilman niiden luomia mahdollisuuksia tietoyhteiskunta ei voisi kehittyä. Tietoyhteiskunnan varsinainen sisältö muovautuu yhteiskunnan taloudellisen, kulttuurisen, sosiaalisen ja poliittisen järjestäytymisen mukaan, jotka tietysti muuttuvat samalla itsekkin. Tietoyhteiskunnan kehitys onkin itse asiassa yhtä kuin muutokset yhteiskunnan järjestäytymisessä ja toimintatavoissa.

Tietoyhteiskunta on uusi ja suurelta osin vasta muotoutumassa oleva yhteiskunnallisen järjestäytymisen muoto, jossa oleellista on toisaalta tiedon ja informaation suhteellisen merkityksen yleinen kasvu sekä toisaalta itse tiedon muuttuminen aidoksi tuotannontekijäksi. Usein käytetty termi "tietotalous" (knowledge economy) kuvaa juuri tällaista kehitystä. Immateriaalisen tuotannon ja -palveluiden jo useita vuosia jatkunut talouden keskimääräistä nopeampi kasvuvauhti on tuntuva osoitus tietoyhteiskunnan kypsymisestä ja tuotannossa tapahtuvista muutoksista.

Tätä syvällistä mullistusta ja sen vaikutuksia yhteiskunnan eri alueille on analysoitu toistaiseksi vain vähän, vaikka tietoyhteiskunnasta onkin puhuttu jo lähes kaksikymmentä vuotta. Eniten asiaa lienee pohdittu talouselämän piirissä, jossa uuden talou-

den käsite nousi kilvan pörssikurssien kanssa 1990-luvun lopulla. Vaikka IT-kuplan puhkeaminen laimensikin kaikkein yltiöpäisimpiä näkemyksiä uuden talouden ominaispiirteistä, ei aitoja muutoksia tuotantorakenteessa ja tuottavuudessa ole syytä vähätellä. Perinteinen talous kehittyy tietoyhteiskunnan mukana ja myös sen on kyettävä hyödyntämään uutta teknologiaa. Uusi talous tuo lisäksi taloudellisen tuotannon ja toiminnan piiriin uusia alueita ja selvästi lisää taloudellista toimintaa tietyillä alueilla. Tietotalous ja tekijänoikeustalous, jotka perustuvat pitkälti henkiseen pääomaan, ovat tästä parhaita esimerkkejä.

Myös koulutuksen ja koulutuspolitiikan alueella, muun muassa OECD:ssä, on arvioitu tietoyhteiskunnan vaikutuksia. Esiin ovat nousseet vahvasti inhimillisen pääoman käsite ja sen merkitys sekä yksilön että yhteiskunnan kilpailukyvyyn ja hyvinvoinnin perustana.

Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan näkökulmasta tehdyt arviot ovat keskittyneet lähinnä konvergenssiin ja sen vaikutuksiin kulttuuriseen ja audiovisuaaliseen tuotantoon ja jakeluun. Tärkeimmät johtopäätökset kulttuurin kannalta koskevat tietoverkkojen kautta välitettävien sisältöjen ja palveluiden suhteellisen merkityksen jatkuvaa lisääntymistä.

Kun tieto, tietämys ja osaaminen muodostavat keskeiset menestymisen edellytykset ja kun immateriaalisessa tuotannossa on kyse henkiseen ja kulttuuriseen pääomaan perustuvasta merkitysten tuottamisesta, niin tietoyhteiskunnan kehittämisen avainkysymyksiksi nousevat tiedon luominen, uusiutuminen, välittäminen, saatavuus sekä tiedon käyttö. Näiden pääasiassa kulttuuristen ja sosiaalisten prosessien tehokkuus vaikuttaa tietoyhteiskunnassa ratkaisevasti niin kansakunnan kuin kansalaistenkin hyvinvointiin ja kilpailukykyyn.

Riippuvuus tiedosta avaa aivan uusia demokrati-an ja kehityksen näkökulmia, sillä tieto ei ole samal-

la tavalla rajallista kuin perinteiset tuotannontekijät. Tieto ja osaaminen eivät kulu käytettäessä, vaan päinvastoin mitä enemmän tietoa käytetään ja välitetään, sitä paremmin voidaan luoda uutta tietoa. Pitkällä aikavälillä valtioiden riippuvuus perinteisistä tuotannontekijöistä vähenee ja riippuvuus tiedosta kasvaa. Vastaavasti kulttuurinen ja sosiaalinen osaaminen ja pääoma vaikuttavat yhä enemmän kansalaisten aseman määrittymiseen.

Tiedon tuotantoon, uusiutumiseen, saatavuuteen ja käyttöön tulee kiinnittää nykyistä enemmän huomiota. Aivan samoin kuin aikaisemmissa yhteiskunnallisen kehityksen vaiheissa on kehitetty politiikkoja kulloinkin esiin nouseviin tarpeisiin (talous- ja finanssipolitiikka pääomien kasvattua, sosiaali- ja työvoimapolitiikka palkkatyön yleistyessä jne.), on nyt kehitettävä määrätietoisesti tietoa ja sen luomista tukevaa politiikkaa.

Avainasemassa ovat sellaiset – kulttuuripolitiikan ytimessä olevat – asiakokonaisuudet kuin kulttuurinen moninaisuus, kulttuurinen luovuus ja tiedon saatavuus.

Suomen lähtökohdat ja vahvuudet

Suomalaisen tietoyhteiskuntakehityksen erityisiä vahvuusalueita:

- vahva tietoliikenneteollisuus ja pitkälle kehittynyt tiedon infrastruktuuri, vapaa kilpailu markkinoilla
- korkea tietoverkkojen käyttövalmius; korkeatasoinen tietoverkko-osaaminen erityisesti langattomien verkkojen ja nopeiden tietoverkkopalvelujen osalta,
- mittava panostus tutkimus- ja kehitystoimintaan
- laajat valtakunnalliset perusrekisterit
- korkea koulutustaso, kattava oppilaitosverkosto, laaja koulutustarjonta
- koko maan kattava kirjastolaitos.

Tietoyhteiskunnan kehitys, johon globalisoituminen pitkälti perustuu, on saavuttanut sellaisen tason, että huomio on siirtymässä rakennetun infrastruktuurin käyttöön ja erityisesti sisältötuotantoon. Digitaalisten sisältöjen ja palvelujen tuotanto on taloudellisesti, työllistävästi ja kulttuurisesti merkittävää yhteiskunnallista toimintaa. Kulttuuri-

sektorin kannalta on merkittävää, että Suomessa on jo varsin varhaisessa vaiheessa syntynyt innovatiivisia uudenlaisia kulttuurituotteita tuottavia pieniä yrityksiä. Verkkosisältöjen ja tietotuotteiden kaupallista tuotantoa ja sisältötuotannon menestystä haittaavat kuitenkin kielialueemme pienuus ja pääoman puute.

Suomen ja Euroopan vahvuutena ovat kulttuurinen monimuotoisuus, rikas kulttuuriperintö, niitä heijastavat vahvat perinteiset kulttuurilaitokset ja -palvelut sekä viestintäteknologian nopea kehitys. Sisältötuotantoa edistämällä vahvistetaan niin kulttuurista kuin yritysälämän taloudellisen perustan monimuotoisuutta. Haasteena on taiteen ja muun kulttuurin digitaalisen tuotannon ja jakelun edistäminen, kulttuuriperinnön siirtäminen uusiin välineisiin sekä tiedon saatavuuden turvaaminen kansalaisille.

Digitaalitekniikan yleistymisen teosten ja muun aineiston luomisessa ja yleisölle välittämisessä muun muassa tietoverkkojen kautta aiheuttaa uusia vaatimuksia myös tekijänoikeutta koskevalle lainsäädännölle. Erityistä huomiota on kiinnitettävä demokration ja yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumiseen samoin kuin kulttuuri-, taide- ja liikuntapalvelujen sekä nuorisoin elinolosuhteita ja osallistumista tukevien palvelujen saatavuuteen. Digitaalista tekniikkaa hyväksi käyttäen avataan kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimen hallinnollista valmistelutyötä siten, että kansalaiset ja kansalaisjärjestöt voivat osallistua asioiden käsittelyyn jo valmisteluvaiheessa.

Suuri viestintä- ja kulttuuripoliittinen merkitys on sillä, että Suomessa on aloitettu maanpäälliset digitaaliset televisiolähetykset. Suomessa valittu MHP-standardi (Multimedia Home Platform) mahdollistaa television monipuoliset digitaaliset lisäpalvelut ja interaktiiviset sovellukset. Kanavien lukumäärän lisääntyminen antaa kulttuurille ja koulutukselle uusia mahdollisuuksia.

Suomalaiset ovat avoimia ja innovatiivisia tekniikan käyttöönotossa. Asenteet uuden tekniikan ja uusien palvelujen käyttöön ovat positiivisia. Suomen erityisvahvuutena on korkea koulutustaso ja sitä kautta teknologiataitojen osaaminen sekä tietotekniikan poikkeuksellisen laaja käyttö eri väestöryhmissä. Tässä kehityksessä koululaitoksella ja kir-

jastoilla on merkittävä rooli. Lisääntyvä ja laajentuva tietoyhteiskunnan osaaminen yhdessä lisääntyvän vapaa-ajan ja taloudellisten mahdollisuuksien kanssa luovat edellytyksiä ja kysyntää kotimaiselle kulttuuritarjonnalle.

Teknologisesta kehitysasteesta ei kuitenkaan suoraan voi johtaa loistavaa menestystä sovellettuna ihmilliseen kehitykseen ja ihmisten arkipäivään ja kulttuuriin. On tärkeää tehdä oikeat johtopäätökset tietoyhteiskuntastrategioita valittaessa. Kotimainen kilpailukykyinen sisältö ja kulttuuripalvelut ovat edellytyksiä kansalliselle ja kansainväliselle menestykselle.

Valtioneuvoston tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta on tunnistanut joukon keskeisiä vahvuuksia ja haasteita, jotka kaikki osaltaan vaikuttavat tietoyhteiskunnan kehitykseen. Osa näistä vahvuuksista ja haasteista on sisällytetty seuraavaan.

Suomella on vahva kilpailukyky ja parhaat tietoyhteiskuntavalmiudet. Suomea on useissa yleistä kilpailukykyä koskevissa vertailuissa pidetty yhtenä maailman kilpailukykyisimmistä maista. Marraskuussa 2002 julkaistussa World Economic Forumin (WEF) kilpailukykyvertailussa Suomi arvioitiin toiseksi Yhdysvaltojen jälkeen. Edellisenä vuonna järjestys oli ollut päinvastainen.

Toukokuussa 2003 julkistetun sveitsiläisen liikkeenjohdon koulutuslaitoksen IMD:n arvion mukaan Suomi on kilpailukykyisin kaikista niistä maista, joissa on alle 20 miljoonaa asukasta. Tämän arvioinnin mukaan Suomi on suurten ja pienten maiden yhdistetyllä listalla toinen.

Suomi on myös tietoyhteiskuntavalmiuksiltaan maailman kärkipäässä. Vuoden 2003 alussa julkaistussa World Economic Forumin raportissa (Global Information Technology Report 2002 – 2003 – Readiness for the Networked World) Suomi arvioitiin tietoverkkojen käyttövalmiuksiltaan ensimmäiseksi maailmassa. Edellisen vuoden raportissa Suomi oli ollut kolmantena ja Yhdysvallat toisena. Arvioinnissa käytettiin lukuisia indeksejä, jotka mittasivat ympäristöä ja infrastruktuuria, käyttövalmiuksia ja käyttöä.

Suomi kuuluu teknologisesti maailman kehittyneimpiin maihin. YK:n kehitysohjelman UNDP:n ihmillisen kehityksen vuosiraportin 2001 mu-

kaan Suomi on teknologisesti maailman kehittynein maa. Vertailun lähtökohtana on teknisten saavutusten indeksi (Technology Advancement Index, TAI), jonka tavoitteena on kuvata sitä, miten eri maat luovat ja käyttävät teknologiaa ja rakentavat ihmillisen osaamisen perustaa. Tämä puolestaan heijastaa sitä, miten eri maissa on edellytyksiä osallistua tietoyhteiskunnan innovaatioiden kehittämiseen. Indeksissä verrattiin perinteisen tekniikan käyttöastetta puhelinten määrällä ja kotitalouksien sähkön kulutuksella. Uuden tekniikan alueella verrattiin internetpalvelinten määrää ja teknologian vientiä, uuden tekniikan käyttöastetta eri maissa, teknistä luovuutta myönnettyillä patenteilla, rojalteilla ja lisenssimaksuilla sekä ihmillistä osaamista koulutuksen tunnusluvuilla. Suomen jälkeen Yhdysvallat oli vertailussa toisella sijalla, Ruotsi kolmantena.

Julkisen ja yksityisen sektorin tietoyhteiskuntayhteistyö kehittyy voimakkaasti. Tietoyhteiskuntakehitys on tiivistänyt ja lähentänyt julkista ja yksityistä sektoria toisiinsa ja lisännyt niiden välistä yhteistyötä. Erityisesti julkisen sektorin uudistuskehitys on kuvailtavissa käsitteillä managerisoituminen, markkinaistuminen ja voimavarojen säännösten purkamisen. Managerisoitumiseen liittyy tulosperusteisuus ja vastuu. Sen mukaisesti poliittinen päätöksenteko tilaa tuotteet ja palvelut, ja tuotantoprosessit tapahtuvat tuottavissa yksiköissä. Markkinaistuminen tarkoittaa julkisten yksiköiden oman tulonmuodostuksen korostamista ja kilpailuttamista. Säännösten purkukehitys on sitovista yksityiskohtaisista budjetoinneista luopumista.

Suomessa sekä julkinen että yksityinen sektori ovat panostaneet tietoyhteiskunnan kehittämiseen. On merkittävä etu, että julkinen ja yksityinen sektori ovat kyenneet yhteistyössä luomaan yhteisiä visioita ja päämääriä tietoyhteiskunnan kehittämiseksi. Julkinen ja yksityinen sektori tekevät Suomessa monipuolista yhteishallinnallisen tietoyhteiskunnan yhteistä kehittämistyötä.

Informaatiotalous on vahvistunut. Taloudellinen ja erityisesti informaatiosektorin kehitys on ollut voimakasta 1990-luvulla ja varsinkin sen puolivälin jälkeen. Työn tuottavuus kasvoi vuosina 1975 – 2000 keskimäärin 3,1 prosenttia vuodessa. 1990-luvulla elektroniikkateollisuus kasvoi jopa 20 pro-

sentin vuosivauhtia. Tietoteknisten tuotteiden viennin osuus kokonaisviennistä kolminkertaistui 1990-luvulla. Se oli vuonna 1990 kokonaisviennistä 7,5 prosenttia ja vuonna 1999 jo 23 prosenttia.

Tutkimukseen ja koulutukseen panostetaan enemmän kuin koskaan. Tutkimus- ja kehittämistoiminnan resurssit ovat kasvaneet nopeasti viime vuosikymmenten aikana. Tutkimustoiminnan osuus BKT:sta on nykyisin 3 prosenttia; OECD-maista vain Ruotsi panostaa tätä enemmän, ja Yhdysvallat ja Japani ovat lähes samalla tasolla Suomen kanssa. Tietoyhteiskunnalle tyypillisten tuoteryhmien tutkimusmenot kattoivat vuonna 1997 lähes puolet yrityssektorin tutkimusmenoista. Suomalaisten koulutustaso on vahva, erityisesti tietotekniikka- ja media-alan koulutusta on lisätty voimakkaasti – koulutuksen aloittaneiden määrä on lähes nelinkertaistunut kymmenessä vuodessa.

Tietoliikenneverkot ja -palvelut. Tietoliikenneverkot muodostavat teknisen perustan tietoyhteiskunnan kehittämiseksi. Palvelutarjonnan monipuolisuus ja kilpailukykyiset hinnat ovat mahdollistaneet uusien palvelujen laajan käytön. Tietotekniikkaa hyödynnetään laajasti niin yksityisellä kuin julkisellakin sektorilla. Jo vuonna 1998 yli 20 henkeä työllistävistä tietotekniikkaa käyttävistä yrityksistä noin 90 prosenttia käytti internetiä ja sähköpostia. Kotitalouksien pankkimaksuliikenteestä yli 80 prosenttia hoidetaan tietoliikenneyhteyksin. Suomalaiset yksityis- ja yritysasiakkaat käyttävät internetiä enemmän kuin missään muualla. Julkinen hallinto soveltaa tietotekniikkaa monipuolisesti; erilaiset perusrekisterit muodostavat luotettavan tietopohjan julkisen sektorin tehokkaalle toiminnalle.

Koko maan kattava ja toimiva kirjastolaitos. Suomessa yleiset kirjastot muodostavat hyvin toimivan ja koko maan kattavan kansallisen verkoston, jolla on yhteydet muihin kansallisiin ja kansainvälisiin kirjasto- ja tietopalveluverkostoihin. Yleiset kirjastot ovat strategisesti keskeinen erityisvahvuus tietoyhteiskunnan palveluiden saamisessa laajasti ja tasa-arvoisesti eri yhteiskuntaryhmien käyttöön. Tiedon käsittelyyn ja siirtoon perustuvassa kirjastolaitoksessa internet ja verkkopalvelut avaavat huomattavia mahdollisuuksia lisätä palvelun laatua ja määrää. Koko suomalaisen kirjastolaitoksen virtuaaliosaa on-

kin 1990-luvun puolivälistä lähtien rakennettu ottaen huomioon etenkin loppukäyttäjät. Virtuaaliset väylät kirjastojen aineistoon, osaamiseen ja palveluihin ovat jo nykyään laajassa käytössä. Kokoelmatietoja voi etsiä verkosta, osin myös langattomasti ja etäpalveluna. Kaikissa maan yleisissä kirjastoissa tarjotaan käyttäjille maksuton internet-yhteys. Kirjaston rooli tiedontuottajana kasvaa verkkopalvelutarjonnassa.

Kirjastot ovat strateginen väylä verkkojen kasviin tietoresursseihin ja palveluihin. Kansainvälisesti tarkasteltuna Suomi on säilyttänyt kärkipaikan kävijöiden ja lainojen asukaskohtaisissa määrissä siitä huolimatta, että fyysisten käyntien lisäksi ovat tulleet kirjastojen ympärivuorokautiset www-palvelut. Suomen kirjasto-osaamisen hyvän maineen taustalla on alan yliopistotasoinen koulutus.

Kehittynyt kulttuurilaitosten verkosto. Suomessa on kehittynyt, kattava ja laaja teatterien, museoiden ja orkesterien muodostama kulttuurilaitosten verkosto. Maamme laaja ja ammattitaitoinen kulttuurialan järjestökenttä, kulttuurialan ammattilaiset, taiteilijat, kulttuurin tuottajat, kulttuurihallinto, tiedotusvälineet, tiedottajat ja kriitikot ovat verkottuneet. Taidelaitosverkosto on tärkeä osa kansalaisten perusoikeudesta kulttuurin tarjontaan. Kulttuurialan organisaatiot ja laitokset hyödyntävät tehokkaasti tietoverkkoja toiminnassaan.

Henkisen omaisuuden alojen taloudellinen merkitys kasvaa. Tietoyhteiskuntakehitys yhdessä koulutustason nousemisen ja lisääntyvän vapaa-ajan kanssa avaavat taiteelle ja kulttuuriteollisuudelle merkittäviä kasvun mahdollisuuksia. Keskeiset tekijänoikeusalat ovat aloja, jotka tuottavat tekijänoikeudella suojattuja teoksia ja muita suojan kohteita. Nämä alat eivät olisi olemassa ilman tekijänoikeudella suojattua aineistoa. Tekijänoikeusalojen kansantaloudellinen merkitys on kasvava. Keskeisten tekijänoikeusalojen osuus bruttokansantuotteesta (BKT) lisääntyi vuosina 1988 – 1997 2,92 prosentista 4,13 prosenttiin. Alat kasvoivat kaksi kertaa nopeammin kuin talous keskimäärin. Keskeiset tekijänoikeusalat työllistivät vuonna 1997 yli 86 000 ihmistä, joka on lähes 4 prosenttia koko työvoimasta. Uusia tutkimuksia tekijänoikeusalojen taloudesta on vireillä.

Teknologian kehitys moninkertaistaa kulttuuri-

tarjonnan sisällön ja jakelumahdollisuudet. Taiteen ja kulttuurin sisältötuotteilla on tietoyhteiskunnassa merkittävät kasvumahdollisuudet.

Tietoyhteiskuntakehitykseen vaikuttavia haasteita

Vaikka Suomi on teknologian kehityksen kansainvälisessä kärjessä, ei teknologian hyödyntämisen ja innovaatioiden määrä ole tästä suoraan johdettavissa. Tekniset saavutukset ovat tärkeitä inhimilliselle kehitykselle, mutta niistä ei voi suoraan päätellä, miten saavutuksia on sovellettu. Siitä huolimatta että maassamme on voimakkaasti panostettu tutkimukseen ja tuotekehitykseen, ovat kansantaloutemme voimavarat rajallisemmat kuin monessa muussa OECD-maassa. Valmisohjelmateollisuus ja sisältötuotanto ovat vielä kehitysasteella. Ohjelmistoteollisuus on nuorta ja edistynyt muutamalla alalla. Sisällön tuotantoon suunnatut panostukset ja kehityshankkeet eivät ole vielä tuottaneet merkittäviä näkyviä tuloksia. Samalla kun Suomen tietoyhteiskunnan infrastruktuurin tekninen huippurakenne on syytä pitää ajan tasalla, on yhä tärkeämpää luoda rakenteellisia edellytyksiä kulttuuri- ja sisältöpalvelujen yritystoiminnalle sekä erityisesti yritystoiminnan ja taide- ja kulttuurin sisältötuotannon rajapinnassa.

Tietoyhteiskunnan joustavuus ja sosiaalinen ulottuvuus. Tietoyhteiskunta itsessään ei ole myönteinen tai kielteinen asia. Oleellista on se, mitä henkistä tai aineellista hyvinvointia tai vastaavasti pulmia ja haasteita se tuo mukanaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Yksi keskeisimmistä haasteista on sovittaa yhteen tietoyhteiskuntakehityksen ja kansainvälisen kilpailun mukanaan tuoma joustavuuden tarve niin työelämässä kuin yhteiskunnan kehityksessä laajemminkin samalla ylläpitäen suomalaisen yhteiskunnan sosiaalista koheesiota, tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta.

Koulutusjärjestelmän kapasiteetti ja koulutuksen suuntaaminen. Tieto- ja viestintätekniiikan sekä media-alan koulutus on moninkertaistunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Silti koulutusjärjestelmän kapasiteetti on osoittautunut riittämättömäksi, koska työvoiman tarve tietoteollisuudessa on kasvanut ja kasvaa voimakkaasti. Informaatiosektorilla

on kasvava työllistävä merkitys ja työvoimaan kohdistuvat erityistarpeet asettavat muutospaineita koulutusjärjestelmälle. Työvoiman tarpeen kasvu ja koulutusjärjestelmän kapasiteetin rajat asettavat haasteita koulutuksen suuntaamiseen. Koulutusta olisi suunnattava jo työelämässä oleviin henkilöihin. Tietoyhteiskunnan nopea kehittyminen edellyttää myös muiden koulutusalojen opinnoissa kasvavaa tietotekniikan osaamisen osuutta.

Verkkokauppa haasteena yrityksille ja elinkeinolämälle. Sähköinen kaupankäynti on ollut Yhdysvalloissa Eurooppaa nopeampaa. Sähköiseen kauppaan liittyy edelleen useita tietoturva-, kuluttajan suoja- ja verotuskysymyksiä, mutta silti sen arvioidaan kasvavan merkittävästi jo muutaman lähivuoden aikana. Suomella on kansainvälisesti verraten hyvät edellytykset verkkokaupan kehittämiseen. Verkkokauppa alentaa markkinointi- ja jakelukustannuksia, eikä ostaja ole sidottu aikaan tai paikkaan. Verkkokauppa vaikuttaa markkinoiden rakenteeseen, avaa uusia markkinoita, vaikuttaa yritysten kilpailulliseen asemaan ja edellyttää uusia verkostoitumisen ja yhteistyön muotoja. Yksittäisessä yrityksessä verkkokauppa voi vaikuttaa kaikkeen liikeideasta tuotteiden markkinointiin. Toimintojen sopeuttaminen uuteen toiminta- ja markkinaympäristöön on kehityksen edellytys.

Uudet työnteon ja elämisen mallit. Tieto- ja viestintätekniiikan kehitys avaavat uudenlaisia työnteon ja elämisen malleja maanlaajuisesti. Uusi teknologia mahdollistaa myös eri toimintojen vapaan alueellisen sijoittamisen. Näitä mahdollisuuksia ei ole täysin hyödynnetty. Yksittäisen työntekijän näkökulmasta tieto- ja viestintätekniiikan käyttö on muuttanut ihmisten fyysistä ja henkistä toimintaympäristöä. Tiedon määrän kasvu ja saatavuuden helpottuminen on erityinen haaste strategiselle suunnittelulle.

Tehokkuuden lisääntyminen. Teknologian kehitys avaa monia uusia mahdollisuuksia. Sen avulla osa työtehtävistä voidaan tehdä entistä tehokkaammin ja nopeammin. Tämä on myös tietoyhteiskunnan keskeinen piirre. Tästä aiheutuu kuitenkin samalla vakavia yhteiskunnallisia ongelmia. Työn automatisoituessa tehokkuus kasvaa ja työvoiman tarve vähenee. Monissa teollisuusmaissa esiintyvä

joukkotyöttömyys on seurausta tästä kehityksestä. Uusia työpaikkoja ei synny samassa tahdissa kuin niitä vähenee. Kysynnän kehitys ja tuotanto- ja elinkeinorakenteen muutos eivät vastaa ongelmiin riittävän nopeasti. Monissa teollisuusmaissa esiintyvä joukkotyöttömyys on seurausta tästä kehityksestä. Uusia työpaikkoja ei synny samassa tahdissa kuin niitä vähenee. Kysynnän kehitys ja tuotanto- ja elinkeinorakenteen muutos eivät vastaa ongelmiin riittävän nopeasti.

Uusi eriarvoisuus. Tietoyhteiskuntakehitykseen liittyy monia muita ei-toivottavia kehityssuuntia. On tärkeää, että nämä identifioidaan ajoissa. Keskeinen kysymys on, saavatko kaikki kansalaiset yhtäläiset mahdollisuudet osallistua ja toimia yhteiskunnassa, jonka toiminta ja palvelut perustuvat yhä enemmän viestintä- ja tietotekniikkaan. Tietotekniikan aikakaudella syntyy uudenlaista eriarvoisuutta. Kaikilla ei ole tietotekniikan käyttöön ja tiedon hallintaan tarvittavia taitoja. On myös ihmisryhmiä, jotka eivät halua käyttää tietotekniikkaa.

Kansallinen koulutusjärjestelmämme on näiden ongelmien ratkaisemisessa keskeisessä asemassa. Perus- ja aikuiskoulutuksen on tarjottava kaikille kansalaisille tietoyhteiskunnassa tarvittavat perustaidot, joiden kautta yhtäläiset osallistumismahdollisuudet voidaan paremmin turvata. Lisäksi yhteiskunnan peruspalvelut on turvattava myös niille, jotka eivät osaa tai eivät halua käyttää tietotekniikkaa.

Oman ongelmansa aiheuttaa se, että tiedon saatavuudella on tietotekniikan aikakaudella myös taloudelliset kynnyksensä. Laitteet ja tietoliikenneyhteyksien käyttäminen maksavat, myös palvelut tulevat enenevässä määrin maksullisiksi. Tietokoneiden ja verkkoyhteyksien hinnat tosin koko ajan halpenevat suhteellisesti. Mahdollisuudet tietotekniikan käyttämiseen ovat kaikkialla maassa periaatteessa samanlaiset. Halpenevat hinnat ja tasapuolinen saataisuus voivat tietoyhteiskunnassa merkitä uusia tasa-arvoisia ja demokraattisia piirteitä.

Uusi haavoittuvuus. Tietotekniikan laajamittainen käyttö yhteiskunnan toiminnoissa aiheuttaa myös uudenlaisen haavoittuvuuden. On varauduttava tietojärjestelmien kaatumiseen tietokoneviruksien, inhimillisten erehdysten, rikosten tai luonnon-

mullistusten takia. Haavoittuvuus liittyy myös kansalaisten yksityisyyden suojaan ja tietosuojaan. Verkossa tarjottavat interaktiiviset palvelut mahdollistavat käytön seurannan. Palvelun tarjoaja voi rekisteröidä ja tarkkailla palvelun käyttäjän valintoja ja mieltymyksiä. Mitä enemmän toimintoja siirryy tietoverkkoihin, sitä täsmällisempi elämänjälki meistä voidaan piirtää. Tietosuojakysymykset nousevat tällöin erityisen tärkeiksi. Tietojen joutuminen väärin käsiin tai väärin tietojen levittäminen on vakava uhka.

Tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikan kehitys

Politiikan ja toiminnan muotoutuminen

Suomalaisen tietoyhteiskunnan kehittämistä koskevan vuoden 1995 valtioneuvoston periaatekannanoton mukaisesti opetusministeriö julkaisi vuoden 1995 alussa koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia-asiakirjan, joka ulottui vuoteen 1999. Opetusministeriön toinen koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategia käsittää vuodet 2000-2004. Strategia vuodesta 2005 eteenpäin on valmisteltavana.

Vuoden 1996 alussa opetusministeriö julkaisi kulttuuripoliittisen asiakirjan "Kulttuurinen tietoyhteiskunta - Strategiset perusteet ja lähtökohdat opetusministeriön toimintaohjelmalle 1997-2000". Asiakirja oli monelta osin ajankohtainen ja ajan tasalla vielä vuonna 2003. Sen sisältämiä asioita ja tavoitteita sisältyy myös tähän strategiaan. Vuoden 1996 strategia ja toimintaohjelma sisälsi 60 toimenpide-ehdotusta, joiden toteutumista arvioitiin keväällä 2002 (ks. s. 13 - 14).

Vuonna 1999 työnsä aloittaneen hallituksen ohjelman mukaisesti perustettiin poikkihallinnollinen sisältötuotantohanke, jota koordinoimaan asetettiin kulttuuriministerin puheenjohtama sisältötuotantotyöryhmä. Sisältötuotantotyöryhmä toimi tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunnan jaostona.

Sisältötuotantotyöryhmän ohien opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto perusti kuusi työryhmää sisältötuotantohankkeen eri tehtäviä varten:

Sisältötuotantohankkeen työryhmät kulttuurisektorilla

Kulttuuriperinnön digitointi työryhmä ("Kuldi-työryhmä")
Digitaalinen sisältötuotanto -työryhmä
Digitaalisen tietohuolto -työryhmä
Kulttuuri- ja luontomatkailun verkkopalveluhanke
Liikunnan sisältötuotantohanke
Tekijänoikeuksia käsittelevä työryhmä

Lisäksi nuorisotoimen alalla on toiminut verkko-demokratiahanke.

Sisältötuotantotyöryhmä julkaisi kymmenen väliraporttia. Ensimmäisessä väliraportissa (6:2001) kartoitettiin alueellisen sisältötuotannon mahdollisuuksia. Toisessa väliraportissa (14:2001) selvitettiin sisältötuotannon arvoketjun rahoitusta. Kolmannessa väliraportissa (18:2001) esiteltiin yhden tutkimuksen näkökulmasta sisältötuotantoalan omatarveskenaario. Neljännessä väliraportissa tarkennettiin työryhmän toimenpideohjelmaa ja luotiin katsaus tehtyihin toimenpiteisiin. Viides väliraportti (10:2002) oli tutkijapuheenvuoro digitaalisesta televisiosta. Kuudes väliraportti (16:2002) sisälsi tutkimukseen perustuvaa tietoa sisältötuotannon kehitysnäkymistä vuoteen 2007 mennessä. Seitsemäntenä väliraporttina työryhmä julkaisi m-cult ry:n toteuttaman tutkimuksen, joka käsitteli mediakulttuurin tuotanto-, viestintä- ja yhteistyörakenteita. Kahdeksas väliraportti sisälsi sisältötuotantoalan alueellisen kartoituksen. Työryhmän yhdeksäs väliraportti oli selvitys kirjastoalan osaamisen ja resurssien kaupalli-

sista hyödyntämismahdollisuuksista. Viimeinen eli kymmenes väliraportti oli eOppimisen klusteriselvitys.

Koko sisältötuotantohankkeen tulokset kokoava sisältötuotantotyöryhmän toimintakertomus julkaistiin maaliskuussa 2003.

Sisältötuotantotyöryhmä luovutti marraskuussa 2002 pääministeri Lipposelle strategia-asiakirjan "Digitaalinen sisältötuotanto - strategiset tavoitteet ja toimintaehdotukset". Strategia käsittelee digitaalisen sisältötuotannon muodostumista kansainvälistymiskehityksen näkökulmasta peruslähtökohtanaan vahva kotimainen sisältötuotanto. Strategia kuvaa tiivistetysti sisältötuotannon klusteria: sisältöalan osaamista, koulutusta ja tutkimusta, yleisiä telemaattisia puitteita sekä liiketoimintaedellytyksiä ja rahoituskysymyksiä. Mediakulttuurista sisältötuotantoa strategia tarkastelee kansallisen innovaatiojärjestelmän osana; sen keskeisin elementti on elinkeinölämän ja julkisen sektorin yhteistyövaatimus.

Sisältötuotantotyöryhmän strategiset näkökohdat on otettu huomioon nyt käsillä olevassa strategia-asiakirjassa. Kulttuurin tietoyhteiskuntapolitiikka ja sisältötuotannon edistäminen ovat merkittävä osa opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan politiikkasektoria ja ne muodostavat 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen yhden keskeisen painopisteen.

Virstanpylväitä kulttuurin tietoyhteiskuntapolitiikan kehityksessä

- Kulttuurinen tietoyhteiskunta - Strategiset perusteet ja lähtökohdat opetusministeriön toimintaohjelmalle 1997-2000, opetusministeriö 1996
- Sisältötuotantotyöryhmän väliraportit 1-10, opetusministeriö 2001-2002
- Kirjastopoliittinen ohjelma 2000-2004 (2001)
- Kulttuurinen tietoyhteiskunta - Strategian 1997-2000 toteutuminen - tilanne keväällä 2002
- Digitaalinen sisältötuotanto - strategiset tavoitteet ja toimintaehdotukset, opetusministeriö, marraskuu 2002
- Kirjastostrategia 2010, Tiedon ja kulttuurin saatavuus (2003)
- Opetusministeriön strategia 2015, helmikuu 2003
- VN:n periaatepäätös taide- ja taiteilijapoliittisesta ohjelmasta, maaliskuu 2003
- Kulttuurinen tietoyhteiskunta - strategia 2010, luonnos, kesäkuu 2003

Toukokuussa 2002 luovutti taide- ja taiteilijapoliittista ohjelmaa laatinut toimikunta opetusministeriölle ehdotuksensa valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi. Ehdotuksessa painotettiin kulttuuriteollisuuden ja sisältötuotannon merkitystä taiteen kentän laajentajana. Valtioneuvosto hyväksyi ohjelman maaliskuussa 2003. Päätoimikunnalla käynnistettiin "Luova hyvinvointiyhteiskunta" -politiikkaohjelma. Tässä ohjelmassa on suuri määrä kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittämisen kannalta merkittäviä asioita.

Tietoyhteiskunnan sivistyksellisten, kulttuuristen ja sisällöllisten ulottuvuuksien edistäminen on keskeinen osa koko opetusministeriön vuoden 2003 alussa valmistunutta vuoteen 2015 ulottuvaa strategiaa.

Kulttuurinen tietoyhteiskuntastrategia 1997–2000 ja sen toteutuminen

Kulttuuripolitiikan alan ensimmäinen tietoyhteiskuntastrategia julkaistiin vuoden 1996 alussa ja siihen liittyi toimintaohjelma vuosille 1997-2000. Strategia täydensi opetusministeriön toimialalla edellisenä vuonna tehtyä koulutuksen ja tutkimuksen tietostrategiaa. Strategian toteuttaminen jatkui vuoteen 2002, jolloin sen toteutuminen arvioitiin. Kulttuurin tietoyhteiskuntastrategian lähtökohtana oli näkemys pienen kieli- ja kulttuurialueen erityisaseman turvaamisesta voimakkaassa ja nopeassa kansainvälistymiskehityksessä. Kansallisen kieli- ja kulttuuri-identiteetin aktiivinen kehittäminen sekä yhteiskunnan moniarvoisuuden ja monimuotoisuuden turvaaminen nähtiin tavoitteiksi, joita haluttiin edistää tietoyhteiskunnan keinoin. Tietoyhteiskunnan strategiseksi ja kulttuuripoliittiseksi tavoitteiksi nostettiin erityisesti kotimaisen sisältötuotannon kehittäminen sekä kulttuurin alueellinen ja yhteiskunnallinen saatavuus.

Koulutuksen, tieteen ja kulttuurin sektoreiden katsottiin olevan avainasemassa tietoyhteiskunnan kehittämisessä. Strategiassa painotettiin näkemystä siitä, että tietoyhteiskunnan tuli perustua kaikkien kansalaisryhmien tarpeiden huomioon ottamiseen. Kansalaisten mahdollisuuksia hyödyntää erilaisia julkisia, yksityisiä ja yhteisöjen tarjoamia palveluja haluttiin parantaa esimerkiksi laajentamalla kirjasto-

jen avointen tietoverkkojen käyttöä.

Strategian mukaan pääosa tietoyhteiskunnan rakentamistyöstä tapahtuu yksityisten yritysten ja järjestöjen sekä aktiivisen kansalaistoiminnan kautta. Valtion tehtävänä nähtiin edellytysten luominen suotuisalle kehitykselle. Tämä tapahtuisi vaikuttamalla kulttuuripoliittisilla toimilla tasapainottavasti kehityksen suuntaan, nopeuteen ja palvelujen saatavuuteen. Rajattu julkinen tuki haluttiin suunnata sinne, missä sillä arvioitaisiin olevan suurimmat kerrannaisvaikutukset.

Strategia kuvasi uuden teknologian vaikutusta kulttuurin eri alueilla ja se pyrki tunnistamaan uusia kehityskulkuja. Kulttuurin murrosta kuvailtiin digitalisoituvassa kansainvälisessä toimintaympäristössä. Itse toimintaohjelmassa arvioitiin sekä tietoyhteiskuntakehityksen vaikutuksia kulttuuripoliittikaan yleisesti että muutoslinjoja ja muutostarpeita kulttuurin ja taiteen eri alueilla. Strategia ja toimintaohjelma ulottuivat kulttuurilaitosten toimintaan ja asemaan, taiteisiin, luovan työn edellytyksiin sekä kulttuurisektorin merkitykseen kansallisen identiteetin, taloudellisen kehityksen ja työllisyyden kannalta.

Strategiaan liittyi myös joukko yksityiskohtaisempia eri aloja koskevia kehittämisehdotuksia. Nämä ehdotukset perustuivat näkemykseen siitä, että tiedon valtavyöllillä tarvitaan suomalaisen kulttuurin, kirjallisuuden, musiikin, näyttämötaiteen, kuvataiteen, muotoilun, arkkitehtuurin, viestinnän ja audiovisuaalisen kulttuurin tuotteiden tarjontaa. Keskeisenä keinona kotimaisen sisältötarjonnan lisäämiseksi nähtiin kotimaisten tietotuotteiden ja niihin liittyvien sovellutusten tuotannon tukeminen helpottamalla suomalaisten multimediaritusten syntymistä ja kehittymistä sekä kannustamalla digitaalisessa muodossa olevien tietotuotteiden tuotantoa, jakelua ja käyttöä.

Eri arvioiden perusteella Suomen tietoyhteiskuntakehitys on kansainvälisesti verrattuna erittäin korkealla tasolla. Kulttuurin tietoyhteiskuntastrategia ja siihen liittyvän toimintaohjelman toimet ovat osaltaan edistäneet suotuisaa tietoyhteiskuntakehitystä.

Kulttuurin tietoyhteiskuntastrategia asetti kulttuurin tietoyhteiskuntakehityksen laajempaan kan-

salliseen ja kansainväliseen kehykseen, kokosi laajan näkemyksen tämän kehityksen vaikutuksista ja haasteista kulttuurisektorille sekä arvioi taiteen ja kulttuurin eri alueiden erityistarpeita tietoyhteiskuntakehityksessä. Ohjelma antoi näin suuntaa ja sisältöä hallituksen tietoyhteiskuntatavoitteille kulttuurin ja taiteen alueilla ja nopeutti uuden teknologian ja tietoyhteiskuntahankkeiden omaksumista kulttuurin alueella.

Strategian näkemykset kulttuurisen sisältötuotannon keskeisestä asemasta ja henkisen omaisuuden kasvun merkityksestä olivat hyvin oikeaan osuneita. Rakenteellisten edellytysten luominen sisältötuotannolle ja tietoyhteiskunnan palveluille on tullut yhä tärkeämmäksi ja tämän kehityksen kasvava merkitys nähdään yhä laajemmin. Strategia tuki kulttuurin ja taiteen alalla tietoyhteiskuntakehityksen tärkeyttä ja välttämättömyyttä korostavia näkemyksiä. Se auttoi osaltaan näkemään, että tietoyhteiskuntakehitys on myös kulttuurin alueella keskeinen muutostekijä.

Strategia ennakoiki teknologian ja verkottuvan ympäristön tuovan perinteiseen kulttuuripoliittikaan uusia sävyjä ja painotuksia sekä samalla laajentavan sen alaa. Yhteiskunnan nähtiin olevan tulossa uuteen vaiheeseen, jossa kulttuurin sisällöt, muodot ja tulkinnat uudistuvat. Tämä kehityssuunta on vahvistunut ohjelmakauden aikana.

Kaikista keskeisimpänä strategian ja siihen liittyvien ehdotusten toteutumisen esteenä on ollut erillismäärärahojen riittämättömyys. Kulttuurin tietoyhteiskuntatavoitteet on pääosin pyritty toteuttamaan suuntaamalla uudelleen käytössä olevia resursseja.

Erillismäärärahat keskitettiin pääosin kirjasto- ja museoalalle kulttuurin tietoyhteiskuntahankkeisiin sekä sittemmin erityisesti digitaalisen sisältötuotannon edistämiseen.

Kulttuurinen tietoyhteiskunta -strategia 1996–2000 (–2002)

Mihin vaikutettiin

- Laajennettiin kulttuuripoliittista ajattelua
- Nopeutettiin tietoyhteiskunta-ajattelun läpäisyä
- Sisältötuotanto tuli politiikan kohteeksi
- Kehitettiin tuotanto- ja jakeluosaamista
- Julkinen tuki kohdistettiin sinne, missä kerrannaisvaikutuksia
- Hankerahoituksella ylläpidettiin ja kehitettiin valmiuksia:
sisällöt, kirjastot, museot, kulttuurin tietokannat

Mihin ei voitu vaikuttaa

- Rakenteelliset muutokset
- Toimijoiden riittävät tietoyhteiskuntavalmiudet
- Kulttuurin sisältöjen hyödyntäminen
- Kysynnän kasvattaminen
- Määrärahat olivat vaikuttavuuden alarajoilla

Tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikan nykyvaihe

Tähänastinen työskentely, politiikan muodostaminen ja kehitys antavat perustaa tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikan syventämiselle ja laajentamiselle.

Politiikan painopiste on siirtynyt ja siirtyy edelleen rakenteista, järjestelmistä ja sääntelystä sisältöihin.

"Teknologiavetoinen ja sääntelykeskeinen vaihe on nyt ohi."

"Käyttäjät ja kansalaiset haluavat tietoa ja sovelluksia, jotka... parantavat heidän elämäänsä."

"On huolehdittava siitä, että sisältöä ja sovelluksia on saatavilla monien päätelaitteiden kautta, olipa sitten kyse kotitietokoneista, matkapuhelimista, digitaalisesta televisiosta tai muusta innovaatiosta."

Erkki Liikanen, HS 6.3.2002

Tietoyhteiskunta vaikuttaa merkittävästi koko kulttuuripolitiikan toimintaympäristöön, joten asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi kehitettyjä politiikkoja ja toimenpiteitä sekä niiden tehokkuutta ja keskinäistä merkitystä tulee jatkuvasti arvioida. Mitä pidemmälle tietoyhteiskuntakehitys etenee, sitä tärkeämmäksi tulee varmistaa sen ytimen muodostavien prosessien tehokkuus ja näitä prosesseja tukevien politiikkojen ajantasaisuus.

Suomi on menestynyt erittäin hyvin tietoyhteiskunnan ensimmäisissä rakennusvaiheissa tietoyhteiskunnan infrastruktuuria luotaessa. Korkea yleinen koulutustaso, kansainvälistä huippua edustava panostus tekniseen tutkimukseen ja tuotekehittelyyn, suomalaisille tyypillinen avoin mieli teknologian käyttöön ja useita muita maita aikaisemmin aloitettu kilpailun lisääminen televiestintäalalla loivat - ja edelleen ylläpitävät - edellytyksiä Suomen tietoyhteiskunnan kehitykselle.

Tietoyhteiskunnan infrastruktuuri on jo Suomessa ja useissa muissa teollisuusmaissa, tai ehkä pikemminkin tietoyhteiskunnissa, saavuttanut sellaisen kypsyyden, että tietoverkkojen kautta ja sen avulla välitettävät sovellukset, palvelut, tietoyhteiskuntapalvelut ja sisällöt näyttelevät yhä suurempaa osaa. Näiden palveluiden ja sisältöjen kehittäminen ei ole Suomessa lähtenyt liikkeelle yhtä vahvasti kuin teknologian kehittäminen aikanaan.

Vaikka tietoyhteiskuntakehitys onkin johtanut kulttuuri- ja erityisesti audiovisuaalisen alan huomattavaan yleiseen kasvuun, kasvu ei ole toivotulla tavalla parantanut kotimaisten elokuva- ja televisiotuotantoyritysten asemaa ja kannattavuutta. Audiovisuaalinen tuotanto on Suomen kokoisilla markkinoilla sidoksissa julkiseen tukeen. Pitkäjänteinen kehitystyö sisältöjen tuottamiseksi uusille jakelukanaville ei ole mahdollista.

On olemassa vaara, että kotimaiset sisällöntuottajat eivät pääse tyydyttävällä tavalla osallisiksi alan yleisestä kasvusta ja edellytykset Suomen huippuluokan infrastruktuurin hyödyntämiseen tietoyhteiskuntakehityksen nykyisessä kehitysvaiheessa jäävät ainakin osin hyödyntämättä. On myös vaara, että musiikkiteollisuuden tapaan suuri osa audiovisuaalisesta ja muusta sisältöteollisuudesta siirtyy ulkomaisiin käsiin.

Audiovisuaalinen viihde ja viihdepalvelut olivat vuosituhannen vaihteessa nousseet liikevaihdoltaan suurimmaksi sähköisen kaupankäynnin alaksi. Samalla kun tietoverkkojen kautta välitettävien palveluiden ja sisältöjen suhteellinen merkitys edelleen kasvaa, palvelut ja erityisesti av-palvelut toimivat yhä enemmän uuden teknologian käyttöönoton vektoreina. Kulttuuristen sisältöpalvelujen kehittäminen voi tapahtua siten, että teleoperaattoreiden ja teknologiatuottajien palvelualustojen ja uusien tuotteiden kehittämispanostukset ja kulttuuriset panostukset hyödyttävät toisiaan.

Sekä EU että OECD ovat painottaneet kasvua tukevan koherentin tietoyhteiskuntapolitiikan merkitystä. Koska kyse on mitä suurimmassa määrin muuttuvassa ja kehittyvässä toimintaympäristössä tapahtuvasta teknologian ja palvelujen kehittämisestä, ja lopulta koko yhteiskunnan muuttumisesta, on selvä, että hallitusten tulee pyrkiä mahdollisimman kokonaisvaltaiseen ja tasapainoiseen lähestymistapaan.

Näiden kulttuurin, kulttuuriteollisuuden, kulttuuripalveluiden ja -laitosten kenttään vaikuttavien muutosten lisäksi kulttuuripolitiikan avainkysymyksiksi ovat nousseet sen ja muiden politiikkojen väliset suhteet ja näiden suhteiden määrittely.

Juuri tietoyhteiskuntakehitys ja globalisaatio ovat murtaneet useita yhteiskunnan ennen selvinä pidettyistä raja-aidoista. Tässä tilanteessa eri sektoripolitiikkojen välisiä suhteita määritellään uudelleen. Tällainen rajanveto on aktiivista myös kulttuurin alalla, erityisesti audiovisuaalisella sektorilla. Sen lisäksi, että audiovisuaaliset palvelut kuten elokuvat ja televisio-ohjelmat muodostavat erittäin tärkeän kulttuurin ilmentämisen ja uusiutumisen välineen yhteiskunnassa, niistä on, kuten on todettu, muodostunut valtava maailmanlaajuinen teollisuuden ala. Näin ollen audiovisuaalisiin palveluihin kohdistuu legitiimejä kaupallisia, kilpailullisia ja investointeihin ja niiden suojaan liittyviä intressejä. Tässä tilanteessa eri politiikkatavoitteiden yhtensovittaminen on yksi kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehityksen avainkysymyksistä.

Tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikan perusteet

Tietoyhteiskunta ei muuta kulttuuripolitiikan peruslähtökohtia: tavoitteena on kulttuuripolitiikan pysyvien arvojen edistäminen. Näitä arvoja ovat kulttuurisen moninaisuuden, luovuuden, osallistumisen ja identiteetin turvaaminen ja edistäminen. Uusi teknologinen ympäristö ja verkottuva yhteiskunta tuovat perinteiseen kulttuuripolitiikkaan uusia sävyjä ja painotuksia sekä samalla laajentavat sen alaa. Teknologinen kehitys synnyttää uusia mahdollisuuksia, jotka laajentavat myös itse kulttuuripolitiikkaa. Yhteiskunta tulee uuteen vaiheeseen, jossa kulttuurin sisällöt, muodot ja tulkinnat uudistuvat. Tietoyhteiskunnan kulttuuripoliittisten suuntaviivojen ja toimenpiteiden on pohjauduttava yleisiin kulttuurisiin ja eettisiin arvoihin. Teknologiaan ja sen edistämiseen itsessään ei liity tällaisia arvoja eikä teknologia ratkaise asioita. Teknologia on yleensä asioihin nähden neutraalia. Merkityksellisintä on se, kuinka teknologiaa käytetään ja mihin sitä käytetään.

Tietoyhteiskunnan kulttuuripolitiikalla rakennetaan kansalaisten tietoyhteiskuntaa.

Teknologian käyttö taiteen tekemisessä tai levittämässä ei vähennä taiteen arvoa. Kehitys ei muuta eettisiä ja kulttuurisia arvoja tai taiteen ja kaiken kulttuurin sisältöön liittyviä vaatimuksia, odotuksia tai arvostuksia.

Teknologian kehitys toimii monessa suhteessa yhteiskunnan eri alojen kehityksen moottorina. Tässä strategiassa nähdään teknologia mahdollisuuksien tarjoajana ja välineenä, joka on kulttuurin palveluksessa. Tähän liittyy samalla muita etuja.

Kulttuurin edistämällä teknologiankin keinoin voidaan useissa tapauksissa hyödyttää myös monia muita yleisen yhteiskuntapolitiikan kannalta tärkeitä asioita. Edistämällä kulttuuria sen omista syistä saavutetaan tällöin enemmän. Kulttuurin edistämisen palvelee tällaisessa tilanteessa välillisesti yhteiskuntaa pelkkää kulttuurin kenttää ja siihen liittyviä arvoja laajemmin.

Edellä sanottu merkitsee kulttuuripolitiikalle uutta vahvuutta muiden tärkeiden yhteiskuntapolitiikan lohkojen rinnalla.

On kuitenkin selvää, ettei kulttuuripolitiikkaa tai yhtäkään sen osa-aluetta - eikä muutakaan politiikkaa - voida rakentaa vielä pitkiin aikoihin kokonaan sille olettamukselle, että kaikilla tai edes lähes kaikilla suomalaisilla olisi samat mahdollisuudet tai halukkuus hyödyntää tietotekniikkaa.

Tässä strategiassa tarkastellaan julkista, erityisesti valtion kulttuuripolitiikkaa. Tietoyhteiskunnan rakentamistyön pääosa tapahtuu yksityisten yritysten, järjestöjen ja kansalaisten aktiviteetteina. Valtion tehtävä on muovata kehitykselle suotuisia edel-

lytyksiä ja vaikuttaa tasapainottavasti kulttuuripoliittisilla toimenpiteillä kehityksen suuntaan, nopeuteen ja saatavuuteen. On myös muutosilmiöitä ja prosesseja, jotka eivät kaipaa valtion toimia.

Suomi on pieni markkina- ja kielialue ja maa on harvaan asuttu. Kulttuurisen ympäristön kehityksen ja kulttuuripalvelujen ja sisältöjen moninaisuus ja tasapuolinen saatavuus edellyttävät väistämättä myös valtion aktiivisia toimia. Kulttuuripoliittikan keskeinen väline on julkinen tuki kulttuuripalveluille ja sisällöille.

Kulttuuripoliittikka perustuu näkemykseen kulttuurin keskeisestä asemasta kansallisen identiteetin kehittämisessä. Tämän lisäksi tukea ja muita toimia voidaan perustella taloudellisilla kerrannaisvaikutuksilla, kulttuurin ja elinkeinoelämän ja työllisyyden kehittämisellä, tunnettavuuden ja kilpailukyvyyn vahvistamisella, tuottavuuteen ja hyvinvointiin vaikuttavalla elämänlaadulla ja aluekehitykseen ja muihin koko yhteiskuntaan vaikuttavilla perusteilla.

Valtio voi tukea erityistarpeita ja erityishankkeita, joissakin tapauksissa myös kokonaisten alojen toimintaedellytyksiä. Tuen tulee kohdistua kohteisiin, joissa jokainen euro tuottaa suurimmat vaikutukset taloudellisesti, työllisyyden kannalta tai erityisen kulttuuripoliittisen merkityksen kautta. Taloudellisen tuen ehdoissa on syytä korostaa laatua, innovatiivisuutta ja kerrannaisvaikutuksia. Hankkeiden vaikutuksilla infrastruktuurin kehittämisen kannalta, verkostoitumisella ja kansainvälisyydellä on oma painonsa.

Tässä strategiassa panostuksella tai tuella tarkoitetaan esimerkiksi taiteilijoiden kohdalla apurahoja ja taiteilijaryhmien kohdalla apurahoja tai projektitukea. Yritysten ja organisaatioiden kohdalla tuki voi olla suoraa tukea hankkeille tai yrityksille, osallistumista rahoitukseen tai riskirahoitukseen. Tukea voidaan myöntää myös lainan tai takausten muodossa. Tukimuotojen tulee vastata tarpeita ja olosuhteita sekä olla joustavia.

Perusteita tietoyhteiskunnan kulttuuripoliittikalle

- Kotimainen sisältö
- Kulttuurin saatavuus, aluepolitiikka, tasa-arvo
- Uudet tuotteet ja uudet palvelut
- Kansainväliset mahdollisuudet
- Kulttuuri edistää taloutta ja työllisyyttä
- Kulttuuri edistää teknologiaa
- Kulttuuri edistää kilpailukykyä
- Kulttuuri edistää demokratiaa
- Kulttuuri estää syrjäytymistä

Seuraavassa kiteytetään keskeisimpiä perusteita niille kulttuuripoliittisille suuntaviivoille ja toimenpiteille, joita esitetään tässä opetusministeriön strategiassa toimintaohjelmassa kulttuurisen tietoyhteiskunnan edistämiseksi.

Kotimainen sisältö on kulttuuripoliittinen arvo. Sisältöön liittyvät kysymykset ovat tulleet tietoyhteiskunnan kehittämisessä yhä tärkeämmiksi. Tämä tunnustetaan kaikissa maissa ja myös EU:ssa. Infrastruktuurin kehittämisellä ei ole merkitystä eikä arvoa, ellei tarjolla ole samalla mielekästä sisältöä. Kotimaisten ja kotimaisilla kielillä tuotettujen aineistojen laajempi saaminen verkkoihin ja tallennemarkkinoille on suomalaisen tietoyhteiskunnan suurin kulttuuripoliittinen haaste.

Kotimainen sisältö on kulttuuripoliittinen arvo. Ulkomaisilla tuotteilla ja englannin kielellä on kehittyvässä digitaalisessa ympäristössä hallitseva asema. Ulkomaisen materiaalin ohkeen on välttämätöntä saada enemmän suomalaista tarjontaa. Hyödyt tästä ovat sekä kulttuurisia että yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti laajasti vaikuttavia. Suomen kulttuuriperinnön ja tietovarannon olennaisten osien, suomalaisen kulttuurin, tulee voida olla tarjolla tietoyhteiskunnan välillä. Tämä koskee kaikkia luovan työn muotoja: suomalaista tieto- ja kaunokirjallisuutta, kuva-, media- ja videotaidetta, teatteria, musiikkia, tanssitaidetta, elokuvaa, valokuvaa, taide-teollisuutta ja arkkitehtuuria jne. Nämä on saatettava verkkojen palvelupiiriin ja tallennemarkkinoille vähintään samalla nopeudella kuin kehitys tapahtuu muualla korkeaa teknologiaa soveltavissa maissa.

Yhtenä keskeisenä painoituksena tulee olla panostaminen lasten ja nuorten kulttuuritarjontaan myös verkoissa ja tallenteina. Lasten ja nuorten tarjontaan panostaminen on investointi tulevaisuuteen.

Suomen markkinoiden pienuudesta aiheutuvat vaikeudet on voitettava ja aineistojen tuottamisen ja levittämisen kynnykset poistettava. Suomen kannattaa panostaa laatuun, omaleimaisuuteen ja kansainvälisyyteen.

Ilman tähänastista suurempaa panostusta Suomi jää sisältöjen suhteen tietoyhteiskuntien keskikastiin ja putoaa edelleen.

Kulttuurin saatavuus, aluepolitiikka, tasa-arvo. Tieto- ja viestintäteknikka mahdollistaa kulttuurin edistämisen useilla tavoilla. Sillä voidaan tehostaa kulttuurista tiedottamista, kulttuuripalvelujen tunnetuksi tekemistä ja markkinointia. Tekniikka mahdollistaa kulttuurin tuotteiden ja palvelujen tehokkaan levittämisen yleisölle ajasta ja paikasta riippumatta. Tekniikka synnyttää myös uusia kulttuurituotannon muotoja ja uusia oppimis- ja tietotuotteita sekä avaa uusia ilmaisumuotoja.

Tieto- ja viestintäteknikan tehokas käyttö on aluepoliittiselta kannalta erityisen perusteltua Suomen kaltaisessa maassa, jossa suuri osa maasta on harvaan asuttua aluetta. Näiden alueiden kulttuuripalvelujen tarjonta on rajoitettua. Tietoverkkojen tehokkaalla hyödyntämisellä voidaan harvaan asutuille alueille saada ennennäkemättömät mahdollisuudet tietojen ja elämysten saantiin ja moniin tehostettuihin kulttuuripalvelujen muotoihin.

Tietotekniikka antaa kansalaisille uusia mahdollisuuksia toteuttaa omaa luovuuttaan ja saada elämyksiä. Tämä edellyttää tietotekniikan perustaitoja, laitteistojen saatavilla oloa ja tietoliikenneyhteyksiä. Teknologian nopea kehitys antaa mahdollisuudet kehittää kansalaisyhteiskuntaa ja edistää demokratiaa.

Tietoyhteiskunnan laajentuvat kulttuuripalvelut lisäävät kulttuurista tasa-arvoa. Tietotekniikan laajentuvan käytön myötä nykyiset ja uudet kulttuuripalvelut tulevat oikeudenmukaisesti entistä laajempien yleisöjen ja käyttäjäpiirien saataville. Palvelujen tulo maksullisiksi saattaa merkitä jonkinasteista kynnystä. Teknisten laitteiden ja niiden käytön kustannukset halpenevat kuitenkin jatkuvasti.

Yhteiskunnan on pidettävä huolta siitä, että tietyt keskeiset kulttuuripalvelut, kuten kirjastojen aineistojen saatavilla pito ja siihen verrattavat tiedon- saantimahdollisuudet, pidetään kansalaisten saatavilla maksutta julkisina ja julkisesti rahoitettuna palveluina myös verkottuvassa ympäristössä.

Uudet tuotteet ja uudet palvelut. Tieto- ja viestintäteknikan mahdollistamat uudet tuotteet ja palvelut rikastuttavat kulttuuria ja antavat olemassa oleville kulttuuripalveluille uusia ulottuvuuksia. Kehittyvän tieto- ja viestintäteknologian esityskeinoin toteutetuilla tuotteilla on suuret markkinat tulevaisuudessa. Kulttuuriset sisällöt ovat tieto- ja viihdeteollisuuden raaka-ainetta.

Uusien kaupallisten tuotteiden syntyminen laajentaa kulttuurin markkinoita ja vahvistaa pitkällä tähtäyksellä kulttuurin taloudellista pohjaa. Esi- merkki erittäin nopeasti kasvavasta uudesta sisältö- teollisuuden alasta on peliteollisuus. Myös kulttuuri- riperinnön alueella on runsaasti hyödynnettävissä olevia mahdollisuuksia. Huipputeknologiaan yhdis- tettynä kulttuurituotteet ja palvelut nostavat vien- tituotannon jalostusarvoa. Tämänsuuntainen kehi- tys luo impulsseja uusien työvälineistöjen ja ohjel- mistojen kehittämiseksi ja näin tukee teknologisen ympäristön tuotantorakennetta.

Kansainväliset mahdollisuudet. Koska tietoverkot ovat luonteeltaan kansainvälisiä, merkitsee verkko- jen laajeneva käyttö verkoissa levitettävillä kulttuuri- tuotteilla ja -palveluilla uusia kansainvälisiä levi- tys- ja markkinointimahdollisuuksia. Sähköisillä markkinapaikoilla voidaan suomalaisia tuotteita ilman suuria kustannuksia tehdä tunnetuksi, markki- noida ja esitellä. Tuotteita voidaan levittää ulkomai- sille yleisölle ja käyttäjille. Digitaalisen esittelyn ja levittämisen kustannukset ovat murto-osa fyysisten aineistojen monistus- ja levittämiskustannuksiin verrattuna.

Kulttuuri edistää taloutta ja työllisyyttä. Kult- tuurin toiminnat ovat taloudellista toimintaa. Kult- tuurin edistäminen edistää taloudellista kehitystä ja työllisyyttä. Kulttuurin tuotantoalat ovat usein työ- voimavaltaisia ja niiden kuormitus ympäristölle on vähäinen. Kulttuurin ja uuden teknologian koske- tuskohtiin voi syntyä paljon uusia luovan toiminnan työpaikkoja tuotanto- ja levitysketjun eri osiin.

Digitaaliset kulttuuripalvelut voivat toimia veturina tietoyhteiskunnan toteuttamisessa. Kulttuuripalvelut luovat uusia markkinoita ja niiden avulla tavoitetaan uusia yleisöjä tieto- ja viestintäteknikalla tuettujen palvelujen piiriin.

Monien digitaalisten kulttuuripalvelujen käyttö on intensiivistä tietotekniikan käyttöä. Tätä kautta laajeneva, helposti ja motivoitusti opittu tietotekniikan käyttö mahdollistaa monia muita toimintoja, esimerkiksi etätyöskentelyn laajentamisen.

Tietoverkkojen laajentuva käyttö yhdessä kulttuuripalvelujen tarjonnan kanssa tukee haja-asutusalueiden elinkeinorakenteen kehittymistä. Monenlaisten ammattien harjoittaminen ja monenlaisen työn tekeminen etätyönä on nyt ja tulevaisuudessa mahdollista.

Kulttuuri edistää teknologiaa. Samalla kun teknologiaa voidaan käyttää kulttuurin edistämiseen, kulttuuri puolestaan edistää teknologiaa. Kulttuuri tuottaa innovatiivisia sovellutuksia. Kulttuurin välittäminen teknologian avulla laajentaa sen käyttäjäkuntaa ja -alaa ja lisää sen käyttäjävälisyyttä.

Insinöörivetoisten teollisuuksien kannattaa hyödyntää entistä enemmän taiteilijoita tuotteiden muotoilussa sekä ihmisen, koneiden ja järjestelmien välisten kosketuspintojen suunnittelussa ja muotoilussa.

Kulttuuri edistää kilpailukykyä. Kulttuurin tukeminen tietoyhteiskunnassa edistää Suomen kilpailukykyä. Kulttuurin alat ovat vaikuttavia ja näkyviä aloja. Kulttuurisella aktiivisuudella esimerkiksi tietoverkoissa voidaan korostaa Suomelle kansainvälisessä kilpailussa tärkeitä piirteitä, kuten korkeaa teknologista tasoa, osaamista ja nopeaa soveltamista.

Kohdistamalla verkoissa palveluja siten, että Suomen näkyvyys ja kiinnostavuus kasvavat, voidaan vahvistaa Suomen uskottavuutta ja luotettavuutta kauppakumppanina. Kulttuuri voi vaikuttavasti ja vakuuttavasti tuoda esiin suomalaista laatua.

Kulttuuri vahvistaa ja edistää demokratiaa. Tietoverkkojen tehostettu käyttö edistää sanan- ja ilmaisunvapautta ja antaa kansalaisille uusia kanavia toimimiseen ja mielipiteiden ilmaisemiseen. Näin vahvistetaan kansallista yhteenkuuluvuutta ja identiteettiä ja luodaan samalla uusia mahdollisuuksia kulttuuriselle moninaisuudelle.

Verkkoympäristö on erityisen luonteva kanava nuorten kansalaisvaikuttamiseen ja erilaiseen spontaaniin osallistumiseen. Verkkodemokratiahankkeilla voidaan kokeilla uusia keinoja yhteiskunnan rakentamiseen. Tämä avaa täysin uusia mahdollisuuksia demokratian laajentamiselle ja syventämiselle.

Kulttuuri estää syrjäytymistä. Tietoyhteiskunnan yhtenä yleisenä kehityspiirteenä on pidetty sitä, että tietoverkkojen laajentuva käyttö saattaa lisätä kansalaisten syrjäytymistä tai eristäytymistä koteihinsa. Kulttuuritarjonnalla verkoissa voidaan kuitenkin myös työskennellä syrjäytymistä vastaan. Tietoverkkojen avulla voidaan saavuttaa osayleisöjä, jotka eivät muutoin ole saavutettavissa, ja aktivoita heitä osallistumiseen.

Kansalliset strategiset tavoitteet

Seuraavassa esitetään tiivistetysti tietoyhteiskuntakehityksen kansalliset strategiset tavoitteet sellaisena kuin ne ovat opetusministeriön keskeisissä asiakirjoissa, vuoteen 2015 ulottuvassa koko ministeriön strategiassa, vuosille 2004 - 2007 ulottuvassa toiminta- ja taloussuunnitelmassa ja kulttuuriministerin johtaman sisältötuotantotyöryhmän strategia-asiakirjassa vuosille 2004 - 2007.

Lisäksi esitetään hahmotus opetusministeriön kulttuurisektorin toimintakokonaisuuksiksi mahdolliseen vuonna 2003 työnsä aloittavan hallituksen tietoyhteiskuntaa koskevaan politiikkaohjelmaan.

Opetusministeriön strategia 2015

Opetusministeriön strategia perustuu sivistyksen, tasa-arvon, luovuuden ja hyvinvoinnin arvoihin:

Tieto on yhä merkittävämpi tuotannon tekijä. Tietotyö, immateriaalitalous ja sisällöntuotanto ovat merkittävästi kasvavia aloja. Työvoiman kysyntä kasvaa erityisesti osaamisintensiivisillä aloilla. Ammattirakenne kehittyy kaikilla aloilla yhä korkeampaa tietotaitoa ja osaamista vaativaksi. Tieto- ja viestintäteknikka tunkeutuu kaikkiin työtehtäviin yhtenä perusosaamisen välttämättömänä osatekijänä. Tietoyhteiskuntakehityksessä on kiinnitettävä erityistä huomiota demokratian ja yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumiseen. Tietoyhteiskuntakehitys luo uusia vaatimuksia myös tekijänoikeuksiin.

Opetusministeriön strategian tavoitteena on, että tietoyhteiskunnan palvelut ovat kaikkien saavutettavissa:

Tietoyhteiskuntakehityksessä teknologian osuus kehityksen moottorina on ollut keskeisesti esillä. Tietoyhteiskuntakehityksessä tulee kuitenkin myös ottaa huomioon tasapaino teknologisen sekä kulttuurisen ja henkisen kehityksen välillä. Teknologiaa hyödynnetään tavoitteena eettisesti kestävä tietoyhteiskunta. Yksipuolisesta teknologiasta ja informaatiotulvasta mahdollisesti aiheutuvien ongelmien torjumiseen on varauduttava. Tietoyhteiskuntaosaamiseen kuuluu kriittisyys ja taito valita oleellista ja merkityksellistä tietoa.

Tavoitteena on luoda edellytykset tietoyhteiskunnan kehittymiselle. Tiedon ja kulttuurin saavutettavuutta parannetaan tietoverkoissa. Kattava kirjastoverkosto tarjoaa kansalaisille myös pääsyn tietoverkoihin. Kansalaisten tietoyhteiskunta- ja e-oppimistaitoja kehitetään ja ylläpidetään kaikilla koulutussektoreilla.

Luodaan edellytyksiä tietoverkkojen sisältöjen kehittämiseksi. Haasteena on kulttuuripalveluiden tuotannon, jakelun ja saatavuuden kehittäminen sekä uuden viestintäteknikan hyväksikäyttö kulttuurilaitosten ja muiden toimijoiden toiminnassa sekä kulttuuriperinnön siirtäminen uusiin välineisiin ja digitaalisten kulttuuristen palvelujen edistäminen. Audiovisuaalinen politiikka edistää suomalaisen sisällön tuotannon kansainvälistymistä.

Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma 2004–2007

Opetusministeriön toiminta- ja taloussuunnitelma lähtee siitä, että tieto on yhä merkittävämpi tuotannon tekijä. Tietotyö, immateriaalitalous ja sisällöntuotanto ovat merkittävästi kasvavia aloja. Tietoyhteiskuntakehityksessä on kiinnitettävä erityistä huomiota demokratian ja yhteiskunnallisen tasa-arvon toteutumiseen.

Opetusministeriön kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston yleisten painopisteiden ja kehittämistavoitteiden mukaisesti tieto- ja viestintätekniikan uusien sovellutusten käyttöönoton yhteydessä on taattava riittävän korkeatasoisten kulttuuristen tuotteiden ja palvelujen kotimainen tuotanto ja jakelu.

- Museoiden ja kulttuuriperinnön alueella kulttuuriperinnön digitointi on keskeinen työsarka.
- Kulttuurisen tietoyhteiskunnan ja sisältötuotantohankkeen jatkotoimenpiteiden alueella:

Vuodesta 2004 lähtien sisältötuotannon ja kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian linjausten ja hankkeiden pohjalta muodostetaan kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittämisalue 2000-luvun alun kokemusten pohjalta. Erityisen huomion kohteena ovat Suomen kilpailukyky kulttuuristen sisältöjen alueella, tietoverkkojen kulttuuristen palveluiden ja digitaalisen television kehitysvaihe sekä kansalaisten kulttuurikäyttämisen muutokset. Kulttuurista tietoyhteiskuntaa koskevan politiikan tavoitteena on, että kulttuurin tietoyhteiskuntapalvelut ovat jokaisen ulottuvilla. Kohdealueina ovat kulttuuriset sisällöt, verkot (ns. digitaalisen kuilun poistaminen), digitaalinen televisio ja kirjastot. Kehittämisalueeseen kuuluvat mm. digitaalisen sisältöteollisuuden vahvistaminen, tekijänoikeuskysymykset, digitaalinen tietohuolto ja muut kulttuurisen sisältöteollisuuden erityisalueet.

- Kirjastojen ja tiedonsaannin politiikan alueella:
 - Jatketaan kirjastopoliittisen ohjelman ehdotusten ja opetusministeriön Kirjastostrategian 2010 linjausten pohjalta yleisten kirjastojen kehittämistä.
 - Kansallista kirjastoverkkoa kehitetään. Kirjasto- ja tietopalvelujen sisältötuotantohankkeiden tärkeimpänä tavoitteena on tuottaa keskitetysti laadukkaita verkkoaineistoja ja helppokäyttöisiä verkkopalveluja yhteistyössä kansalliskirjaston, Varastokirjaston, korkeakoulukirjastojen ja muiden tiedon tuottajien ja välittäjien kanssa. Tärkeimmät sisältötuotantohankkeet ovat laatumetadatan ja laatuportaalihankkeet, jotka auttavat

kansalaisia löytämään luotettavaa ja arvioitua tietoa verkosta. Kansalaisten käytettävissä tulee olla maksutta kansallista julkista aineistoa ja kansallista kulttuuria julkaisu muodosta riippumatta.

- Audiovisuaalisten palvelujen ja audiovisuaalisen politiikan alueella:

Kulttuuriteollisuuden kehittämiseksi edistetään audiovisuaalisen alan tuotantoa, jakelua ja kulttuuri-toimintaa. Alan tukijärjestelmiä kehitetään toimialan taloudellisia rakenteita koskevien analyysien ja selvitysten pohjalta ottaen huomioon koko toimialan suomalaisen elokuvan sekä ja esitys- ja levitystoiminnan tavoiteohjelmissa esitetyt suuntaviivat. Tuetaan suomalaisen elokuvan ja videon tuotantoa, jakelua sekä alan kulttuuri-toimintaa elokuvataiteen edistämisestä annetun lain (28/2000) mukaisesti.

Audiovisuaalista alaa koskevat digitaalisen sisältötuotannon kehittämistoimenpiteet pyritään toteuttamaan kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian ja sen toimintaohjelman puitteissa ja turvaamaan jatkuva kulttuuripoliittinen panostus kansalliseen digitaalisten sisältöjen tuotantoon.

Eurooppalaisessa ja pohjoismaisessa yhteistyössä etsitään keinoja televisioyhtiöistä riippumattoman audiovisuaalisen tuotannon, multimedian ja muun digitaalisen kulttuurituotannon tukemiseen.

Jatketaan toimia pohjoismaisen digitaalisen sisältötuotantorahaston perustamiseksi ja toiminnan käynnistämiseksi. Pyritään saamaan digitaalisen sisältötuotannon ja jakelun eri osapuolet mukaan järjestelmään.

- Alueellisen kulttuuritoiminnan ja rakennerahastojen alueella:

Vahvistetaan alueellista kulttuuritoimintaa osana kulttuuriteollisuuden kehittämistä. Maakunnissa kehitteillä olevien kulttuurisen sisältöteollisuuden osaamiskeskusten ja yrityshautomoiden toimintaa tuetaan julkisin varoin.

Suunnitelmakaudella huolehditaan EU:n rakennerahasto-ohjelmien toteutuksesta, kulttuuripoliittikan alueellisen tason hankkeiden osuuden vahvistamisesta ja kulttuurin toimijajoukon monipuolistumisesta. Erityisesti paneudutaan uuden teknologian avulla toteuttaviin verkostoitumisen muotoihin kuten virtuaaliympäristöihin ja niiden hyväksikäyttöön. Tuetaan uuden teknologian, taiteen, kaupunkien ja alueiden kehittämisestä ja kulttuurimatkailun tuoteistuksesta kiinnostuneita toimijoita.

- **Tekijänoikeuksien alueella:**

Tekijänoikeuslain osittaisuudistuksia jatketaan ja tekninen kokonaisuudistus lain selventämiseksi toteutetaan.

Tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksia koskevan direktiivin edellyttämien lainsäädännön muutosten toimivuutta seurataan ja tarvittaessa tarkistetaan säännöksiä.

Sisältötuotantotyöryhmän strategia

Kulttuuriministerin johtaman sisältötuotantotyöryhmän esittämät strategiset tavoitteet vuoteen 2007 saakka ovat seuraavat:

- Suomi on johtava digiosaamisen maa, jossa käyttäjäkoulutus on huippuluokkaa
- sisältöalalla on merkittävä määrä kansallisesti ja kansainvälisesti menestyviä yrityksiä
- Suomi nousee sisältöalan johtavaksi Pohjoismaaksi
- medioiden ja uusien medioiden kotimainen sisältötuotanto on runsasta sekä sisällöllisesti ja teknologisesti korkeatasoista
- sisältöjen tuotekehitys ja tutkimustoiminta on vilkasta ja hyvin resursoitua
- valtiovalta edistää aktiivisesti julkisten tietovarantojen saatavuutta ja kehittää julkisen digitaalisen tiedon esitysmuotoja ja tuotteistamista
- tietoliikenteen infrastruktuuri on vankka ja viestintälainsäädäntö on kunnossa
- laajalla julkisen ja yksityisen sektorin alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä yhteistyöllä taataan sisältöalalle henkisten ja taloudellisten resurssien riittävyys
- sisältötuotannon kehittämiseksi maan hallitus luo ohjelmajohtamiseen perustuvan hallintomallin, jossa eri ministeriöt toimivat läheisessä sisältötuotantoyhteistyössä.

Opetusministeriön kulttuurisektorin toimintakokonaisuudet tietoyhteiskunta -politiikkaohjelmaan

Opetusministeriössä on hahmotettu hallituksen politiikkaohjelmaa 2003-2007 varten kulttuurisektorin strategiset toimintakokonaisuudet.

Tietoyhteiskunnan sisältöjen kehittämisaalue. Kehittämisaalueen muodostavat sisällöt yleensä ja kulttuuriset sisällöt erityisesti tietoyhteiskuntapolitiikan keskiössä. Edistämistoimien piiriin kuuluvat luova työ ja sen eri osa-alueet. Alan ammatillisuutta ja ammatillista koulutusta ja osaamista vahvistetaan. Avainalueita ovat sisältöjen tuotanto ja levitys sekä saatavuus. Kulttuuri- ja sisältöteollisuuden keskeiset alueet ovat digitaalinen sisältötuotanto, jonka osana on kulttuuriperinnön digitalisointi, elokuva, televisio, radio, kustannustoiminta, musiikki, arkistot ja museot sekä nuoriso, liikunta ja kulttuuri- ja luontomatkailu. Näihin on yhdistettävissä aluekehitys, tietotuotanto ja sähköinen kaupankäynti sekä julkinen sektori vahvana asiakkaana ja palvelujen tuottajana. Myös vientimahdollisuuksiin panostetaan ja kilpailukykyä kohotetaan; tavoitteena ovat positiiviset työllisyysvaikutukset.

- Kulttuuriset sisällöt - luodaan vahva kansallinen luova pohja ja tuotantorakenne
- Koulutuksen sisällöt - lisätään vaikuttavuutta ja tehokkuutta koulutukseen
- Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa - tarjonta ja palvelut viedään Euroopan kärkeen
- Erityisalueet otetaan huomioon (mm. lapset ja nuoret, vammaiset, maahanmuuttajat)

Tiedon ja kulttuurin saatavuuden kehittämisaalue. Tiedon ja kulttuurin saatavuuden tehostaminen on toinen keskeinen kehittämisaalue. Rakenteellisena lähtökohtana on nopeiden tietoliikenneyhteyksien hankkiminen kirjastoihin. Kansalaisten omaehtoinen tiedonhankinta, aktiivinen kansalaisuus sekä osaamisen ja elämyksellisyyden edellytysten kehittäminen ovat avaintavoitteita. Koulutuksen, oppijoiden ja elinkeinoelämän tietohuollon edellytyksiä kehitetään. Elinikäisen oppimisen sisältöpalveluita vahvistetaan. Kirjastojärjestelmä - yksi suomalaisen tietoyhteiskunnan lippulaivoista - pidetään maailmanlaajuisen kehityksen kärjessä. Kirjastoja kehitetään määrätietoisesti palvelemaan tietoyhteiskunnan tarpeita. Julkisen hallinnon asiointijärjestelmät ovat tämän kehityksen yhtenä voimatekijänä.

- Tiedon ja kulttuurin saatavuus - tietohuolto viritetään 2000-luvulle

- Kirjastojärjestelmä - muodostetaan monialaiseksi ja liitetään laajakaistaverkkoihin
- Julkisen hallinnon palvelut ja tiedostot - asiakaspäätteiden lisääminen.

Kulttuurin ja tiedonvälityksen taloudellinen perusta - tekijänoikeus. Luova työ muuttuu taloudelliseksi arvoiksi erityisesti tekijänoikeuden kautta. Tekijänoikeus on kulttuurin, tiedonvälityksen ja sisältötuotannon taloudellinen selkäranka. Järjestelmää kehitetään tasapainoisesti siten, että tekijöiden, teollisuuden, käyttäjien ja kuluttajien edut otetaan huomioon.

- Tietoyhteiskunnan ratkaisut lainsäädännössä (mm. sähköisen välittämisen käsitteiden selventäminen, teknisten suojausten oikeudellinen suoja)
- Tietämyksen lisääminen, oikeuksien hankinnan ja sopimustoiminnan hyvät käytännöt.

Strategiasta toimintaan - toimintaohjelma

Kulttuuri, kulttuuriteollisuus, taide

Yleistä

Asiat on kiteytetty strategian toimintaohjelman näkökulmasta muutamaa eri kokonaisuuteen. Jaottelu ei ole johdonmukainen kaikilta näkökulmilta. Jotkut taiteen lajit, kulttuuriorganisaatiot tai kulttuurituotannon tai jakelun muodot saattavat olla ryhmiteltyinä toisin kuin muissa yhteyksissä.

Toimintaohjelmaan on valittu keskeisiä kulttuuriin ja tietoyhteiskuntaan liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi kulttuurista ja luku- ja kirjoitustaitoa tai viestintäkasvatusta koskevia asioita ei ole tässä otettu esiin. Näitä asioita on käsitelty muissa yhteyksissä. Viestintäkasvatus tulee vahvasti esiin muun muassa hallitusohjelman mukaisessa lapsiin kohdistuvaan väkivaltaviihteeseen liittyvässä toimintaohjelmassa.

Eräillä kulttuurin aloilla toimivat kansainväliset järjestöt työskentelevät intensiivisesti oman alansa tietoyhteiskuntaongelmien ratkomiseksi ja mm. standardien ja muiden yhteensopivuuskriteerien varmistamiseksi. Esimerkiksi tieteellisten ja yleisten kirjastojen alalla kansainvälisten järjestöjen työllä on konkreettisia vaikutuksia toimintojen kehittämiseen, ja suomalaisilla alan organisaatioilla ja asiantuntijoilla on tiiviit yhteydet näihin järjestöihin.

Teknologinen kehitys vaikuttaa eri tavoin taiteen ja kulttuurielämän eri aloilla ja tasoilla. Esimerkiksi joillakin esittävän taiteen aloilla tieto- ja viestintätekniikan kehitys ei vaikuta juuri lainkaan toiminnan ydinalueeseen - luomiseen, esittämiseen tai johonkin muuhun merkitykselliseen asiaan. Teknologialla saattaa kuitenkin olla huomattava merkitys

näiden alojen koulutukseen, tutkimukseen, dokumentointiin, arkistointiin ja tunnetuksi tekemiseen.

Kotimaiset sisällöt

Kulttuuriteollisuus ja sisältöjen tuotanto eri muotoineen ovat nyt ja tulevaisuudessa merkittäviä tietoyhteiskunnan teollisuuden haaroja. Kulttuuriteollisuudella on yhä suurempi merkitys kulttuuripoliitikassa perinteisen taiteen tekemisen rinnalla.

Kulttuuriteollisuutta kuten kirjojen, äänitteiden ja elokuvien tuotantoa ei enää voida tarkastella kulttuuripoliittisesti erillään niiden jakelusta. Kulttuuriteollisuutta on syytä tarkastella sisältötuotannon koko arvoketjun kautta. Kulttuuriteollisuutta ei myöskään voida erottaa tiedonvälityksen eri muodoista, kuten lehdistöstä, televisiosta tai radiosta tai verkkoviestinnästä. Sanan, äänen ja kuvan tallentaminen, monistaminen ja levittäminen ovat jo yhdentyneet teknisesti.

Sisältöjen alueella tapahtuu samankaltaista yhdentymistä kuin viestintävälineidenkin alalla. Aiemmin erillisinä säilyneet sisältöjen lajit yhdentyvät ja sekoittuvat ("multimedia"). Kehitys on alkanut jo ennen digitaalista aikaa, mutta digitaalisuus kiihdyttää sitä. Esimerkkinä ovat uudet käsitteet, kuten edutainment ja infotainment. Edellinen viittaa kasvatuksellisen ja viihteellisen aineiston yhdistämiseen ja jälkimmäinen tiedollisen ja viihteellisen aineiston yhdistämiseen.

Esa Blomberg:

Käsillä olevan strategia-asiakirjan valmistelun aikana opetusministeriö pyysi viestinnän kehityksen suomalaiselta asiantuntijalta Esa Blombergilta yhden miehen ajatteluharjoitusta, brainstormingia siitä, mikä kehityksessä on olennaista.

Poimintoja:

- Viestinnän muutos sen digitalisoituessa on sekä-että, ei joko-tai: siis sekä teknologian konvergenssi että palveluiden sekä divergenssi että konvergenssi.
- Ihmiset eivät maksa kaapeleista tai päätteistä vaan niiden kautta saamistaan sisällöistä, palveluista, lisäarvoista. Mediat eivät sulaudu, vaikka niiden palvelut välittyvät mitä tahansa verkkoa pitkin ja niitä vastaanotetaan minkä tahansa laitteen välityksellä.
- Vain muutos on pysyvää. Ennustelulta on pohja katoamassa. Monet ovat luopuneet ennustelusta ja esittävät varovaisia viuhkamaisia kehitysvaihtoehtojen kuvauksia eli skenaarioita.
- Teknologian kehitys ei ole itsesyntyistä, vaan ihmisen tietoisien toiminnan tulosta. Sähköisen median tulevaisuutta määräävät pääasiassa yhteiskunnalliset päätökset, taloudellinen kehitys ja viime kädessä kulutustottumusten, trendien muutokset. Teknologia on apuväline, joilla näitä toteutetaan.

Tietoyhteiskunnan kehittämisessä viestintä- ja kulttuuripolitiikka nivoutuvat läheisesti toisiinsa. Digitalisoitunut ympäristö murtaa ja madaltaa kulttuurin perinteisiä rajoja niin eri kulttuurin alueiden kuin toimijoidenkin osalta.

Tieto- ja viestintäteknologian käyttöönotto on vaikuttanut laajasti koulutukseen, työelämään ja koko yhteiskuntaan. Viestimet ovat olennainen osa kulttuuriympäristöä. Tekniikan kehitys ja talouden muutokset muuttavat viestinnän ja kulttuuriteollisuuden kenttää nopeasti. Viestinnän kulttuuripoliittinen merkitys kasvaa edelleen ja painottuu uudella tavalla.

Myös joukkoviestinnän ohjelmatarjonta, erityisesti television ja tietoverkkojen ohjelmistot kuuluvat keskeisimpiin kulttuurisen ympäristömme elementteihin. Niiden vaikuttavuutta ja läpäisevyyttä kuvaa television katseluun ja sähköisten tietoverkkojen käyttöön kulutettu aika.

Digitaalinen jakelu erilaisine kanavineen antaa ihmisille mahdollisuudet laajentaa kulttuuriin osallistumista asuinpaikasta riippumatta. Viestinnän kautta välitettävä kulttuuri lisää tasa-arvoa yhteiskunnassa ja vahvistaa demokratiaa.

Tietoyhteiskunnassa globalisaatio hälventää kansallisia rajoja; kansainvälinen kilpailu ja menestymisen näillä markkinoilla asettavat suomalaiselle sisälöntuotannolle suuria haasteita. Kansainvälisen kaupan sopimusjärjestelmän valossa verkossa levitettävät digitaaliset sisällöt ovat palveluja. Euroopan komission omaksuman näkemyksen mukaan myös tallenteilla levitettävät sisällöt olisivat palveluja, vaikka tallenteet ovatkin fyysisiä esineitä ja fyysisten esineiden kauppa katsotaan yleensä tavarakaupaksi.

Sisältötuotannon arvoketju ja käsitteet. Sisältötuotannon arvoketjuun kuuluvat keskeisesti sisällön luominen (ideointivaihe), sisällön kehittäminen (tuotteen kehittäminen), sisällön paketointi (tuotteen kokonaisuuden luominen), markkinointi (kohde-ryhmittäin) ja sisällön jakelu loppukäyttäjälle. Digitalisoitumisen myötä saman tuotteen jakelu on mahdollista useammassa jakelukanavassa, mutta tämä edellyttää tiettyjä teknisiä sekä sisällöllisiä ratkaisuja jo tuotteen ideointi- ja luomisvaiheessa. Arvoketjuajattelu perustuu taloudellisiin toimiin, joissa tuote jalostuu kussakin arvoketjun vaiheessa. Tämä synnyttää tuotteelle lisäarvoa. Korkeimmitaan tuotteen arvo on ketjun loppupäässä. Kulttuurin sisältöjen alueella teosten ja tuotteiden arvo ja merkitys on tätä monitahoisempi.

Sisältöjä luovat niin tuottajat kuin käyttäjätkin. Sisällöt muotoutuvat teknologian, median ja ihmisten vuorovaikutustilanteissa, ei yksinään mediateollisuuden tuotantopäätöksin. Yhteisöt ovat aina osallistuneet kulttuurin tuottamiseen omine tulkintoineen ja käyttövalintoineen. Sisältö onkin yhä enemmän käyttäjän kuin tuottajan asia: käyttäjä lopulta määrittelee sen, mikä sisältö on arvokasta ja mielekästä, ja mikä sitä ei ole. Käyttäjän kannalta hyödyllistä on mahdollisimman laaja mahdollisuuksien valikoima.

Käsitteenä sisältötuotanto edellyttää, että on olemassa sisällön tallentamiseen, monistamiseen tai välittämiseen käytettäviä teknisiä alustoja tai järjestelmiä. Digitaalinen sisältötuotanto puolestaan rajaa

käsitteen digitaalista teknologiaa hyödyntävään tuotantoon, levittämiseen ja välittämiseen. Digitaalinen sisällön tuotanto on digitaalisilla alustoilla levitettävien ja digitaalisissa verkoissa välitettävien sisältöjen tuottamista sekä siihen liittyvää liiketoimintaa eli sisältöteollisuutta.

Kulttuurisilla sisällöillä puolestaan tarkoitetaan kaikkien kulttuurin eri osa-alueiden ilmaisuja. Näihin kuuluvat taiteen, tiedonvälityksen ja viihteen sisällöt. Kulttuuristen sisältöjen alueella on monia sisältötyyppejä, joiden luomista ja tuottamista on syytä edistää kansallisen kulttuurin moninaisuuden kannalta riippumatta siitä, onko niiden tuottamisella mahdollista saada tekijöille tai tuottajille suoranaista taloudellista tai kaupallista hyötyä.

Talous ja työllisyys. Digitaalisten sisältötuotannon perustana ovat uusien tekniikoiden mukanaan tuomat sekä kulttuurituotteiden tuottamiseen että sen jakeluun pohjautuvat mahdollisuudet. Sähköisten sisältöpalvelujen tuotanto ja kulttuuristen sisältöjen sähköisen kaupan kasvu vahvistavat sisältösektorin kokonaistaloudellista ja työllistävää merkitystä. Niitä pidetään tieto- ja viestintäteknologian rinnalla yhtenä tulevaisuuden vahvana kasvualueena. Näin synnytetään uusia markkinoita, luodaan työpaikkoja ja kasvatetaan rahavirtoja uusien toimijoiden välillä. Osana tätä kehitystä myös perinteisesti tuotetun kulttuurin taloudellinen merkitys vahvistuu. Osaltaan tämän kehityksen kasvuun vaikuttavat henkisen omaisuuden synnyttämät huomattavan suuret taloudelliset markkinat. Esimerkiksi Yhdysvalloissa ne ovat tällä hetkellä suurin teollisen toiminnan alue, ja henkisen omaisuuden tuotteiden ja oikeuksien vienti ylittää kaikkien muiden alojen viennin arvon.

Jakelukanavat. Digitaaliset jakeluverkot antavat ihmisille mahdollisuudet laajentaa kulttuuriin osallistumista asuinpaikasta riippumatta. Sähköinen viestintä ja välitön kokemus eivät ole toistensa vastakohtia, vaan ne ovat toisistaan riippuvaisia ja toisiaan tukevia. Erityisesti internetin sovellutusten käyttöönotto, siirtonopeuksien kasvu sekä verkkopalvelujen tehostuva käyttö, levitys- ja jakelukanavien lisääntyminen ja uusien jakeluverkkojen synty vauhdittavat. Levityksen määrälliset rajoitukset poistuvat ja sähköisen viestinnän toimijoiden määrä voi

kasvaa markkinoiden ehdoilla.

Uusien jakeluverkkojen syntyminen vauhdittaa myös medioiden integroitumista ja kanavien välisen kilpailun kiihtymistä. Osa jakelumuodoista kehittyy kaupallisesti kannattaviksi, osa häviää käytöstä

Lukumääräisesti moninkertaiset kanavat tarvitsevat suuren määrän sekä erilaisia palveluita että ohjelmia, mikä kasvattaa samalla olemassa olevien ohjelmavarastojen arvoa. Tämä koskettaa sekä televisioyhtiöiden ohjelma-arkistoja että olemassa olevaa vanhempaa ja uudempiä elokuvatuotantoa, joka ei tähän asti vallinneessa teknisessä ympäristössä ja markkinatilanteessa ole voinut olla jatkuvasti aktiivisen levityksen kohteena.

Uusien jakeluverkkojen jatkuva kehittyminen ja niiden mukanaan tuomat uudet ja vanhat sisällöt vaikuttavat siihen, että sisältöjen ja sanomien kohdentaminen tietyille, tarkkaan rajatuille kohderyhmille voi yleistyä. Samaan aikaan tuotettujen sisältöjen interaktiivisuus ja sisältöjen interaktiivinen tarjoaminen mahdollistuvat vähitellen monissa jakeluverkoissa.

Haasteita. Keskeisenä ongelma digitaalisen sisältötuotannon kohdalla Suomessa on tuo-tekehittelyn rahoitukseen liittyvät ongelmat, yritysten pieni koko, liiallinen projektikohtainen tuotanto ja liiketoiminnan rajoittuminen lähes puhtaasti kotimaan markkinoille.

Nykyiset julkiset rahoitusjärjestelmät noudattavat edelleen perinteistä taiteenalojen mukaista jakoa. Vaikka erilaisten digitaalisten sisältötuotantojen osuus on jatkuvasti kasvanut, ei julkisten määrärahojen riittämättömyyden vuoksi ole voitu aloittaa toimivan uusmedian sisältötuotantorahoituksen kehittämistä. Yritykset synnyttää kulttuuriteollisuuden omaa tuotekehittely- ja tutkimusrahastoa eivät toistaiseksi ole johtaneet tuloksiin. Merkittävää pohjatyötä kuitenkin on tehty ja maaperää uudelle innovatiivisuudelle muodostettu.

Diges

Suomen audiovisuaalisen alan tuottajat - SATU ry laati kauppa- ja teollisuusministeriön toimeksiannosta selvityksen, jonka tarkoituksena oli etsiä keinoja pienten ja keski suurten yritysten tuotekehityksen rahoittamiseen digitaalisten sisältö- ja palvelutuotteiden alueella. Maaliskuun alussa 2003 julkistettu selvitys sisälsi ehdotuksen Digitaalisen sisältötuotannon kehitysyksikön, Digesin perustamisesta. Ehdotuksen mukaan Diges perustettaisiin Tekesin yhteyteen ja sen toimintaan budjetoitaisiin vuosittain 10-16 miljoonaa euroa. Selvityksen jatkotoimena on perustettu Diges ry -niminen yhdistys.

Tällä hetkellä on meneillään ehkä pitkäksikin muodostuva siirtymävaihe, jossa tuotetaan sekä analogista että digitaalista tuotantoa, koska jakeluverkosto toimii vielä molemmilla järjestelmillä. Erityisesti elokuvan kohdalla siirtymävaihe saattaa kestää pitkäänkin. Siirtymävaihe televisiossa puolestaan on kallis kaikille osapuolille - ohjelmien tuottajille, televisioyhtiöille ja kuluttajille.

Osa television ja radion keskeisistä pidetyistä palveluista siirtyy verkkoon ja sitä kautta näyttöpäätteelle. Laittevalmistajien kannalta yksi tulevan viestintämaiseman keskeisistä pidemmän tähtäyksen kysymyksistä on, kehittykö kodin tuleva viihde- ja tietokeskus tietokoneen vai television ympärille. Tämä kysymys ei ratkea nopeasti. Viestintäjärjestelmän perustavanlaatuiset rakennemuutokset tulevat mahdollisiksi, kun koko ohjelmien tuotanto- ja jakeluketju on muuttunut digitaaliseksi.

Digitalisoituminen mahdollistaa sähköisen joukkoviestinnän rakenteen perinpohjaisen muutoksen, jota voidaan lyhyesti kutsua verkottumiseksi. Nykyinen yleisradiojärjestelmä, jossa yksi lähettäjä lähettää suurelle vastaanottajamäärälle yhtä aikaa samaa viestiä, tulee todennäköisesti muuttamaan verkkomaiseksi malliksi, jossa sanomien vastaanottajat ja lähettäjät eivät enää ole niin selvästi erillään. Käyttäjät etsivät haluamansa viestit palvelujen tarjonnasta. Internetin kehitys on jo askel tähän suuntaan.

Uusi kokonaan digitaaliselle pohjalle tapahtuva sisällöntuotanto on päässyt vasta alkuvaiheeseen. Joillakin alueilla, kuten musiikissa, se on kehittynyt muita pitemmälle. Sen sijaan uusmedia- ja multimediatuotantojen määrän kasvu on vasta hiljan

noussut erityisesti uusien jakelualustojen myötä. Huolimatta uusmedia-alan vähemmän myönteisistä tulevaisuuden näkymistä sisältöteollisuus kokonaisuudessaan luo edelleen uusia työpaikkoja ja on siten merkittävä osa kansantaloutta. Tulevaisuudessa alan työllisyyden ennustetaan kasvavan erityisesti uutta teknologiaa sisällöllisesti hyödyntävien tuotantopalvelujen ansiosta.

Fenix

Tekes käynnisti huhtikuussa 2003 uuden teknologiaohjelman, joka keskittyy ihmisen ja tietotekniikan välisen vuorovaikutuksen hallintaan. Nelivuotisen Fenix-ohjelman kokonaisbudjetti on 84 miljoonaa euroa, josta Tekesin osuus on 39 miljoonaa. Yritysten toivotaan panostavan hankkeisiin noin 30 miljoonaa euroa.

Fenixin tavoitteena on käyttäjäystävällisten sovellusteknologioiden ja niihin perustuvien tuotteiden ja palveluiden kehitys. Ohjelmassa tavoitellaan tuoteliiketoimintaa synnyttäviä ja kilpailukykyä ja osaamista kehittäviä projekteja. Fenixillä on viisi painopistealuetta:

- tietämyksen hallintasovellukset
- peli- ja viihdesovellukset
- yhteisölliset verkkopalvelut
- teollisuuden ja palveluyritysten verkkopalvelut
- mobiilit sovellukset ja palvelut

Uutta teknologiaa hyödyntävien tietotuotteiden kehittämistä ja tuotantoa tukee Suomen kehittynyt tiedon infrastruktuuri. Meillä on kehittynyt tietoliikenneteollisuus ja olemme huipputeknologian viennissä Euroopan kärkimää. Vahva osaaminen langattoman teleliikenteen alueella luo erinomaiset edellytykset erilaisten langattomien multimedian verkkosovellusten kehittämiseksi. Se edellyttää kuitenkin uudenlaista sisältöpainotusta teknisen osaamisen ohien.

Teknologisen tuotantorakenteen lisäksi tietotuotteiden tuotannossa ja hyödyntämisessä keskeisiä kilpailutekijöitämme ovat kattava kirjasto- ja koulutusjärjestelmä sekä laajat julkiset, valtion ja kuntien, perusrekisterit.

Tieto- ja viestintäteknologian kehitys ja laajentuva käyttö vaikuttavat syvästi koulutukseen, työelämään ja koko yhteiskuntaan. Viestimet ovat jokaiselle läheinen osa arjen kulttuuriympäristöstä. Valtioiden rajat eivät rajoita viestintää. Tekniikan kehitys ja talouden muutokset muuttavat viestinnän kenttää nopeasti.

Creative Industries - Luovuuden toimialat

- Esimerkki uudeltaisesta lähestymistavasta taiteen, median ja kulttuuriteollisuuden edistämiseen on ajatus luovista toimialoista Isonsa-Britanniassa. Vuonna 1997 käynnistettiin kulttuuriministeriön valtiosihteerin johdolla toimiva ja eri ministeriöiden toimialat ylittävä Creative Industries Task Force.
- Luovuuden toimialat määriteltiin aloiksi, jotka pohjautuvat individuaaliseen luovuuteen, taitoon ja lahjakkuuteen, ja joilla on edellytyksiä synnyttää uutta varallisuutta ja työpaikkoja henkisen omaisuuden aikaansaamisella ja hyödyntämisellä. Luoviin toimialoihin luettiin mainonta, arkkitehtuuri, taide- ja antiikkimarkkinat, käsityö, muotoilu, muoti, elokuva ja video, pelit, musiikki, esittävä taide, julkaisutoiminta, tietokoneohjelmat ja palvelut, televisio ja radio.
- Poliittikateemoiksi muodostuivat viennin edistäminen, osaamisen edistäminen ja koulutus, rahoituksen saatavuus, verotus ja sääntely, henkisen omaisuuden oikeudet ja alueelliset näkökohdat.
- Luovat toimialat muodostivat vuonna 2000 7,9 prosenttia Ison-Britannian bruttokansantuotteesta ja niiden kasvu 1997-2000 oli keskimäärin 9 prosenttia. Keskimääräinen talouden vuotuinen kasvu oli 2,8 prosenttia.

Linjauksia sisältötuotannon edistämiseksi

Opetusministeriön strategisen näkemyksen mukaan sisältötuotantopolitiikalla luodaan suotuisat edellytykset kulttuuriteollisuudelle ja sisältöjen tuotannolle. Lähtökohtana on varmistaa runsas ja monipuolinen tarjonta. Edistämistoimien piiriin kuuluvat myös luova työ ja sen eri osa-alueet. Alan ammattilaisuutta ja ammatillista koulutusta osaa- mista vahvistetaan. Avainalueita ovat sisältöjen tuotanto ja levitys sekä saatavuus. Kulttuuri- ja sisältöteollisuuden keskeiset alueet ovat digitaalinen sisältötuotanto, jonka osana on kulttuuriperinnön digitointi, elokuva, televisio, radio, kustannustoiminta, musiikkiteollisuus, arkistot ja museot, nuorison ja liikunnan sisältöpalvelut, sekä kulttuuri- ja luontomatkailun palvelut. Myös vientimahdollisuuksiin panostetaan ja kilpailukykyä edistetään. Tavoitteena ovat positiiviset työllisyysvaikutukset.

Keskeinen kehittämisalue on myös julkisen sektorin tietojen saatavuuden parantaminen. Tiedon ja kulttuurin saatavuutta voidaan huomattavasti paran-

taa tieto- ja viestintäteknologiaa hyödyntämällä. Kirjastojärjestelmä on avainasemassa koko yhteiskunnan tietohuollossa ja kansalaisten omaehtoisen tiedonhankinnan tehostamisessa. Kirjastojärjestelmää kehitetään palvelemaan tietoyhteiskunnan tarpeita, kirjastojen asiakaspäätteitä lisätään ja kirjastot liitetään laajakaistaverkkoihin.

Julkisilla toimilla luodaan suotuisat edellytykset sisältötuotannolle, varmistetaan sananvapauden toteutuminen sekä monipuolinen ja moniarvoinen tarjonta. Valtio ei puutu viestinnän sisältöihin vaan mahdollistaa korkean laadun runsaan tarjonnan.

Viestintäkulttuurin, kulttuuriteollisuuden ja digitaalisten sisältöjen tuottamisen edistäminen nähdään osana kansallisen kulttuurin ylläpitämistä ja kehittämistä. Tämän kehityksen tukeminen on entistä tärkeämpää.

Kotimaisen luovan sisällön arvon tunnustaminen on entistä merkityksellisempää. Kotimaisten ja kotimaisilla kielillä tuotettujen aineistojen saaminen verkkoihin ja tallennemarkkinoille on suomalaisen tietoyhteiskunnan haaste. Suomalaista tieto- ja kaukokirjallisuutta, kuva-, media- ja videotaidetta, teatteria, musiikkia, tanssitaidetta, elokuvaa, valokuvaa, taideteollisuutta ja arkkitehtuuria ja muita sisältöjä on oltava saatavilla verkkopalveluina ja tallennemarkkinoilla.

Julkisen palvelun television rahoituksen ja toimintamuotojen turvaaminen on välttämätöntä osana demokraattisesti tuotettuja kulttuuripalveluita.

Hallitusohjelma

"Kulttuurityössä hyödynnetään digitalisoinnin tuomia mahdollisuuksia kommunikaation, yhteistyön ja interaktiivisuuden lisäämiseksi. Panostetaan digitaaliseen sisältötuotantoon."

"Hallitus panostaa vahvasti tietoyhteiskuntakehityksen edistämiseen. Perustetaan pääministerin johtama tietoyhteiskuntaneuvosto, jonka jäsenenä ovat tietoyhteiskuntakehityksen kannalta keskeiset ministerit."

Tietoyhteiskuntaohjelma: "Ohjelmalla kannustetaan digitaalisten palvelujen ja sisältöjen tuotantoa sekä rohkaistaan yrityksiä sähköiseen kaupankäyntiin ja verkottumiseen."

Ehdotukset

1. Kehitetään tietoyhteiskunnan sisältöjä ja palveluja kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian ehdotusten mukaisesti edistämällä sisältötuotantoa, sisältötuotantoon liittyvää osaamista ja sisältötuotannon vientiä.

2. Luodaan edellytykset vahvalle tuotantorakenteelle panostamalla sisällöllisesti ja teknologisesti korkeatasoiseen tuotekehitykseen, tutkimustoimintaan ja tuotantoon sekä rahoitusjärjestelmien kehittämiseen.

3. Luodaan Suomeen digitaalisen sisältötuotannon tutkimuksen ja tuotekehityksen rahoitusjärjestelmä yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyönä.

4. Osallistutaan pohjoismaisen digitaalisen sisältötuotantorahaston perustamiseen yhteistyössä Pohjoismaiden ministerineuvoston ja muiden toimijoiden kanssa.

5. Edistetään kansalaisyhteiskunnan kommunikointia tukemalla julkisten kulttuuripalvelujen tarjoamista verkossa.

6. Tuetaan sisältöjen ja palvelujen kehittämistä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä silloin kun on saavutettavissa synergiaetuja.

7. Kartoitetaan eri ministeriöiden kansalaisille tarjoamat julkiset palvelut ja luodaan hyviä menettelytapojen ja vuorovaikutteisten viranomaispalvelujen kansalaisia palvelevia hyviä käytäntöjä.

8. Kehitetään sisältötuotantoalan kasvumahdollisuuksia työvoimapolitiittisesti perustellun korkeatasoisen koulutuksen kautta. Tuotannon vastaanottotaitojen ja käyttäjätaitojen osalta panostetaan viestintäkasvatukseen yleissivistävässä koulutuksessa. Näin luodaan perustaa myös tuleville sisällöntuottajille.

9. Edistetään oman aikamme kulttuurin tuotannon digitalisoitumista journalismin, taiteen ja palvelujen aloilla. Kulttuurin digitaaliset muodot voivat syntyä ja kehittyä innovatiivisen hypertekstimuodon ja interaktiivisuuden kautta.

10. Panostetaan monikielisyyteen, sitä palvelevien tekniikoiden ja työvälineiden kehittämiseen sekä näitä hyödyntäviin tuotannollisiin hankkeisiin.

11. Käytännön kysymysten ja ongelmien pohjalta tuotetaan neuvonta- ja tietoaainestoa sisältöjen tuottajien käyttöön, esimerkiksi käytännön opastusta tekijänoikeuskysymyksissä tarjoavan tekijänoikeudellisen tietopalvelun/portaalin muodossa.

12. Kehitetään tekijänoikeuslainsäädäntöä ja järjestelmää vastaamaan tietoyhteiskunnan vaatimuksia, panostetaan alan osaamiseen ja luodaan edellytyksiä sisältötuotannon kehittämiseksi.

13. Muotoillaan tekijänoikeuslainsäädännön uudistuksen yhteydessä teknisten suojausten vahvistamista koskeva sääntely tukemaan sisältöjen sähköisen kaupankäynnin edellytyksiä.

Audiovisuaalinen kulttuuri ja elokuva

Tietoyhteiskuntakehitys vaikuttaa audiovisuaaliseen kulttuuriin ehkä kaikkein voimakkaimmin. Ala elää voimakasta murrosvaihetta, jota muovaavat viestinnän monopolien ja yhteiskunnan sääntelyn purkaminen. Analogisen tekniikan muuttuminen digitaaliseksi tulee muuttamaan koko viestintäketjun: kulttuurin tuotteiden jakelu ja vastaanottaminen, samoin kuin itse tuotantoprosessi, digitalisoituvat.

Audiovisuaalinen ja uusmedia-ala ovat kulttuuri-teollisuudessa ainutlaatuisia kahtalaisen luonteensa vuoksi. Ala tarjoaa elämän laatua parantavia kulttuuri- ja elämyshyödykkeitä ja toisaalta se luo tuotantohyödykkeitä ja tarjoaa merkittäviä mahdollisuuksia hyvinvoinnin kehittämiseksi ja luo työpaikkoja. Kilpailukyvyyn lisäämisen kannalta uusien liiketoimintamallien omaksuminen ja yritysten verkostoituminen ja yhteistyö edistää osaamista ja kansainvälisyyttä.

Digitalisointi muuttaa elokuvan tuotantoa ja jakelua vääjäämättä, vaikka tämän hetken arvion mukaan muutos tapahtuu hitaammin kuin mitä aiemmin on arvioitu. Uuden tekniikan käyttöönottoa hidastavat ennen muuta tekniset, taloudelliset ja suojauskysymykset. Nykyinen filmi säilyykin elokuvan tallennemateriaalina vielä pitkään.

Tietoyhteiskuntakehitys muuttaa ensin elokuvan tuotanto- ja levitysmekanismia, sitten itse elokuva-tuotantoa ja elokuvan kerrontatapaa. Näytelmäelokuvista tuttu juonellinen ja etenevä kerrontatapa tulee saamaan uusia aiemmasta poikkeavia muotoja.

Uudet päätelaitteet mahdollistavat entistä paremmin liikkuvan kuvan välittämisen, ja tämä johtaa elokuvan eri lajityyppien muutoksiin; esimerkiksi mikroelokuvia tuotetaan matkapuhelimiin tai tietokoneisiin. Perinteisistä elokuvan lajityypeistä digita-

lisoitumiskehitystä on hyödynnetty ensimmäisenä animaatioelokuvissa ja dokumenttielokuvissa.

Uusien lajien omaksumiseen perinteisten elokuvien lajityyppien rinnalla vaikuttaa taloudellisesti toimivien ansaintamallien löytyminen, sillä uusissa päätelaitteissa edellytetään ratkaisuja, joissa käyttäjät tai katsojat toimivat totutuista maksutavoista poiketen. Kannattavien markkinoiden löytyminen mobiileissa tai kiinteissä verkkoyhteyksissä on hyvin haasteellista ja edellyttää tarkkaa ja hyvin toteutettua markkinointia. Valtaosa internetin käyttäjistä on tottunut sisältöjen maksuttomaan saatavuuteen.

Digitaalinen tuotanto. Tällä hetkellä digitaalisen teknologian vaikutukset näkyvät ennen kaikkea tuotantoteknologian uudistumisessa. Digitaaliset teknologiat helpottavat, nopeuttavat ja monissa tapauksissa myös halventavat tarvittavaa tuotantopanosta.

Eri arvioiden mukaan digitaalitekniikan käyttö elokuvien tuotannossa tulee lisääntymään nopeasti. Elokuvan tuottaminen ja levittäminen perinteisellä filmillä on kallista. Nyt nähtävissä olevat digitalisoinnin kustannussäästöt liittyvät etupäässä jälkikäsitteilyyn, leikkaamiseen ja tehosteiden tuottamiseen. Lisää säästöjä ja nopeutta syntyy, kun filmikelat voidaan korvata digitaalisesti pakatuilla tiedostoilla, joita levitetään joko satelliittien tai verkon välityksellä.

Perinteisen elokuvateollisuuden raja-alueilla ja niiden ulkopuolella digitaalisuus antaa uusia mahdollisuuksia elävän kuvan ja äänen käsittelylle ja niihin perustuville audiovisuaalisen kulttuurin alueille. Raja-alue nykyaikaisen tai mediataiteen ja elokuvan välillä on tällä hetkellä dynaamisesti elävä alue, jossa etsitään kerronnalle uusia muotoja käyttäen lähtökohtina vapaasti elävää kuvaa ja ääntä. Tällä alueella digitaalisuus on väline tuottaa uutta kulttuuria, joka luo omintakeista tuotanto- ja levityskulttuuria kuten mikroelokuvia tai verkkolevitystä. Pitkällä tähtäyksellä tämä tulee vaikuttamaan myös perinteisen elokuvakerronnan muotoihin.

Suomessa digitaalisuuden muutokset näkyvät ensin animaatio-, lyhyt- ja dokumenttielokuvissa. Esimerkiksi uusien ei-lineaaristen editointijärjestelmien ansiosta elokuvien leikkausprosessi on muuttunut irtonaiseksi ja kokeilevaksi; tällöin voidaan samanai-

kaisesti simuloida useita erilaisia ratkaisumalleja. Lineaaristen tarinoiden korvautuminen monitasoisilla ja moneen suuntaan etenevillä teosrakenteilla on esimerkki hypertekstimuodon tulosta myös perinteisen elokuvakerronnan alueelle.

Näytelmäelokuvan alueella uusien kerrontatekniikoiden soveltaminen on selvästi vaikeampaa, koska niihin sisältyvä taloudellinen riski tekee tuottajat varovaisiksi niiden soveltamisessa. Digitaalisuutta käytetään lähinnä tuottamaan lisätehosteita. Siksi näytelmäelokuvan omaksumat uudet kerronnan muodot kytkeytyvät niiden kaupallisen arvon arviointiin.

Dokumenttielokuvien tuotantoprosessi on yleensä kevyempi ja nopeampi kuin näytelmäelokuvissa, jolloin ne voivat nopeasti reagoida yhteiskunnassa tapahtuviin muutoksiin. Dokumenttielokuvat voisivat palvella uutta tietoyhteiskuntaa kriittisen ja erittelevän näkökulman kautta, koska ne jo olemukseltaan ovat sitoutuneet todellisuuteen ja sen tutkimiseen.

Sisältötuotantohankkeen tukemia projekteja (2001-2002)

- AbcDigi - sisällöntuottajan käsikirja
Käsi- ja oppikirja tuottajille ja tekijöille sisällöntuotantoon eri digitaalisten jakelualustojen edellyttämistä periaatteista, tekniikasta ja standardeista
- Pix - off
Kotimaisten mikro- ja lyhytelokuvien välittäminen erityisesti netistä katsottavaksi
- Filmi poikki - Digitaalisen elokuvatuotannon ja levityksen vahvistaminen
Digitaalisesti tuotettavien ja levitettävien elokuvien tutkimus- ja kehityshanke
- Pilottiohjelma - projekti
Digitaalisen sisällöntuotannon (kuvan, äänen ja multimedia) tuotekehityksen kokeiluhanke
- m-cult.net
Mediataiteen ja kulttuurin tieto- ja kommunikaatiopalvelu verkossa

Digitaalinen jakelu, eCinema ja dCinema. Elokuvan tuotannon ohessa myös jakelu ja esittäminen digitalisoituvat kokonaisuudessaan. Digitaalisessa jakelussa filmi tai digitaalisesti kuvattu elokuva pakataan digitaalisesti tiedostoksi. Elokuvan lähete-tään elokuvateattereihin joko satelliitin välityksellä, erilaisilla verkkoratkaisuilla tai fyysisin kappalein. Elokuvateatterissa tiedosto varastoidaan palvelimelle, josta se puretaan esitysvaiheessa. Tällä hetkellä maailmanlaajuisten pakkaus- ja salaustandardien tekninen kehitystyö on vielä kesken. Yksi tärkeim-mistä tavoitteista on 35 mm:n filmin kaltaisen maailmanlaajuisen esitystandardin säilyttäminen. Lait-toman kopioinnin eli piratismiin estämiseksi myös tehokkaat salaustekniikat jakelu- ja esittämisvaihees-sa ovat tärkeitä.

Tulevaisuudessa digitaalisissa elokuvateattereissa on nähtävissä kaksi toimintamallia, joita kutsutaan dCinemaksi ja eCinemaksi. dCinemalla tarkoitetaan nykyisenkaltaista mutta digitaalisesti tallennettua elokuvaa, jota esitetään digitaalisessa teatterissa. Täl-laisia ovat aluksi isojen studioyhtiöiden elokuvat tai muut laajan yleisön elokuvat. eCinema kattaa tä-män lisäksi laajasti muuta digitaalisesti esitettävää ohjelmistoa, kuten musiikki-, urheilu-, viihde- tai muita live-tapahtumia valkokankaalla, ja mahdollis-taa näin uusia ansaintalogiikoita elokuvateattereille. eCinemasssa esitystekniset vaatimukset eivät ole yhtä korkeatasoisia kuin dCinemasssa.

Laajakaistayhteyksien ja digitaalisten televisiovas-taanottimien yleistyessä kodeissa video-on-demand-jakelusta tulee merkittävä ja samalla muita jakelu-teitä täydentävä elokuvien levityskanava. Elokuvan elinkaarsa yhtenä uutena jakeluformaattina se asettunee teatteriensi-illan ja video/DVD-jakelun jälkeen ennen maksullisten kaapelitelevisiokanavien tai yleisten televisiokanavien esityksiä. Suomessa en-simmäiset digitaalisen elokuvateatterin pilottipro-jektit toteutunevat vuoden 2003 aikana.

Elokuvan levitysmekanismien kannalta digitaali-tekniikkaan siirtyminen ei todennäköisesti ole kovin dramaattinen. Jakelutekniikasta riippumatta eloku-via myydään ja markkinoidaan edelleen maailman-laajuisesti. Yleisön näkökulmasta esitys- tai levitystekniikka ei ole olennaista, vaan ratkaiseva on eloku-van sisältö.

Esitystekniikan voimakasta kasvua ovat edistäneet nimenomaan ylikansallinen elokuvien levitysjärjes-telmä ja siihen läheisesti kytkeytyneet tuottajayh-tiöt. Uudet digitaaliset esitysmuodot ja levityskana-vat muuttavat myös elokuvaan liittyvää katsomis-kulttuuria teatterissa tapahtuvasta elokuvan katso-misesta vuorovaikutteisempaan ja avoimempaan suuntaan.

Haasteita. Digitaalisuus ei ole toistaiseksi suoraan vaikuttanut elokuvien kerronnalliseen perustaan, tuotantokulttuuriin ja esitystekniikkaan. Se tuottaa uusia piirteitä itse tuotantoteknologiaan mutta itse tarinankerrontaan se vaikuttaa hitaasti. Elokuvan nykyinen tuotantokulttuuri on sisällöllisesti, organi-satorisesti sekä jakelullisesti rajattu.

SES - Suomalaisen elokuvan tavoiteohjelma

Suomen elokuvasäätiö asettaa tavoiteohjelmassaan 2003-2005 tavoitteikseen:

- nostaa suomalaisen elokuvatuotannon määrää siten, että vuosittain tuotetaan elokuvasäätiön tuella vähintään 15 pitkä elokuvaa teatterilevitykseen, 15 draamasarjaa tai elokuvaa televisiolevitykseen sekä vähintään 10 dokumenttelokuvaa ja lyhytelokuvaa
- nostaa suomalaisen elokuvan katsojaosuus kotimaan elokuvateattereissa pysyvästi 15-25 prosenttiin ja kasvattaa suomalaisen elokuvan vientiä olennaisesti nykyisestä
- panostaa voimakkaasti niin digitaali teknologian käyttöönottoon kuin uusien liiketoimintamuotojen kehittämiseen pienemmillä paikkakunnilla, sekä etenkin kotimaisen elokuvan digitaalisiin levitysmahdollisuuksiin.

Tietoyhteiskuntakehitys mullistaa vaihtoehtoisen toimintamallien määrän ja mahdollistaa moni-puolisuuden aivan uudella tavalla esimerkiksi digi-taalisessa televisiossa tai mobiileissa jakeluteissä. Suuri mullistus tapahtuu, kun luovutaan fyysisestä elokuvakopiosta ja siirrytään maailmanlaajuiseen digitaaliseen jakeluun. Tämä on omiaan purkamaan, joustavoittamaan ja tasa-arvoistamaan elokuva-alan tuotantorakenteita.

Digitaali teknologian mahdollistamat muutokset elokuvien levityksessä ovat jo nyt näkyvillä doku-menti- ja lyhytelokuvia internet-levityskokeiluissa.

Tämä täydentää elokuvien esittämisen kaupallisten kanavien tarjontaa. Uudet jakelu- ja esityskanavat tarvitsevat myös arvomaailmaltaan monipuolista ohjelmatarjontaa, vaikka ne edustaisivatkin perinteistä lineaarista kerrontaa. Siksi tietoyhteiskunta tarvitsee moniarvoista tekijäkuntaa ja sisällöllisesti monipuolisia tuotantoja.

Elokuvan verkkoympäristössä tapahtuvasta luvattomasta käytöstä on musiikkipiratismiin lisäksi tulosuusi huolenaihe. Tämä hidastaa osaltaan alan teollisuuden kiinnostusta siirtyä digitaalisiin jakelujärjestelmiin musiikkipiratismiin huonojen kokemusten valossa.

Ehdotukset

14. Lisätään audiovisuaalisen alan sisällöntuotantoyritysten kilpailukykyä teknologian ja sisällöntuottamisen yhdistämistä sellaisilla ratkaisuilla, joissa julkisella rahoituksella edistetään innovatiivisia teknologian ja sisältöjen yhteisiä tuotekehitysmalleja. Tukijärjestelmässä otetaan huomioon digitalisoinnin vaikutukset erityisesti tuotannon ja esitys- ja levitystoiminnan osalta.

15. Tuetaan elokuvateattereiden alueellisia pilotti- ja kokeiluhankkeista teattereiden muodostaman jakeluverkoston kehittämistarpeiden selkiyttämiseksi.

16. Tuetaan dokumenttielokuvien levitystä edistäviä kokeiluhankkeita laajittamalla aseman parantamiseksi esitystoiminnassa ja suomalaisen dokumentin kansainvälisen levityksen edistämiseksi.

17. Toteutetaan erityisesti tuottajille suunnattu kansainvälinen verkosto- ja koulutushanke, joka yhdistää perinteisen elokuvateollisuuden ja uuden digitaalisen median; tarkoituksena on luoda uusia tuotantoprosesseja ja levityskanavia, jotka hyödyntävät dCineman, laajakaistaverkkojen, digitaalisen television ja nopeiden matkapuhelinverkkojen mahdollisuuksia. Tuetaan digitaalista teknologiaa hyödyntäviä elokuvahankkeita.

18. Tutkitaan ja kehitetään elokuvatuotannon teollisuus-, elinkeino- ja aluepoliittisia toiminta- ja tukimuotoja siten, että alan tuotantorakenne vahvistuu. Selvitetään myös verotukselliset keinot elokuva- ja tv-ohjelmatuotannon rahoituksen lisäämiseksi.

19. Tuetaan televisioyhtiöiden osallistumista riippumattomien tuottajien harjoittamaan elokuvatuotantoon osana elokuvan tuotantorahoituksen perusrakennetta.

20. Varmistetaan kansallisen elokuvatuotannon julkisen kansainvälisen rahoituksen edellyttämät kansalliset rahoitusosuudet.

21. Suomalaisen elokuvatuotannon erityisiä osaa-alueita tuetaan ja kehitetään. Erityistä huomiota kiinnitetään dokumenttielokuvien sekä lasten ja nuorten elokuvien tuotantoon ja television lastenohjelmien tuottamiseen.

22. Elokuva- ja av-tuotantoon liittyvän täydennyskoulutuksen toimintaedellytyksiä vahvistetaan erityisesti teknologian kehitykseen ja audiovisuaalisen ilmaisun kehittymiseen liittyvissä asioissa.

Televisio

Television digitaaliset kanavat avaavat uusia katsojumuotoja ja tapoja kokea joukkoviestintää. Katsojasuhteet monipuolistuvat, josta esimerkkinä voidaan mainita toistaiseksi vielä kokeiluasteella oleva interaktiivinen televisiodraama. Tämän tyyppiset kehityssuunnat tuovat uutta diversiteettiä mediatarjontaan mutta myös samalla muuttavat hitaasti perinteisesti opittuja katsomistottumuksia.

Kaupallisten televisiokanavien paineessa Yleisradion julkisen palvelun kanavat tulevat olemaan merkittävä tekijä monipuolisten katsoja- ja tuotantokulttuurien säilyttämisessä. Televisio ja sen puitteissa tuotettu draama luovat jo omaa mediatodellisuutta, jota ei voida arvioida elokuvasta otettujen kriteerien mukaan. Volyymitaan televisio on täysin ylivoinainen klassiseen elokuvatuotantoon nähden.

Uusien digitaalisten jakelukanavien mukaantulo lisää entisestään tarvetta tuottaa enemmän ja monipuolisempaa draama- ja dokumenttituotantoa. Perusongelmana on uusien digitaalisten kanavien heikko mahdollisuus maksaa tuotantorakenteen kannalta riittäviä korvauksia esitysoikeuksista. Ongelmia on ilmennyt myös digitaalisten kanavien esitysoikeuksien sopimuskäytännöissä.

Televisio on luomassa täysin omaa katsojakulttuuria, joka ei ole enää alistussuhteessa klassiseen elokuvakerrontaan ja sille ominaiseen katsomista- ja ohjelmamamutoon. Televisiolle tyypillinen ohjelmamamuto

ovat juuri dokumentit ja reportaasit. Vapaarahoitteinen dokumenttituotanto on se hautomo, jossa uudet kerronnan muodot kehittyvät ja siirtyvät osaksi laajamittaista televisiokulttuuria. Television ilmaisu- ja kerrontamuotojen kehittyminen ja syventyminen ovat olennainen osa tietoyhteiskunnan substanssin rikastumista ja syvenemistä. Televisiokanavien digitalisointi lisää voimakkaasti ohjelmien kysyntää ja syventää markkinoita, vaikka tuotannoista tarjottavat hinnat ovat suhteettoman pieniä verrattuna tuotantokustannuksiin.

Huolimatta digitaalisen television varsin verkkaisesta liikkeelle lähdöstä koko audiovisuaalinen kenttä näyttää pyrkivän toimimaan siihen suuntaan, että kun digitaalinen televisio pääsee hyvään vauhtiin, on tuotantoympäristö valmis niihin haasteisiin, joita se ohjelmistotuotannolta edellyttää. Tilanne ei kuitenkaan ole aivan ongelmaton eikä televisioyhtiöiden talous ole tällä hetkellä vakaa. Digitaalisen television kehityksessä on merkittävää, ovatko televisioyhtiöt valmiita maksamaan jatkossa kustannustasoja vastaavia korkeita tuotantokustannuksia. Kuluttajien valinnat ja tällä hetkellä nähtävissä oleva varauksellinen ja epäröivä suhtautuminen digitaaliseen televisioon on syytä ottaa huomioon.

Digi-tv-alan klusteriohjelma

Liikenne- ja viestintäministeriön toimesta on keväällä 2003 selvitetty mahdollisuuksia edistää digitaalisen television tuloa digitaalseksi palvelualustaksi ja nostaa suomalaisen digi-tv-osaamisen tasoa kaksivuotisella klusteriohjelmalla. Ohjelma rakentuisi seminaareista, selvityksistä ja pilottihankkeista sekä yritysten yhteistyöhankkeista.

Selvityksen mukaan klusteriohjelman päätavoitteet olisivat:

- muodostaa Suomeen digi-tv-klusteri edistämällä alan toimijoiden yhteistyötä ja tietojen vaihtoa
- nopeuttaa digi-tv:tä hyödyntävien palveluinnovaatioiden kehitystyötä ja kaupallistamista
- parantaa suomalaisten yritysten osaamista ja kansainvälistä kilpailukykyä digi-tv-sisältöjen, palveluiden ja teknologioiden markkinoilla.

Esiin voivat tulla monenlaiset maksutelevision toimintamallit ja jopa se, että televisiomaksujärjestelmästä luovuttaisiin ja siirryttäisiin jonkinlaiseen käyttömaksujärjestelmään. Tällaiset muutokset ai-

heuttaisivat kokonaan uudenlaisen käsityksen television julkisen palvelun roolista. Tietoyhteiskunnan kehityksen kannalta televisiolla on merkittävä rooli ja julkisen palvelun televisiolla erityinen merkitys kansankunnan kulttuurin ylläpitämisessä.

Ehdotukset

23. Tuetaan digitaalisen television kehitystä Suomessa; televisioitoiminnan kehittämisen yleisenä tavoitteena on ohjelmiston monipuolisuus, moniarvoisuus ja korkea laatu.

24. Televisioitoiminnan kehittämässä suuri huomio kiinnitetään kotimaisen audiovisuaalisen tuotannon ja tuotantorakenteen kehitykseen televisioyhtiöiden ulkopuolella.

25. Televisioyhtiöitä kannustetaan korkealaatuiseseen ja runsaaseen omaan tuotantoon.

26. Sähköisen viestinnän kehittämässä ja toimilupolitiikassa tulee edelleen varata koulutuksen ja kulttuurin palveluille riittävät digitaaliset kanavat koko maan kattavalla, alueellisella ja paikallisella tasolla.

Radio

Suomessa lähettää tällä hetkellä radio-ohjelmia noin 70 kaupallista asemaa ja Yleisradio Oy. Kaupalliset asemat ovat viime vuosien aikana ketjuuntuneet voimakkaasti. Niiden ainoa rahoituslähde on mainosmyynti, jonka kehitys on ollut vaatimatonta. Kilpailu on muuttanut radioasemien ohjelmistoa musiikkipainotteiseen kohderyhmäajattelun suuntaan. Kaupalliset radioyhtiöt ovat jättäytyneet taloudellisista syistä pois digitaalisen radion kehitystyöstä eivätkä ne tuota opetus- tai kulttuuriohjelmia.

Julkista palvelua harjoittavalla Yleisradiolla on viisi valtakunnallista ja 25 alueellista radiokanavaa, jotka rahoitetaan pääosin tv-maksuilla. Rahoituspohja mahdollistaa edelleen pienehköjä kuuntelijaryhmiä kiinnostavien kulttuuri- ja opetusohjelmien tuottamisen, vaikka kilpailu kaupallisten toimijoiden kanssa on pakottanut Yleisradionkin profiloimaan kanaviaan kohderyhmien tavoittamiseksi. Valtiovalta pystyy myös vaikuttamaan Yleisradion ohjelmapolitiikan yleiseen suuntaan eduskunnan valitsemalla hallintoneuvoston kautta. Toisaalta Yleisradion radiokanavat edistävät jo nyt monessa

suhteessa suomalaisen kulttuurin ja tietoyhteiskunnan kehitystä.

Julkisen palvelun radiotoiminnan tietoyhteiskuntakehitys avaa uusia mahdollisuuksia laajentaa ja monipuolistaa yliopistojen kanssa tehtävää opintoradioyhteistyötä. Digitaalinen jakelu mahdollistaa opinto-ohjelmien jakelun internetin kautta. Digitaalitekniikan avulla radio-ohjelmiin voidaan liittää kuvia ja tekstimuotoista aineistoa. Koska nettiradioilla voi olla yhtä aikaa vain rajallinen määrä kuuntelijoita, ne eivät korvaa perinteisiä kanavia. Tekijänoikeusjärjestöjen ja radioyhtiöiden välillä tehtyjen sopimusten nojalla osa ohjelma-aineistosta rajautuu nettilähetysten ulkopuolelle. Nettiradiot tarjoavat edullisen väylän suomalaiselle tietoyhteiskunnalle, mikäli toimintaa voidaan laajentaa ja rajoittavat tekijät poistaa sopimuksilla tai muutoin.

Ensimmäiset digitaaliset koelähetykset aloitettiin Isossa-Britanniassa vuonna 1995. Varsinainen digitaalinen radio eli DAB (Digital Audio Broadcasting) ei ole yleistynyt odotettua vauhtia Suomessa. Yleisradio on jo usean vuoden ajan lähettänyt Etelä-Suomeen rakennetun kokeiluverkon avulla DAB-lähetyskäytäntöä. Järjestelmän tulevaisuus on epävarma. Toteutuessaan DAB mahdollistaisi kulttuurille hyödyllisiä uusia lisäpalveluja.

Ehdotukset

27. Radiotoiminnan kehittämisen yleisenä tavoitteena on antaa sijaa myös ohjelmiston monipuolisuudelle, moniarvoisuudelle ja laadulle.

28. Sähköisen viestinnän kehittämisessä ja toimilupapolitiikassa tulee varata koulutuksen ja kulttuurin palveluille riittävät digitaaliset kanavat.

Kirjankustannustoiminta

Tietoyhteiskuntakehitys vauhdittaa osaltaan kustantamoiden keskittymistä, toisaalta se mahdollistaa elintilaa ja uusia markkinoita pienille, erikoistuville kustantamoille, joita syntyy jatkuvasti. Digitaalista e-kirjaa tuottavia kustantamoja on Suomessa toistaiseksi varsin vähän. E-kirjana pidetään digitaalisessa muodossa julkaistua tekstiä, joka ei olennaisesti muutu, vaikka se julkaistaisiin painettuna kirjana. Suomessa on tuotettu rajattu määrä digitaalisia verkkopohjaisia tai CD-ROM -tallenteina tietoko-

nepäätteillä käytettäviä oppimateriaaleja. Toistaiseksi meillä ei ole markkinoilla varsinaista e-kirjaa.

E-kirja. Dokumenttien tuotanto, jakelu verkon kautta ja käyttö digitaalisessa muodossa tai käyttäjän itse tulostamana kasvaa. Sisältönä e-kirja on sovellus internetin käyttömahdollisuuksista ja rinnastuu muihin verkon kautta jaeltaviin dokumentteihin. Yleistynyt digitaalinen painaminen edellyttää aineistomuotoa, joka sellaisenaan tai pienin muutoksin on jaeltavissa verkossa. Erilaiset aineistot kootaan pääsääntöisesti digitaaliseen muotoon.

Kirja on edelleen melko suuri kokonaisuus siirrettäväksi verkon kautta, mutta siirtoa nopeuttavat tiedon pakkaamisen ja avaamisen mahdollistavat ohjelmistot. Laajakaistayhteyksien lisääntyessä tämä ongelma poistuu ja e-kirjan ostaminen ja käyttäminen verkon kautta helpottuu teknisesti. Lähinnä Yhdysvalloissa e-kirjoina julkaistaan vuosittain jo tuhansittain nimikkeitä, mutta painettuihin kirjoihin verrattuna määrä on edelleen marginaalinen.

Maksullinen aineisto verkossa ja sen myynti tulee kasvamaan, mutta e-kirjan läpimurto sisällöltään painetun kirjan kaltaisena ja vaihtoehtona painetulle kirjalle tapahtuu melko hitaasti. E-kirjasta voi ostaa myös valikoituja osia. Perinteisten kirjojen sisältö luodaan ja ylläpidetään digitaalisessa muodossa ja painetun kirjan book-on-demand-tuotanto on toistaiseksi suppeaa.

Tekijänoikeuksia suojaava tekniikka ja lainsäädäntö ovat oleellisia edellytyksiä e-kirjan kauppapaikkojen kehittymiselle. Myös painettua kirjaa varten luodun, kokonaan tai osittain myyntimäärään perustuvan tekijänpalkkion täydentäviä uusia sopimusratkaisuja tarvitaan.

Tulevaisuuden kevyet ja kannettavat miellyttävän lukukokemuksen takaavat tekniset laitteet ja sovellukset avaavat e-kirjalle ja muille digitaalisille dokumenteille aivan uusia markkinoita, samoin räätälöity tarjonta ja kustannussäästöt. Tämän lisäksi tarjottavat tuotteet ja palvelut laajentavat e-kirjaa uusilla ominaisuuksilla perinteiseen kirjaan verrattuna.

Yksittäisen kirjailijan on helppo julkaista e-kirja mutta vaikea löytää maksavat asiakkaat ja oikeat kohderyhmät. Tavoitteena on, että e-kirja täydentää painettujen kirjojen markkinoita. E-kirja tarvitsee vähintään yhtä suuren markkinointipanostuksen

kuin painettu kirja, verkkokauppakokemusten mukaan jopa suuremman.

E-kirjan luontevin sovelluskohde ovat oppimateriaalit ja oppikirjat. E-kirja voisi oppikirjana korvata tai täydentää painetun kirjan käyttöä, kun kaikilla on tasapuoliset mahdollisuudet sen käyttöön.

Yhdysvalloissa painetusta kirjasta maksetaan arvonlisäveroa, e-kirja on arvonlisäverosta vapaa. Euroopassa painetun kirjan arvonlisävero on e-kirjaa alempi. Tähän mennessä esitykset digitaalisen aineiston arvonlisäveron asettamisesta samalle tasolle kirjan kanssa tai poistamisesta kokonaan eivät Suomessa ole tuottaneet tulosta.

Ehdotukset

29. Tuetaan e-kirjan julkaisemisen ja jakelun pilot-tihankkeita erikseen valmisteltavan suunnitelman perusteella. Luodaan edellytyksiä sähköisen kustannustoiminnan kehittymiselle.

30. Tuetaan työvälaineiden ja ohjelmistojen kehittämistä sekä tuotantohankkeita, joilla edistetään monikielisten tuotteiden syntymistä.

Musiikkiteollisuus

Digitaalinen levitys. Musiikkituotanto on käytännöllisesti katsoen kokonaan digitalisoitunut viimeksi kuluneiden 10 vuoden aikana. Tuotantovaiheen osalta ei ole löydetävissä juurikaan kansallisesti kiinnostavia erityispiirteitä tai kehittämiskohteita. Tuotannon digitalisoituminen on entisestään vahvistanut sitä pitkään jatkunutta trendiä, jossa varsinaisen tuotanto tapahtuu yhä useammin taiteilijoiden toimesta ja kustannuksella. Silloinkin, kun levy-yhtiö ensi vaiheessa vastaa tuotantokuluista, tuotantokulut vähennetään useimmiten taiteilijalle kertyvistä rojaltituloista. Levy-yhtiön rooli on tällöin painottunut tuotekehittelyyn, markkinointiin ja levityskanavien järjestämiseen.

Musiikin studiotyötä koskevassa työehtosopimuksessa Suomessa on tietävästi ensimmäisenä maailmassa mahdollistettu korvausta vastaan myös musiikin verkkolevitys ja sovittu ehdoista, joilla jo olevaa kotimaista musiikkia voidaan myydä verkossa. Sopimukselliset edellytykset musiikin verkkojakeeluun ovat Suomessa siis kansainvälisesti arvioiden hyvät.

Sillä, että esittävästä taiteilijasta tulee vähitellen tekijänoikeuden näkökulmasta katsoen tuottaja, voi olla vaikutusta arvoketjun muotoutumiseen verkko-kaupassa. Yleinen oletus, jota tuotantovaiheeseen liittyvä kehitys tukee, on se, että ensisijainen arvoketju lyhenee verrattuna perinteiseen tallennelevitykseen perustuvaan liiketoimintamalliin, kun valmistus ja logistiikka jäävät sellaisenaan pois - tai ne siirtyvät kuluttajan kustannettaviksi.

Musiikin tallennelevitys tapahtuu jo lähes kokonaan digitaalisilla alustoilla (CD, MD, DVD), mutta sen arvoketju ei poikkea analogisesta tallennelevityksestä. Postimyyntiin verrattava internetissä tapahtuva äänitteiden tilausvälitys ei sekään suoraanaisesti liity musiikin aitoon verkkolevitykseen.

Matkapuhelinten soittoaänikauppa on ollut innovatiivinen ja tärkeä uusi musiikin sekundaarikäytön muoto, joka tosin hyödyttää musiikkialan toimijoista lähinnä luovia tekijöitä. Toistaiseksi musiikkisoittoaänten käyttöä rajoittavat nykyisten matkapuhelinten vaatimattomat ääniominaisuudet. Tulevaisuudessa on mahdollista, että soittoaänikäyttöön lisensioidaan varsinaisia äänitteitä.

Musiikin digitaalisen verkkolevityksen visiointi alkoi 1990-luvun puolivälin jälkeen kompressioalgoritmien ja mm. streaming-tekniikan kehityksen mahdollistettua musiikkidatan siirtämisen internetin rajallista kuluttajakaistaa pitkin jatkuvasti paranevalla äänen laatutasolla ja tiedon siirtämisen kapasiteetilla.

Tietoyhteiskunnan muutokset ovat toteutuneet ennakoitua hitaammin, koska nykyiset CD-markkinat ovat toimivat ja tuottoisat. Verkkopiratismi on toistaiseksi vienyt perustan musiikin maksulliselta verkkolevitykseltä. Lisäksi kuluttajien mahdollisuudet hyödyntää laajakaistaisia verkkoyhteyksiä kehittyvät hitaasti ja kuluttajasovellutukset, kuten ohjelmistot ja laitteet, ovat hyvin epäyhtenäisiä. Lisäksi kansainvälisesti toimivien e-kauppapaikkojen luominen vaikeuttaa tarjonnan luomista.

Musiikin verkkojakeeluun mahdollisuuksia on kartoitettu erilaisilla pilottihankkeilla, jotka ovat varsin yhdenmukaisesti osoittaneet, että musiikilla jakelutuotteena ei toistaiseksi ole ollut todellisia kaupallisia mahdollisuuksia internetissä. Menestymisen mahdollisuuksia on toteutetuissa hankkeissa rajoit-

tanut jo lähtökohtaisesti se, että on käytetty erilaisia kilpailevia teknisiä alustoja, järjestelmiä ja formaatteja. Tällöin sellaista kriittistä kuluttajamassaa, joka olisi mahdollistanut teknisen alustan, ohjelmiston ja esimerkiksi maksamisjärjestelmän räätälöinnin ja kehittämisen, ei ole löytynyt.

Internet onkin musiikkialalle toistaiseksi vain ensisijaisesti tehokas promootiokanava. Vaikka varsinaista jakelua ei internetissä vielä merkittävässä määrin tapahdu, pidetään levy-yhtiöiden ja taiteilijoiden sivustoille ohjautuvaa liikennettä pidemmällä aikavälillä tärkeänä pyrittäessä kokoamaan varsinaista jakelutoimintaa varten riittävää asiakaspotentiaalia, joka olisi tottunut käymään levy-yhtiöiden ja artistien verkkosivuilla ja muilla luvallisesti toimivilla musiikkisivustoilla.

Tarjolla on erilaisia teknisiä ratkaisuja niin suojausten, jakelujärjestelmän kuin kuluttajaso-vellustenkin osalta, mutta mikään niistä ei toistaiseksi ole saavuttanut merkittävää asemaa. Tosin MP3-tiedostomuoto on saavuttanut merkittävän suosion pääasiallisesti luvattoman musiikin tiedostomuotoisessa levityksessä ja RealAudio puolestaan streaming-sovelluksissa. Microsoft on myös pyrkinyt valtaamaan markkinaosuutta kilpailtaessa eri musiikkitiedostomuotoja ja streaming-sovelluksia käyttävistä kuluttajista. Lisäksi Sony on tuonut markkinoille MagicGate-järjestelmän, jossa Sonyn kuluttajalaitteissa käytettävissä muistikorteissa on kopiointisuojaus.

Arvioitaessa teknisiä ratkaisuja, joita käytetään tarjottaessa musiikkia verkossa, on otettava huomioon, että kompressiotekniikat, joilla siirrettävää datamäärää on voitu merkittävästi vähentää ja siirtoa nopeuttaa, saattavat jäädä väli vaiheen teknologiaksi, kun kuluttajakaista laajenee ja kompression tarve vähitellen katoaa.

Kehityssuuntia. Musiikkiteollisuuden lähtökohdista kehiteltävissä ratkaisuissa suuntauksena näyttävät olleen kokonaisvaltaiset tai koko hyödyntämisketjun kattavat, mutta samalla usein kuluttajan toimintavapauksia tavalla tai toisella rajoittavat ratkaisut (esim. SDMI, Sony MagicGate). Niiden keskeisenä ongelmana on se, että kuluttaja joutuisi uusimaan musiikkinkulutusvälineistönsä ryhtyessään käyttämään näillä menetelmillä suojattua musiikkia. Musiikin laajamittainen kuuntelu nykyisenlai-

sen PC:n äärellä ei ole realistinen vaihtoehto.

Teknisten suojakeinojen varaan keskeisesti rakentuville liiketoimintamalleille osin vaihtoehtoinen ajatusmalli on se, että pyritään etsimään tuotteelle hyödyntämysympäristöön sopiva hinta, jolloin suojausaspektille ei olisi välttämätöntä panna yhtä suurta painoa. Tämän tyyppistä ajattelua esiintyy yhä enemmän taiteilijoiden piirissä, jotka ovat halukkaita riskinottoon.

Kun esittävien taiteilijoiden tulo-odotukset nykymuotoisessa tallennekappaleiden jakeluun perustuvassa liiketoiminnassa ovat suhteellisesti ja absoluuttisesti ottaen varsin pienet, on tulonmenetyksen riski siirryttäessä verkkojakeluun taiteilijoiden kannalta katsottuna merkittävästi pienempi kuin levy-yhtiöiden näkökulmasta. Kun taiteilijoiden visioissa verkkojakeluun liittyy myös odotuksia edullisemmasta tulonjaosta, on teollisuuden ja taiteilijoiden lähtökohdissa nähtävissä merkittävä ero.

Kuluttajan saatavilla olevan mobiilikaistan laajeneminen (gprs, 3G) voi tulevaisuudessa luoda pohjaa uudenlaisten musiikkipalvelujen kehittymiselle. Mobiilikaistan korkea hinta on kuitenkin oletettavasti vielä pitkään tällaisten palveluiden syntymisen tehokas hillitsijä. Musiikin toisto-ominaisuudella varustetut mobiililaitteet ovat kuitenkin ensi vaiheessa kuluttajalle uusi musiikin käyttöalusta, josta itse sisällön siirto kuluttajalle mobiilikaistaa käyttämällä ei vielä lähivuosina näyttäisi olevan taloudellisesti järkevää siirtotien kalleuden ja hitauden vuoksi.

Musiikkia on laillisina ja laittomina tallennekappaleina sekä verkosta laittomina tiedostoina saatavissa niin helposti, että maksullisen musiikin tarjoaminen verkossa saattaa alkaa tuntua yli päätään hankalalta ajatukselta. Levymyynti on laskenut maailmanlaajuisesti juuri verkkopiratismista johtuen.

Kun tietoverkon hyödyntämisen ratio musiikkijakelussa on suurelta osin markkinapotentiaalin laajentuminen, pelkät kotimarkkinat eivät välttämättä muodosta riittävää kannustinta musiikin tarjoamiseen verkossa. Sähköisen kaupan kansainvälinen ulottuvuus on siksi musiikin verkkokaupan kannalta ratkaisevan tärkeä.

- Tekniset suojakeinot ja verkkojakelun lainsäädännöllinen turva näyttävät olevan

vaa'ankieliasemassa siinä, missä tahdissa teollisuus ja oikeudenhaltijat lähtevät mukaan musiikin verkkojakeluun. Lain turva ei kuitenkaan vielä vakuuta musiikin verkkojakelua harkitsevaa sisällöntarjoajaa. Internetin nopea kehitys ja tosiasiallinen käyttökulttuuri ja trendit ovat todennäköisesti painavampia tekijöitä harkittaessa verkkojakelun aloittamisedellytyksiä. Erilaiset innovaatiot ja ohjelmat – kuten Napster seuraajineen – ovat osoittaneet leviävissä verkossa kulovalkeaa nopeammin ja voivat tehdä saman tien toteuttamiskelvottomiksi merkittäviä panostuksia vaatineet liiketoimintasuunnitelmat, joissa kyseisenlaista mahdollisuutta tai riskiä ei ole otettu huomioon.

Teknisiä suojakeinoja käytettäessä kuluttajille pitäisi onnistua markkinoimaan "suojatun" tai "turvallisen" musiikin idea, vaikka musiikin kuluttamiseen ei tähänkään asti ole liittynyt kuluttajan kannalta mitään merkittävää "suojattomuus/turvattomuus- ja oikeudenaspektia". On todennäköistä, että teknisen suojaustarpeen ja tekijänoikeuden yleisen yhteiskunnallisen suojaamisintressin (luovan työn ja investointien motivointi ym.) välinen yhteys ja logiikka on liian vaikeatajuista kuluttajiin kohdistuvassa markkinoinnissa.

Ottaen huomioon Suomen yhä melko omaehtoisena musiikkikulttuurin, kielimuurin ja melko kehittyneen infrastruktuurin sekä verkkomaksukulttuurin, saattaisi myös kotimarkkinoille suunnattu verkkojakelupalvelu olla kaupallisesti toteutettavissa. Ainakaan alkuvaiheessa tuskin voitaisiin ajatella muuta kuin tukeutumista mahdollisuuksien mukaan yleisesti käytössä ja saatavilla oleviin formaatteihin ja ohjelmiin. Ottaen huomioon jo toteutetut pilottihankkeet ja niistä saadut kokemukset saattaisi tuoreilla ja radikaaleillakin ideoilla olla palvelujen toteutuksen osalta kysyntää.

Ääniteollisuus on noin 80-prosenttisesti ns. monikansallisten levy- ja mediayhtiöiden hallinnassa. Tästä johtuen päälinjaukset ja toiminnalliset ratkaisut tehdään muualla kuin Suomessa. Myöskään niistä tulovirroista, joita musiikin verkkojakelu voisi synnyttää - oli kyse sitten nykyisen tallennejakelun tulovirtoja korvaavista tai mahdollisesti niiden lisäksi syntyvistä tulovirroista, ei ole odotettavissa Suomen kansantalouteen viime kädessä kovin mer-

kittävä osaa. Taiteilijoiden ja pientuottajien neuvotteluasema on mm. musiikkiteollisuuden keskittymisen johdosta nykytilanteessa heikentynyt entisestään.

Kotimaisten toimijoiden – taiteilijoiden ja aidosti kotimaisten yhtiöiden – odotettavissa oleva osuus verkkomyyntituloista jäisi – musiikkiteollisuuden omistussuhteet ja vallitseva sopimuskulttuuri huomioon ottaen – joka tapauksessa niin vähäiseksi, että sillä ei yksin voitaisi perustella ainakaan julkisia panostuksia verkkojakelun edistämiseen. Suurin osa tukipanostuksesta valuisi monikansallisten media-yhtiöiden voitoksi.

Ehdotukset

31. Vahvistetaan aidosti kotimaisen tuotannon menestymisen yleisiä edellytyksiä myötävaikuttamalla alan sopimuskulttuurin tervehtymiseen siten, että kotimaiset musiikkisäällön tuottajat, kuten taiteilijat ja aidosti kotimaiset yhtiöt, voivat kotiuttaa mm. verkkokaupassa kertyvästä tulosta kohtuullisen osuuden.

32. Kehitetään teknisiä suojakeinoja koskevaa lainsäädäntöä musiikin sähköisen kaupankäynnin edellytysten syntymiseksi.

Mediataide ja mediakulttuuri

Esittäminen, levittäminen ja verkkovälittäminen. Mediataiteella on teknologisen luonteensa vuoksi hyvät mahdollisuudet tulla eri tavoin esitetyksi ja levitetyksi. Taidemuseot, galleriat ja elokuvateatterit voisivat olla nykyistä selkeämmin myös mediataiteen esittämissen foorumeita. Television, verkkojen ja CD-ROMin välityksellä mediataide voi tavoittaa myös suuren yleisön. Kaikki elektroniset esittämisen ja levittämisen muodot ovat periaatteessa mahdollisia. Viestintäkanavat voivat tulevaisuudessa muodostua taiteen yleisölle välittämisen välineiksi huomattavasti laajemmassa mielessä kuin tänään edes ymmärretään.

Mediataiteen säilyttämiseen ja arkistointiin liittyy ratkaisemattomia kysymyksiä. Tavoitteena tulisi olla, että myös mediataiteesta säilytetään edustava näyte tuleville polville ja tutkimukselle.

Erityisesti taiteellisten uniikkiteosten säilyttäminen jää mediataiteen kohdalla samoin kuin muidenkin taiteenalojen kohdalla omistajien vastuulle.

Museolaitos ja sen yhteydessä olevat arkistot valitsevat kokoelmansa harkintansa mukaisesti ostamalla tai ottamalla vastaan lahjoituksia tai talletuksia. Koko se kulttuurinen tuotanto - mediataideteokset, installaatiot, videotaide, performanssit, verkkotaide, CD-ROMit, joka ei kuulu jonkin museon kokoelmi-en hankintapolitiikkaan, jää yhteiskunnan toimesta säilyttämättä, ellei se kuulu vapaakappalelain tai elokuvien arkistointia koskevan lain piiriin.

Mediataide ja monet mediakulttuurin tuotteiden muodot, niiden tuottaminen, levittäminen ja esittäminen synnyttävät tekijänoikeudellisia kysymyksiä, joita on ratkottava sopimuksilla ja lain tulkinnoilla.

m-cult - Cultec - Open lab

Vuonna 2000 perustetun m-cult ry:n tavoitteena on edistää kotimaista mediakulttuurialaa vaikuttamalla alan tuotanto- ja yhteistyörakenteisiin. M-cult on lyhyessä ajassa kyennyt muodostautumaan alan keskeiseksi toimijaksi Suomessa. Keväällä 2003 m-cult julkisti ehdotuksen sosiaalisen ja kulttuurisen teknologiakehityksen instituutin ("Cultec") ja Open lab tuotekehityslaboratorion perustamisesta.

Instituutin tehtävänä olisi tukea sosiaalisten ja teknologisten innovaatioiden toteuttamista seuraamalla, arvioimalla ja kehittämällä käyttäjä-, kuluttaja- ja kansalaislähtöisiä tietoyhteiskunnan hankkeita. Tuotekehityslaboratorio puolestaan kehittäisi sosiaalisesti ja kulttuurisesti innovatiivisia teknologiasovelluksia sisältötuotantoalan ja kansalaisyhteiskunnan palveluiden edistämiseksi.

Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa

Johdanto. Kulttuuriperintöaineistot tarjoavat mahdollisuudet luovaan sisältötuotantoon, eurooppalaiseen yhteishankkeisiin ja suomalaisen kulttuurin kansainväliseen esille tuomiseen. Museoista, arkistoista ja kirjastoista löytyvän sisältöjen asiantunteumuksen yhdistäminen tekniseen osaamiseen synnyttää uudenlaista yritystoimintaa ja innovatiivisia ratkaisuja. Kaupallisen tuotantomallin kehittäminen lisää tulorahoitteista toimintaa. Aineistojen digitointi on laaja ja koko maan kattava toiminnan alue. Se on lähtökohtana kulttuuriperintöön pohjautuvien sisältöjen ja palvelujen kehittämiseksi. Tämä

on myös aluepoliittisesti merkittävä projekti, koska kulttuurilaitosverkostomme kattaa koko maan. Erikoistuneita digitointikeskuksia voidaan sijoittaa muuallekin kuin pääkaupunkiseudulle.

Kulttuuriperintöaineistojen digitointi edistää tiedon saatavuutta ja saavutettavuutta. Kirjastot tunnustetaan jo oppimisen ja tiedonsaannin keskuksiksi, sama tavoite voidaan asettaa museoille ja arkistoille. Asuinpaikasta riippumatta kansalaisilla, tutkijoilla, opiskelijoilla ja viranomaisilla on oltava mahdollisuus tutustua omaan kulttuuriperintöönsä ja saada ajantasaista ja luotettavaa tietoa.

Kulttuuriperintömateriaalin saaminen sähköiseen muotoon on suuri kansallinen haaste ja kansallisen digitointipolitiikan toteuttaminen vaatii systemaattista, päämäärätietoista otetta ja osaamista eikä tilapäisratkaisuja. Hanketta koordinoivat Museoviraston, Kansallisarkiston ja Helsingin yliopiston kirjaston tiedonhallinta- ja digitointikeskukset. Tavoitteena ovat suurten aineistokokonaisuuksien saaminen verkkoon ja yhteisten hakujärjestelmien kehittäminen (mm. Suomen museot online -hanke) siten, että kulttuuriperintöaineistojen tarjonta tietoverkoissa saadaan eurooppalaiselle tasolle.

Kulttuurilaitokset. Kulttuurilaitokset - museot, arkistot ja kirjastot - ovat osa tietoyhteiskunnan perusrakennetta. Ne ovat suomalaisen kulttuurielämän tukirunko ja niiden tehtävänä on edistää kulttuurin tuotannon ja jakelun jatkuvuutta ja uusiutumista. Niiden kautta tuetaan ja rakennetaan kansallista identiteettiä. Ne vilkastavat ja monipuolistavat suomalaista kulttuurielämää ja lisäävät ihmisten mahdollisuuksia elämyksiin, viihtyvyyteen ja tietoon. Suomessa kulttuurin tuotannon ja levityksen julkinen tuki kanavoituu pääosin säädosperusteisesti taide- ja kulttuurilaitosten kautta. Kulttuurilaitokset ovat myös yhä selvemmin osa tietoteollista toimialaa.

Näiden laitosten tarjoamien palvelujen kehittämisen keskeisenä tavoitteena on ollut alueellinen tasa-arvo ja sen osana kulttuuripalveluiden lisääminen kattavaksi verkostoksi. Tietoyhteiskuntakehitys on osaltaan voimistamassa ja monimuotoistamassa tätä suuntausta.

Uusi mediateknologia avaa uusia tehtäviä ja mahdollisuuksia museoille, arkistoille ja kirjastoille.

Perustehtävien ohella laitokset verkostoituvat toiminnallisesti ja liittyvät tietoverkkoihin.

Jatkuvasti lisääntyvän digitaalisen tiedon hallinta ja yhteiskäyttö on laitoksia yhdistävä strategisesti keskeinen haaste. Tietojärjestelmien ja tietojen yhteensopivuus nousevat painopistealueiksi. Yhteistyö edellyttää yhteisten teknisten ja tiedonhallinnan standardien kehittämistä.

Kokoelmien hallintaan rakennettujen erillisten dokumentointijärjestelmien rinnalle ovat kehityksessä uutena sovellustasona avoimet tietoverkot ja multimediasovellukset, jotka avaavat uusia mahdollisuuksia Euroopan valtaviin kulttuuriperintövarastojen ja taidelaitosten kokoelmien kulttuuriselle ja kaupalliselle hyödyntämiselle ja elävöittämiselle.

Kulttuuriperinnön tuotteistamiseen ja kaupalliseen hyödyntämiseen liittyvä kilpailu on jo käynnissä yhdysvaltalaisen, suurten EU-maiden yritysten ja japanilaisten kesken. Eurooppalaisen kulttuuriperintöaineiston julkaisemisesta käydään kovaa kilpailua.

Kulttuuriperinnön ja digitaalisen median suhde avaa joukon strategisia kysymyksiä, jotka liittyvät tietohuollon organisaatioiden uuteen rooliin, keskinäiseen työnjakoon sekä valtakunnalliseen ja mahdollisesti yleiseurooppalaiseen yhteistyöhön. Kysymyksiä liittyy itse teoksen tallennus- ja jakelumediaan, tiedonhallintajärjestelmiin sekä teoksen ja sen kokijan väliseen vuorovaikutussuhteeseen.

Kulttuuriperintö tietoyhteiskuntaan. Museoiden, arkistojen ja kirjastojen kokoelmat sekä kulttuuriympäristöt muodostavat kulttuuriperintömme. Kulttuuriperintöä ovat esimerkiksi asiakirjat, esineet, sanoma- ja aikakauslehdet, taideteokset, rakennukset, kulttuuriympäristöt, kirjat ja valokuvat. Kulttuuriperintöön kuuluvia aineistoja on huomattavia määriä sekä julkishallinnon arkistoissa että yksityisissä arkistoissa ja kokoelmissa.

Kulttuuriperintö päivittää historiaa nykypäivään ja säilyttää tulevaisuuteen nykyhetken tärkeitä piirteitä. Kulttuuriperintö on siis nykyisyyden kulttuurirituote, jonka resurssit ovat menneisyydessä ja jonka vaaliminen ja hyödyntäminen tulevaisuuteen on yhteiskunnan kannalta keskeinen voimavara.

Kulttuuriperinnön digitoinnin tavoitteena on kulttuuriperintöä koskevan tiedon siirtäminen digitaaliseen muotoon. Digitoitu tieto ei korvaa alkupe-

räistä esinettä tai dokumenttia vaan lisää sen käytettävyyttä. Esineestä voidaan ottaa kuva, jota voidaan tutkia ja muokata edelleen. Digitointi ei ole kuitenkaan aineiston säilytyskeino. Digitoitun kulttuuriperintöaineiston rinnalla on kasvava joukko digitaalitekniikalla luotua aineistoa, mediataidetta ja sähköisiä dokumentteja. Näiden kohdalla on kyse alkuperäisen digitaalisen aineiston käsittelemisestä ja sen säilyvyyden varmistamisesta.

Digitoinnin tavoitteet

Aineistojen digitointi edistää

- informaation hallintaa ja yhdisteltävyyttä
- aineistojen ja kokoelmien käytettävyyttä ja säilyvyyttä
- tallentavien laitojen yhteistyötä ja työnjaon toteuttamista

Aineistojen digitointi mahdollistaa

- aineiston joustavan ja poikkiteollisen käytön tutkimuskäytössä
- aineistojen alueellisesti tasa-arvoisen saatavuuden
- kulttuuristen sisältötuotteiden toteuttamisen

Digitoidun materiaalin käyttö edellyttää

- aineiston digitointiprosessissa yhteensopivien menetelmien käyttöä
- toimijoiden määrittelemää aineiston digitoinnin hierarkiaa ja priorisointia
- digitointiprosessin osaamista ja sen hallintaa
- materiaalin käyttöön liittyvien tekijänoikeudellisten kysymysten ratkaisua

EU korostaa julkisen tiedon saatavuuden merkitystä. Myös Suomen omissa kulttuuripoliittisissa painotuksissa ja rahoituspäätöksissä tulee julkisen tiedon saatavuus ottaa huomioon. Kirjastoilla, museoilla ja arkistoilla on keskeinen rooli julkisen sektorin tiedon kokoajina. Tavoitteeksi on asetettava julkisella rahoituksella toteutettava muistiorganisaatioiden yhteinen hakujärjestelmä, joka on käytössä 24 tuntia vuorokaudessa. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi kulttuuriperintölaitoksille pyritään valtion talousarviossa luomaan taloudelliset edellytykset hankkia riittävän nopeat verkkoyhteydet, jotta varmistetaan palveluiden tasavertainen saatavuus. Vasta digitoitua aineistoa voi käyttää sisältötuotannon sovellutuksiin ja erilaisiin palveluihin.

EU:n komission toimesta on käynnissä kansallisten digitointitoimien koordinointi (National Repre-

sentatives Group, NRG), jonka tavoitteena on hyvien käytäntöjen edistäminen ja eurooppalaisen kulttuuriperinnön saatavuuden parantaminen tietoverkoissa (Minerva-hanke). Minerva-hankkeen Benchmarking-työryhmästä vastaa Kansalliskirjasto. Suomessa yhteistyökumppaneina ovat Museovirasto ja Kansallisarkisto.

Monessa maassa, esimerkiksi Ranskassa, Kanadassa, Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa on panostettu merkittävästi digitointiin ja kulttuuriperinnön esittelyyn tietoverkossa. Kulttuuriperinnön esittely on käsitetty kansalliseksi profiilikysymykseksi ja menestystekijäksi. Tässä suhteessa olemme merkittävästi jäljessä eurooppalaisesta tasosta.

Kulttuuriperinnön digitoinnin nykytila. Kulttuuriperinnön digitointi ei ole edistynyt toivotulla vauhdilla. Keskeisenä syynä on erillisrahoituksen jääminen ennakoitua pienemmäksi. Museoiden kulttuurihistoriallisista kokoelmista on sähköisesti luetteloitu n. 20 prosenttia, taidekokoelmista n. 80 prosenttia ja valokuvista sekä luonnontieteellisistä kokoelmista n. 10 prosenttia. Kokoelmien digitoituja aineistoja on huomattavasti sähköisesti luetteloituja aineistoja vähemmän. Yliopistokirjastojen kokoelmista on luetteloitu yhteisiin tietokantoihin n. 85 prosenttia, mutta digitointiaste on alle yhden prosentin digitointiprojekteista huolimatta. Useilla arkistoaineistoja säilyttävillä laitoksilla on luettelotietokantoja kokoelmistaan, mutta vain murto-osa asiakirja-aineistoista on digitoitu.

Kulttuuriperintöön kuuluvista ääniteaineistoista suurin osa on edelleen perinteisillä, tuhoutumiselle alttiilla tallennusvälineillä. Ääniteaineistojen säilymisen edellytyksenä on, että ne saadaan digitoitua ja että näiden digitoitujen aineistojen säilytys ja välttämätön konvertointi turvataan.

Tehokkaan kansallisen digitointitoiminnan toteuttamiseksi tarvitaan nykyistä huomattavasti suurempaa taloudellista panostusta ja valtion pitkäaikaisista ja pysyvää rahoitusta riittävän henkilöstön, laitteiden ja ohjelmistojen hankkimiseksi. Kun kulttuuriperintö on kaikkien ulottuvilla, on kansalaisilla tasa-arvoiset mahdollisuudet tutustua kulttuuriperintöönsä ja saada luotettavaa tietoa asuinpaikasta ja varallisuudesta riippumatta. Keskeinen muse-

oissa, arkistoissa ja kirjastoissa oleva aineisto on digitoitava julkisin varoin, jotta myös digitaalisessa muodossa oleva kulttuuriperintö säilyy kansallisuusomaisuutena.

Vastuu kulttuuriperinnöstä ja sen digitoinnista jakautuu laajalle sektorille

- Museoissa kokoelmiin kuuluu esineitä, taideteoksia, valokuvia, arkistoaineistoa ja luonnontieteellisiä objekteja.
- Arkistojen laajat kokoelmat käsittävät asiakirjoja, yksityisiä kokoelmia, sukututkijoiden paljon käyttämiä vanhoja kirkonkirjoja ja kulttuurihistoriallista ja kansatieteellistä aineistoa.
- Kirjastot toimivat myös osaltaan kulttuuriperinnön säilyttäjinä; esimerkkinä vanha kirjallisuus, lehtiaineistot, kartat, arkistokokoelmat ja nuotit.
- Radio- ja televisioaineistot ovat niitä tuottaneiden yritysten vastuulla; aineistojen pitkäaikaissäilytyksen järjestäminen on esillä vapaakappalelain uudistamisen yhteydessä.
- Elokuva-arkisto huolehtii elokuvaperinnön säilyttämisestä; arkistosta muodostuu radio- ja televisioaineistojen arkistoinnin myötä kansallinen audiovisuaalinen arkisto.
- Äänite- ja tallennearkistoille digitointi on esim. museoista poiketen myös aineiston pelastamis- ja säilyttämiskeino - vanhoja elokuvia ja äänitteitä voidaan pelastaa digitaalitekniikan avulla.
- Kulttuuriympäristöihin voidaan sisällyttää eri ikäiset muinaisjäännökset, rakennukset ja rakenteet, laajemmat maisemat ja rakennetut ympäristöt sekä kulttuurivaikuttainen luonnonympäristö. Museoviraston tehtävänä on tallentaa yhteistyössä ympäristöhallinnon ja museoiden kanssa niitä koskevia tietoja.

Museoiden, arkistojen ja kirjastojen tiedonhallinta- ja digitointikeskusten tehtävänä on digitointihankkeiden koordinointi, online-palvelujen ja yhteistyön edistäminen sekä EU-rahoituksen ja kansainvälisen kehityksen seuranta ja hankkeistaminen. Digitaalisen kulttuuriperinnön infrastruktuurin rakentaminen Museoviraston, Kansallisarkiston ja Kansalliskirjaston Mikkelin mikrokuvaus- ja konservointikeskuksen yhteyteen on kansallisesti merkittävä hanke.

Museoiden keskitetty priorisointityö käynnistyi vuonna 2000. Museokentän laajuus ja monialaisuus sekä aineistojen monimuotoisuus tekevät digitoinnin periaatteista ja aineistojen priorisoinnista vai-

kean ja haastavan tehtävän. Käytännössä priorisoinnit perustuvat aina museokohtaisiin luettelointisuunnitelmiin, mutta tavoitteena on sopia erilaisista teemakokonaisuuksista. Tavoitteena on saada digitoitua ja verkon kautta saataville suuria aineistokokonaisuuksia, jotka palvelevat tutkimusta, tiedonsaantia ja sisältötuotantoa, mm. oppimateriaalien valmistamista.

Pitkäaikaissäilytykseen liittyvien ongelmien ratkaiseminen on suuri haaste. Se ei koske yksinomaan arkistoaineistoja vaan on yhteinen sekä arkisto-, museo- että kirjastosektorin digitoiduille aineistoille.

Kulttuuriympäristön digitointiin liittyvien kysymysten ratkaiseminen edellyttää museoiden yhteistyötä ympäristöhallinnon ja kuntien kanssa. Hertta-ympäristötietojärjestelmä mahdollistaa kulttuuriympäristöä koskevien tietojen paikkatietopohjaisen haun ja esittämisen. Tässä vaiheessa tiedot ovat ympäristöhallinnon ohella saatavilla Museovirastossa, maakuntien liitoissa ja kunnissa. Tavoitteena on saada Museoviraston kulttuuriympäristöä koskevat tietojärjestelmät myös maakuntamuseoiden käyttöön.

Visio 2010

Vuoteen 2010 mennessä keskeinen museoissa, arkistoissa ja kirjastoissa oleva kulttuuriperintö on digitoitu priorisointisuunnitelmien mukaisesti.

Aineistot ovat tietoverkkojen kautta kaikkien ulottuvilla, ja ne edistävät kansakunnan sivistysperinnön saatavuutta ja tunnettuutta kansallisesti ja kansainvälisesti.

Kulttuuriperintöaineistot muodostavat merkittävän voimavaran tutkimukselle, opetukselle ja sisältötuotannolle.

(Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa, Opetusministeriön julkaisuja 2003:24)

Ehdotukset

33. Toteutetaan kansallisten muistiorganisaatioiden, museoiden, arkistojen ja kirjastojen digitointisuunnitelmat, joilla merkittävä kulttuuriomaisuus ja kulttuuriperintö sekä tietovarannot ja erityyppiset kokoelmat saatetaan kansalaisten saataville. Sisältötuotannon ja palveluiden tuotteistamiselle luodaan kotimarkkinoi-

den ja viennin edellytyksiä.

34. Edistetään kulttuuriperinnön digitaalisten palvelujen ja sisältöjen edellyttämien digitaalisten aineistojen luomista ja tuotteistamista tukemalla kansallisuusomaisuuden perusdigitoitihankkeita kirjastojen, arkistojen, museoiden ja kulttuuriympäristöjen alueilla.

35. Museoiden, arkistojen ja kirjastojen aineistojen saattamista digitaaliseen muotoon tuetaan tehtyjen priorisointisuunnitelmien pohjalta.

36. Tiedonhallinta- ja digitointikeskukset vastaavat digitoinnin koordinoinnista ja niille luodaan riittävät henkilöstö-, laitteisto- ja toimintaresurssit.

37. Muistiorganisaatiot sopivat yhteisten standardien, asiasanoituksen ja yhteensopivien ohjelmistojen käyttöönotosta, luettelointisuunnitelmien tekemisestä ja aineistojen priorisoinnista, hyvien käytäntöjen levittämisestä ja yhteistyön järjestämisestä vakiintuneelle pohjalle.

38. Luodaan muistiorganisaatioiden yhteinen hakujärjestelmä. Ensimmäisessä vaiheessa kehitetään museoiden yhteinen hakujärjestelmä Suomen museot -online täydentämään museoiden ja arkistojen olemassa olevia järjestelmiä.

39. Edistetään joustavien, aineistojen käytön mahdollistavien tekijänoikeudellisten käytäntöjen syntymistä.

40. Museoammattilaisten jatko- ja täydennyskoulutukseen panostetaan määrätietoisesti. Museoalan peruskoulutuksen tulee vastata museoalan uudistuvia tarpeita.

41. Museovirasto vastaa yhteistyössä museoiden kanssa kulttuuriympäristöä koskevan tiedon tallentamisesta ja hakujärjestelmien kehittämisestä ympäristöhallinnon kanssa.

42. Tuetaan muistiorganisaatioiden aineistoihin pohjautuvaa kotimaista digitaalista sisältötuotantoa.

Kulttuurihistoriallinen arkistointi

Suomen elokuva-arkisto vastaa elokuvien pitkäaikaisarkistoinnista. Digitalisoitumiskehitys muuttaa syvällisesti elokuvan tuotannon, levityksen ja esitystoiminnan muodostamaa kokonaisuutta. Samalla audiovisuaalisen kulttuurin, tiedonvälityksen ja viihteen merkitys kasvaa koko ajan.

Filmi tulee pitkällä aikavälillä häviämään elokuvan tallennusalueena, ja digitaalitekniikan nopean

kehityksen ansiosta elokuvien restauroinnissa käytettävä digitaalitekniikka kehittyy ja tulee halvemmaksi. Filmi pysyy kuitenkin uusien kehittyvien tallennusalojen rinnalla säilyvyytensä ja kestäväytensä vuoksi, mutta se tulee harvinaistumaan ja kalliistumaan. Myös filmilaboratorioiden määrä tulee vähenemään.

Kun elokuvateatterien tekniikka muuttuu asteittain digitaaliseksi, monipuolistuu elokuvien esitystoiminta. Elokuva-arkiston filmipohjainen klassikoelokuvien esitystoiminta muuttuu yhä ainutkertaisemmaksi ja lähenee funktioiltaan taidemuseon toimintatapaa.

Alan yhdentymiskehitys jatkuu voimakkaasti; avutuotteet lähentyvät toisiaan tekniikan, tuotannon ja jakelun osalta. Sitä mukaa kun perinteisen elokuvan lisäksi tulee uusia audiovisuaalisen sisältötuotannon tuotteita, laajenee elokuva-arkiston mahdollinen toiminta-alue.

Suomen elokuva-arkistosta kehitetään monipuolinen kansallinen audiovisuaalinen arkisto, jotta se voi olla elävän kuvan säilyttämisen, esittämisen ja tutkimisen keskus sekä museo. Elokuva-arkistosta kehitetään aineistoltaan ja tekniikaltaan hybridiarkisto, jonka kokoelmat ja asiantuntemus kattavat laajasti audiovisuaalisen kulttuurin tallennettuna filmille tai digitaalisesti. Tätä perintöä säilyttämällä tulevaisuuden media-arkistoinnin järjestelmä edistää Suomessa elävän kuvan kulttuuria palvelleen sekä nykyhetken että tulevaisuuden asiakkaita.

Radio- ja televisioaineiston arkistointi on toistaiseksi ollut järjestämättä maassamme. Asiaa on valmisteltu pitkään ja asiaa koskeva ehdotus sisältyy maaliskuussa 2003 valmistuneeseen ehdotukseen vapaakappalelain uudistamisesta. Ehdotuksen valmisteli opetusministeriön asettama projektiryhmä (Joukkoviestinnän arkistointiprojektin muistio). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4).

Ehdotuksen mukaan uusi vapaakappalelaki korvaisi nykyisen vapaakappalelain ja elokuvien arkistoinnista annetun lain. Televisio- ja radio-ohjelmat tallentaisi lähetyksestä Suomen elokuva-arkisto. Tämän lisäksi tietyt kotimaisen tuottajan valmistamat ohjelmien alkuperäisaineistot talletettaisiin elokuva-arkistoon. Uudella lailla saadaan yhteiskunnallises-

ti entistä keskeisemmässä asemassa olevan televisio- ja radioaineiston arkistointi asianmukaisesti hoide- tuksi. Suomen elokuva-arkistosta muodostuu myös televisio- ja radioarkisto.

Viestintäpalveluiden käyttö on jatkuvasti kasvanut, ja digitalisointikehitys laajentaa ja monipuolistaa radion ja television tarjontaa. Radion ja television lähetystoiminta perustuu jo nyt osin digitaaliseen tekniikkaan. Television puolella digitaaliset lähetykset tulevat lähivuosina korvaamaan analogisen tv-lähetystoiminnan. Digitaalisuuden myötä televisio-ohjelmien katselun rinnalle kehitetään erilaisia lisäpalveluita. Radion kohdalla tilanne on epäselvempi. Radion digitaalinen lähetystekniikka yleistyy televisiota hitaammin, ja useiden paikallisradioiden lähetystekniikka on vielä pitkään analoginen.

Viestinnän yhdentymiskehitys hämärtää eri joukkoviestinnän muotojen rajoja. Tulevaisuudessa on vaikeaa ja myös tarpeetonta erottaa selkeästi toisistaan joukkoviestinnän eri muotoja. Sama tekni- nen väline voi sisältää niin tekstiä, ääntä, kuvaa kuin liikkuvaa kuvaa. Radio- ja televisio-ohjelmia voidaan jaella langattomasti ja tietoverkoissa.

Kirjallisen aineiston arkistointi on hyvin pitkään hoidettu kirjastolaitoksen vapaakappalejärjestelmän kautta. Järjestelmän kehittämistarpeet ovat liitty- neet perinteisten painotuotteiden lisäksi digitaali- suuden tuomiin muutoksiin. Tietoyhteiskuntakehi- titys muuttaa jatkuvasti myös julkaisemisen ja kus- tantamisen toimintamalleja. Lähes kaikki joukko- viestinnän tuotteet valmistetaan sähköisesti, ja useassa tapauksessa myös tuotteen jakelu ja käyttö on mahdollista digitaalisesti. Tämä kehitys vaikuttaa kirjallisen aineiston ja joukkoviestinnän arkistoin- tiin. Tulevaisuudessa niin perinteinen kuin digitaal- lisessakin muodossa oleva kulttuuriperintö on tär- keätä saada arkistoiduksi.

Perinteistä vapaakappalejärjestelmää uudistetaan vastaamaan tietoyhteiskuntakehityksen tarpeita. Pe- rinteinen kirjallisen aineiston arkistointi tullaan jat- kossakin hoitamaan pääpiirteiltään nykyisenkaltai- sen vapaakappalejärjestelmän kautta.

Verkkoaineiston arkistointi. Tietoyhteiskuntake- hitys edellyttää, että myös tällä hetkellä arkistointi- järjestelmien ulkopuolella olevan verkkoaineiston arkistointi järjestetään. Joukkoviestinnän arkistointi-

projektin ehdotus uudeksi vapaakappalelaiksi sisältää ehdotuksen myös verkkoaineiston arkistoinnista.

Ala elää jatkuvassa muutoksessa, ja elektroninen julkaiseminen on kasvava toimiala. Verkkopohjaisen julkaisemisen tekniikat ovat muuttuneet staattisista verkkosivuista yhä enemmän dynaamisiin tietokantoihin pohjautuvien sivustojen suuntaan.

Internetissä olevan sekä kaupallisen että ei-kaupallisen aineiston määrä kasvaa jatkuvasti. Erityisen voimakkaasti kaupallisen aineiston määrä tulee kasvamaan sitten, kun tietoturvallisuus ja suojausjärjestelmät ovat korkealla tasolla ja tekijänoikeuksien suoja verkkoympäristössä on riittävä. Verkkoaineiston pitkäaikaisarkistointia vaikeuttaa käytettävien tekniikoiden jatkuva muuttuminen. Myös erilaisten pelien konvertointi uusiin tallennemuotoihin on vaikeata.

Verkkoaineistojen arkistointi laajentaa merkittäväällä tavalla henkisen kulttuuriperinnön säilyttämistä tuleville sukupolville.

Kansallinen äänitearkisto toimii Helsingin yliopiston kirjaston musiikkikirjaston yhteydessä. Äänitekokoelmaa laajennetaan jatkuvasti. Digitalisointimishäilyksen haasteet liittyvät suomalaisten musiikkiäänitteiden mahdollisimman kattavan kokoelman hankintaan, arkistointiin ja tutkijakäyttöön. Digitaalitekniikka parantaa aineiston saatavuutta sekä alkuperäisaineiston säilymistä.

Ehdotukset

43. Muodostetaan Suomen elokuva-arkistosta myös televisio- ja radioarkisto; tuetaan elokuva-arkiston asteittaista muuttumista digitaalisen elokuvan ja digitaalisten sisältöjen osaamiskeskukseksi.

44. Luodaan edellytyksiä digitaalisten arkistopalveluiden ja tuotteiden tarjoamiselle kehityshankkeiden avulla. Tuetaan elokuva-alan Elonet-portaalin kehittämistä ja avataan digitaaliset tietokannat rajatusti verkossa käytettäväksi.

45. Jatketaan projekteina elokuvajulistekokoelman ja kotimaisten valokuvien digitoimista. Kehitetään elokuvien digitaalisen restauroinnin osaamista. Siirretään Suomen kansallisfilmografia verkkoon 12. osan ilmentymisen jälkeen.

46. Luodaan elokuvan museoesinekeräyksen digitaalinen tietokanta.

47. Täydennetään elokuva-arkiston elokuvateatteri Orionin videotekniikka digitaaliseksi.

Tiedon ja kulttuuripalvelujen saatavuus

Tiedon saatavuuden politiikka

Suomalainen tiedon saatavuuden politiikka liittyy kansalaisten elämään hyvin kokonaisvaltaisesti. Kyse on kansallisen hyvinvoinnin edistämisestä, kansainvälisestä kilpailukyvyistä ja kansallisen identiteetin vahvistamisesta, mutta samalla myös demokratiasta ja osallistumisesta, oikeudesta tietoon, elinikäisen oppimisen tarpeesta, kansalaistaidoista ja osaamisesta, kansallisen perinnön ja kulttuurin asettamisesta yksilön saataville sekä ylipäätään elämänlaadusta.

Tieto on myös tuotannon tekijä, kauppatavara. Tämä ei ole uutta mutta asia on tietoyhteiskunnassa ja sähköisten medioitten yhteydessä eri syistä korostunut. Tiedolla on aina ainakin teoreettinen oma kauppa-arvonsa. Keskeistä tietoyhteiskunnassa on määrittellä, mikä on se tieto, jonka katsotaan olevan kansalaisten kannalta niin tärkeää ja olennaista, että se on pyrittävä saamaan maksutta kaikkien kansalaisten ulottuville valtion tai kunnan vastatessa kustannuksista.

Hyviä esimerkkejä tietoa välittävistä instituutioista ovat koulut, kirjastot ja arkistot sekä museot. Koulutuksen ja kirjastojen peruspalvelujen synty liittyy kansalliseen heräämiseen. Koulutusta arvostetaan maassamme korkealle, ja koulutustasomme onkin kansainvälisesti katsoen maailman korkeimpia. Suomen kirjastojen käyttö- ja lainausluvut ovat kansainvälistä huippua. Suomalaisessa yhteiskunnassa yleinen kirjasto on helposti saavutettavissa ja sinne on helppo tulla. Tasa-arvoisen tiedon saatavuuden lähtökohtana on, että tiedon on oltava saatavilla maksutta.

Tiedon saatavuuden periaate koskee tietoa, joka halutaan saattaa periaatteessa kaikkien kansalaisten saataville tekniikasta, asuinpaikasta, koulutustasosta ja taloudellisesta varallisuudesta riippumatta. Valmis tietoyhteiskunta tavoittaa kaikki kansalaiset ja sen jäsenet hallitsevat itselleen relevantin tiedon tuoksellisen käytön, tiedonhallintataidon. Saatavuuden organisoinnin ei tarvitse olla samanlaista kaiken tiedon osalta; esimerkiksi julkisen tiedon ja muun

tiedon saatavuus voidaan toteuttaa eri tavoin.

Euroopan komission vihreä kirja julkisen sektorin tiedon käytöstä tietoyhteiskunnassa (KOM 1998/585) luokitteli julkisen sektorin hallussa olevan tiedon tyypit hallinnolliseen ja muuhun kuin hallinnolliseen tietoon. Lähtökohtana vihreässä kirjassa oli tiedon saatavuus. Sen perusajatuksena on, että julkinen viranomaisinen antaa tiedon julkiseen käyttöön, kun taas perustiedon jalostamisesta ja myymisestä huolehtii yksityinen sektori.

Nykytilanne Suomessa on se, että julkinen sektori raakatiedon tuottajana myös myy sitä. Viranomaisten hallussa olevien tietojen hinnoittelu määräytyy pääsääntöisesti valtion maksuperustelain (150/1992) mukaan. Julkisen sektorin asiakirjojen uudelleenkäytöstä ja kaupallisesta hyödyntämisestä on valmisteilla direktiivi. EU:n neuvosto saavutti asiasta poliittisen yksimielisyyden maaliskuussa 2003.

Toimintaympäristö muuttuu nopeasti. Sähköiset tuotanto- ja levitysmenetelmät tuovat ennen näkemättömiä mahdollisuuksia vaikuttaa, sivistää, kehittää ja kouluttaa - osa julkisen palveluverkoston kautta, osa myytävien tuotteiden muodossa. Kasvava sähköinen viihdeteollisuus kilpailee ihmisten ajankäytöstä ja "sieluista". Korkea ja tasa-arvoinen sivistystaso, sen edelleen kehittäminen ja vahva ammatillinen osaaminen ovat merkittävä kansallinen pääoma kansainvälisessä kilpailussa.

Yhteiskunnallisessa toiminnassa, työelämässä, opetuksessa, kanssakäymisessä ja inhimillisessä vuorovaikutuksessa on yhä enemmän kyse siitä, että on itse osattava poimia oikeat, relevantit tiedot valtavan tietovirrasta. On tiedettävä, mistä etsiä tietoa. On osattava erottaa merkityksetön tieto tärkeästä. On osattava tehdä vertailuja ja päätellä, karsia ja yhdistää tietoa. Jatkuvasti kasvava informaatio- ja tietotulva asettaa yksilön tiedonhallintataidoille ja omaaloitteisuudelle aivan uusia vaatimuksia.

Uhkakuvana epätasa-arvo ja kuilun syntyminen. Tietoyhteiskunta-ajattelun lähtökohtana on, että kansalaiset käyttävät jatkuvasti tietoa. Kuitenkin vain osa väestöstä pystyy tai haluaa käyttää täysimääräisesti tietoyhteiskunnan ja uuden teknologian tuomia mahdollisuuksia ja välineistöä. Digitaaliset palvelut eivät pitkään aikaan korvaa analogisia palve-

luita. Valtion toimenpiteillä tasapainoista kehitystä voidaan edistää ja ohjata.

Koska yhä suurempi osa kansalaisille tärkeästä ja olennaisesta tiedosta on saatavilla sähköisessä muodossa, tietoyhteiskuntataitojen ulkopuolelle jääminen on pyrittävä estämään kaikin keinoin.

Esimerkkinä tiedon saatavuudesta käytännössä on internet-yhteyksien tarjoaminen kirjastoautossa. Kun tarjotaan uudentyyppisiä palveluja ja samassa yhteydessä tarjotaan myös opastusta palvelujen käyttöön, herää uusia tarpeita ja kiinnostusta uusia asioimistapoja kohtaan.

Yleisten kirjastojen aineistohankinnoista ja lainauksista suurin osa eli noin 90 prosenttia on painettua aineistoa. Osittain asia selittyy määrärahojen pienuudella ja digitaalisen aineiston kalleudella. Tieteellisissä ja erikoiskirjastoissa on sähköisen aineiston osuus huomattavasti suurempi. Yleisissä kirjastoissa kehitys tulee olemaan samansuuntainen, vaikkakin huomattavasti hitaampi. Tietyn perusaineiston ja yleisesti kiinnostavan aineiston lisenssiluista maksetaan osittain tai kokonaan valtion varoilla. Kokeiluilla luodaan osaamista ja hyviä käytäntöjä.

Kasvava osa maailman kulttuuria, opetusta, tiedettä ja julkisen sektorin aineistoa tuotetaan suoraan digitaaliseen muotoon. Instituutiot, jotka ovat perinteisesti vastanneet analogisen aineiston säilyttämisestä ja arkistoinnista, ovat uusien ongelmien edessä. Aineiston relevanssi ja validiteetti on usein syytä kyseenalaistaa. Nopeasti kasvavan aineistomäärän pitkäaikainen säilyttäminen vaatii tilaa ja resursseja. On päätettävä, mikä on säilytettävää aineistoa ja mikä ei.

Sähköisen aineiston arkistointi on historian, kulttuurihistorian ja yhteiskunnan kehityksen kannalta yhtä tärkeä kysymys kuin aikanaan päätös siitä, että painettua aineistoa alettiin säilyttää. Lisäksi kansallisesti tärkeän aineiston digitoinnilla saatetaan nykyisin estää relevantin tiedon katoaminen. "Huomisen muistin" - digitaalisten sisältöjen - säilyttäminen tuleville sukupolville on kiireinen ja ajankohtainen kysymys, joka vaatii pikaisia ratkaisuja.

Saatavuus tietoyhteiskunnassa edellyttää, että tietoyhteiskunnan infrastruktuuri on kunnossa. Toimivan viestintäteknologian ja tietohuoltojärjestelmän

sekä aineiston monipuolisuuden lisäksi tietoyhteiskunnan saatavuuden olennainen elementti on opastettu saatavuus: asiakkaiden tukena tulee olla osaava henkilöstö.

Yleisten kirjastojen rooli moninaistuu

Vuoden 2003 alussa valmistui Kirjastostrategia 2010. Siinä olevat linjaukset ulottuvat käsillä olevan tietoyhteiskuntastrategian tapaan yli yksittäisen hallituskauden.

Strategian keskeisimpiä tavoitteita ovat kansalaisten tasa-arvoisen tiedon saatavuuden turvaaminen käyttäen uutta teknologiaa, kansalaisten kulttuurisen ja tiedollisen syrjäytymisen ehkäiseminen sekä kirjasto- ja tietopalvelujen eriarvoistumiskehityksen katkaiseminen.

Suuret hankkeet edellyttävät poikkeuksellisia rahoituspäätöksiä ja uudenlaisia toimintamalleja kunta-, alue- ja valtion tasolla. Yksittäisen kansalaisen tiedon saannin kannalta yleiset kirjastot ovat avainasemassa.

Kirjasto on sekä perinteisessä että digitaalisessa ympäristössä sivistyksellisten ja kulttuuristen sisältöjen välittäjä, paikallinen ja alueellinen kulttuurija tietokeskus. Se on käytetyin sivistys- ja kulttuuripalvelu, joka vaikuttaa laajalle oppimiseen, opetukseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen. Tieto- ja oppimisyhteiskunnassa kirjasto koetaan paikkana, jossa tieto ja kulttuuri virtaavat vapaasti, vastakohtana median ja opetustoimen ohjatulle tiedon ja kulttuurin tarjonnalle.

Tavoitteena on, että kirjasto- ja tietopalvelut toimivat tiiviinä yhteisenä verkostona näyttäytyen käyttäjälle yhtenä palvelukokonaisuutena. Kirjaston tulee varmistaa kansalaisen tasavertainen pääsy tiedon ja kulttuurin lähteille. Kansalaisten tietohuolto eli tiedonsaanti edellyttää kirjastojen roolin moninaistumista ja kansallisen kirjastoverkon kansalaisia hyödyttävien palvelujen kehittämistä. Kirjastojen tulee tavoittaa suuret väestönosat ja yhdistää monia erilaisia palveluja myös digitaalisessa tietohuollossa ja kansalaisten sähköisessä asiointissa.

Käyttäjälähtöinen kansalaisten tietohuolto saadaan aikaan tukemalla yleisten kirjastojen kehittymistä monipalvelujärjestelmäksi, hybridikirjastoiksi. Se on perinteisen palvelutoiminnan ja yksinomaan

digitaalisia aineistoja välittävän digitaalisen kirjaston yhdistelmä, jonka internet on tehnyt mahdolliseksi. Hybridikirjaston fyysisiä käyttöpaikkoja ovat kuntien pää- ja sivukirjastot sekä kirjastoautot.

Hybridikirjasto - monipalvelukirjasto

Käsitteen esitteli Euroopan Unionin komissio vuonna 1997. EU:n tavoitteissa kirjastot mukautetaan yhä enemmän palvelemaan tietoyhteiskuntaa. EU:n määritelmän mukaan hybridikirjasto on verkostoituvaa sekatyypin kirjasto, joka tarjoaa pääsyn maailmanlaajuiseen tietoon erilaisten medioiden, aineistojen ja verkkojen välityksellä. Verrattaessa muihin verkkopalveluihin olennainen ero on, että hybridikirjasto tarjoaa myös apua aineiston käytössä. (Public Library and Information Society, EU Commission, DGXIII, 1997.)

Kirjastotoiminnan haasteet ja kehittämistarpeet syntyvät kirjaston roolin moninaistumisesta ja kirjastopalvelujen saatavuuden ongelmallisuudesta. Ns. digitaalisen kuilun kaventamisessa eli väestön tiedollisen ja sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisemisessä kirjastoilla on avainrooli.

Standardien merkitys kirjastojen tietojärjestelmissä. Alueellisten erojen ja kirjastopalvelujen eriarvoistumisen vähentämisen ensimmäisiä edellytyksiä ovat standardien käyttö, nopeat tietoliikenneyhteydet, ajantasainen tekninen infrastruktuuri ja osaava henkilöstö. Ne mahdollistavat tiedon vaihdon ja sähköisen asioinnin. Standardien käyttämättömyys ja kirjastojen atk-tietojärjestelmien heikko taso ovat vaikeuttaneet yhtenäisesti toimivan kansallisen kirjastoverkon rakentamista ja verkkosisältöjen käyttöä.

Kuntien kirjastojen eriarvoistuminen on tosiasia. Kehittyneet atk-järjestelmät, standardien käyttö ja uusien aineistojen hankinta keskittyvät suuriin kaupunkeihin.

Kirjastostrategia 2010:n mukaan kirjaston on toimittava koko maassa samoin laatuksiteerein ja palveluperiaattein. Kansalaisten digitaalinen tietohuolto turvataan kehittämällä kirjasto- ja tietopalveluja sekä julkisen hallinnon sähköistä asiointia yhteisenä verkkopalveluna. Tieto tarjotaan toimintoihin integroituna, täsmäpalveluperiaatteen mukaisesti. Täsmäpalveluiden tuottaminen tehostaa toimintoja ja parantaa tietohuollon tuloksellisuutta. Näin vai-

kutetaan koko yhteiskuntaan. Täsmäpalvelun tunnusmerkkeinä ovat asiakaslähtöisyys, välitön palautte, laadunvalvonta ja tarvestaavuus.

Kirjastostrategia 2010:ssa esitetään tiedon saatavuuden turvaamiseksi mm. alueellisen yhteistyön lisäämistä, kirjastoverkon organisaatioiden profiloitumista ja keskitetysti ja hajautetusti tuotettujen verkkopalvelujen, etenkin tiedon hakua auttavien palveluiden hyödyntämistä kaikkien käyttöön. Tulevaisuudessa palveluja kehitetään yhä enemmän laiteriippumattomiksi eli sama apu on saatavissa verkosta, puhelimitse tai mobiililaitteilla. Myös palvelujen vuorovaikutteisuutta kehitetään.

Tehokas alueellinen ja eri kirjastotyyppien välinen yhteistyö ja kansallinen toimiva kirjastoverkko mahdollistavat sen, että sähköisen aineiston kasvusta huolimatta säästyään päällekkäisiltä hankinnoilta ja toiminnoilta ja pystytään tukemaan asiakkaiden tiedonhakua.

Julkisen hallinnon asiakaspäätteet ja liittäminen laajakaistaverkkoon. Hallinnon sähköisen asioinnin jaosto ja tietoyhteiskunta-asiain neuvottelukunta ovat ehdottaneet julkisen hallinnon sähköisen asioinnin toimintaohjelmaa saavutettavuuden parantamiseksi.

Julkisia verkkopalveluja kehitetään riippumatta laajakaistaverkkojen rakentamisaikataulusta ja toteutetaan niin, että ne ovat erilaisten käyttäjäryhmien, esimerkiksi vammaisten ja tietokoneita vähän tai ei ollenkaan käyttäneiden saavutettavissa erilaisissa käyttöympäristössä. Muina toimenpiteinä on ehdotettu, että julkisia asiakaspäätteitä lisätään mm. kirjastoihin ja yhteis palvelupisteisiin. EU:n laajuisena tavoitteena esitetään yksi julkinen asiakaspäätteetuhatta asukasta kohti. Päätteiden tulee olla maksuttomasti asiakkaiden käytettävissä. Myös mahdollisuus saada opastusta tulee järjestää. Ehdotus perustuu EU:n eEurope 2002-2005 toimintaohjelman kohtaan "Modern online public services/e-government/public internet access points".

Lapin sivistysverkko

Esimerkki alueellisesta ponnistelusta tietoverkkojen hyödyntämiseen ja sivistystoimen maakunnalliseen kehittämiseen on Lapin sivistysverkko. Sen on sivistystoimen kehittämishanke, jolla kehitetään

- maakunnan tietoverkkojen palvelukykyä
- verkkoja hyödyntävän opiskelun tukipalveluita ja välineistöä sekä
- kirjastoaineiston hallintaa ja saatavuutta.

Hankkeen avulla varmistetaan maakunnan eri osissa asuvien tasapuoliset mahdollisuudet elinikäiseen oppimiseen.

Opetusministeriö laati vuonna 2002 suunnitelman julkisten asiakastietokoneiden lisäämistä koskevan hankkeen toteuttamisesta. Hanke toteutetaan hallitusohjelmakaudella 2004-2007 valtion talousarvioon otettavilla määrärahoilla. Hallitusohjelmassa ja tietoyhteiskunta-politiikkaohjelmassa painotetaan asiakaspäätteiden ohella koko kirjastolaitoksen liittäminen laajakaistaverkkoon.

Kansainvälinen vertailu. Parhaiten kansalaisten digitaalinen tietohuolto, käyttäjäystävälliset palvelut ja todellinen verkkoyhteistyö eri tyyppisten kirjastojen, arkistojen ja museoiden ja eri toimijoiden välillä on onnistuttu toteuttamaan niissä maissa, joissa valtio on lainsäädännöllä tai muutoin aktiivisesti ohjannut, määrännyt ja rahoittanut keskitetysti sellaisia asioita, jotka edistävät yhteisten palvelujen ja kirjasto- ja tietopalveluverkon kokonaisvaltaista kehittämistä. Tuki on koskenut mm. yhteisten standardien ja kirjastojen tietojärjestelmien käyttöä.

Katsaus muiden maiden ratkaisuihin tuo väistämättä esiin sen, miten joissakin asioissa keskitetty ohjaus säästää huomattavia kustannuksia. Tietämättömyydestä johtuvia turhia hankintoja tai vääriä päätöksiä voidaan välttää, kun tietoyhteiskunnan saattaminen kansalaisten ulottuville toteutetaan kokonaisvaltaisesti ja pitkäjänteisesti eikä vain esimerkiksi yksittäisen kunnan tai yksittäisen kirjaston näkökulmasta tai esimerkiksi yhtenä vuotena.

Hallitusohjelmassa yleisten kirjastojen kehittäminen on merkittävässä asemassa. Tiedon saatavuus, toimiva kirjastoverkko sekä standardit ovat avainsa-

noja. Eri maissa on havaittavissa valtion roolin kasvava merkitys. Muissa Pohjoismaissa valtion kirjastohallintoa uudistetaan ja vahvistetaan vastaamaan tietoyhteiskunnan vaatimuksia. Myös muut ministeriöt kuin opetus- ja kulttuuriministeriöt ovat kiinnostuneet kirjastojen monipuolisesta roolista mm. tietotekniikan käyttömahdollisuuksien ansiosta. Opetustoimi haluaa integroitua yhä enemmän kirjastoihin.

Yleisten kirjastojen rooli ja kehitystrendejä kansallisesti ja kansainvälisesti tarkasteltuna:

- Sosiaalisen ja tiedollisen yhdenvertaisuuden luomisessa kirjastoilla on keskeinen merkitys. Kirjastot luovat ja ylläpitävät alueellista ja paikallista yhteisöllisyyttä.
- Kirjastojen yhteistyö opetustoimen kanssa tiivistyy. Elinikäisessä oppimisessa ja oppivassa yhteisössä kirjastoilla on keskeinen rooli.
- Kansalaisten ja eri-ikäisten oppijoiden tiedonhallintataitojen opastamisessa ja taitojen ylläpitämisessä kirjastojen merkitys kasvaa.
- Kirjastot ylläpitävät sivistystä ja kulttuuria.
- Kirjastot ovat portti julkiseen tietoon.
- Kirjastot ovat keskeisessä asemassa rakennettaessa kaupunki- ja ostoskeskuksia ja muita rakennuksia, joissa kootaan eri hallintokuntia, kulttuurilaitoksia ja liike-elämää saman katon alle.

Suomen yleiset kirjastot ovat kansainvälisesti tunnettuja tehokkaasta palvelujen tuottamisesta. Tämä on useimmiten saavutettu ammattihenkilöstön vapaaehtoisella organisaatio- ja kuntarajat ylittävällä yhteistyöllä. Sen sijaan kirjastojärjestelmien laatutasossa ja sen myötä kansallisen kirjastoverkoston rakentamisessa olemme jäämässä jälkeen muista maista. Tehokkuudessa ja vapaaehtoisessa yhteistyössä Suomen yleiset kirjastot ovat tulleet tiensä päähän.

Kirjastojen toimenpide-ohjelma

Kirjastostrategia 2010:n esityksen mukaisesti yleiset kirjastot saatetaan tietoyhteiskuntavaatimuksia vastaaviksi hybridikirjastoiksi kirjastojen toimenpide-

ohjelmalla. Ohjelmalla implementoidaan päätöksentekoon kirjastolaissa kirjastoille jo vuonna 1998 annettu uusi tehtävä "edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä". Ohjelmalla turvataan kansalaisten yhdenvertainen kulttuurin ja tiedon saatavuus. Kirjaston tehtävä yhdistyy kulttuuriin, koulutukseen ja tiedonvälitykseen. Ohjelman tavoitteena on kehittää teknologiaa, kirjastoverkoston toimivuutta ja rakennetta, kansalaisten ja oppijoiden tietohuoltoa sekä nostaa henkilöstön osaamista.

Hallitusohjelma

"Monipuolisten ja laadukkaiden tieto- ja kirjastopalveluiden saatavuus turvataan koko maassa hyödyntäen Kirjastostrategia 2010:n ehdotuksia. Kirjastojen peruspalvelut säilytetään maksuttomina. Kirjastojen roolia tietoyhteiskunnan perustaitojen levittäjänä vahvistetaan. Edistetään laajakaistayhteyksiä kouluille ja kirjastoille."

- Tietoyhteiskuntaohjelma: "Tiedon ja kulttuurin saatavuutta parannetaan ja kirjastojärjestelmää kehitetään vastaamaan tietoyhteiskunnan vaatimuksia."

Ehdotukset

48. Parannetaan tiedon saatavuutta kehittämällä kirjastojärjestelmää uudenlaiseksi digitaaliseksi monipalvelujärjestelmäksi Kirjastostrategia 2010:n suunta- viivojen mukaisesti siten, että kansalaisten saataville tarjotaan merkittävästi nykyistä enemmän korkeatasoisia digitaalisia tietopalveluja ja panostetaan kirjastojen tietotuotantoon ja laatuportaaleihin.

49. Kehitetään kirjastoja palvelemaan tietoyhteiskunnan tarpeita erityisesti lisäämällä kirjastoihin julkisen hallinnon asiakaspäätteitä laadittujen suunnitelmien mukaisesti ja liittämällä koko kirjastojärjestelmä laajakaistaverkkojen piiriin.

50. Laajakaistaverkkojen käyttökustannukset ja infrastruktuurin rakentamiskustannukset otetaan huomioon myös valtiosuusjärjestelmässä.

51. Nostetaan maan kaikkien kuntien kirjastojen atk-tietojärjestelmien laatutasoa, tehokkuutta ja standardien käyttötasoa tukemalla etenkin pienten ja kes-

kisuurten kuntien teknisen infrastruktuurin uudistamista. Kehitetään kansalaisten arkitiedon tietohuoltovalmiuksia huolehtimalla paitsi palvelujen käyttöstävällisyydestä myös siitä, että saatavilla on riittävästi osavaa opastavaa henkilöstöä (digitaalinen tietohuolto). Tuetaan paikallisia kirjastopalveluja edistämällä kansallisen kirjastoverkon toimivuutta ja luomalla uusia keskitetyksi ja hajautetusti tuotettuja palveluita kaikkien käyttöön ja saattamalla tällaiset palvelut kestävän rahoituksen piiriin.

52. Edistetään ja tuetaan yleisten kirjastojen roolia osana oppivaa yhteisöä ja elinikäistä oppimista Oppijan tietohuolto -erityisavustuksella, jolla tuetaan alueellisten oppijan tietohuoltostrategioiden laatimista, määräraikaisten pedagogisten informaattikkojen palkkaamista yleisiin kirjastoihin sekä koulujen ja kirjastojen yhteishankkeita, ja laatimalla yleisten kirjastojen henkilöstölle Pedagoginen informaattikko -täydennyskoulutusohjelma.

53. Edistetään kuntien yhteisten kirjastolaitosten muodostamista tukemalla suunnittelurahoitusta. Alueellisia kirjastolaitoksia perustetaan käyttäjien palvelutason turvaamiseksi, ei kuntien säästötoimenpiteiden toteuttamiseksi.

54. Laajennetaan kirjastonhoitajien pätevyyskoulutushanketta, jolla turvataan lähivuosina eläkkeelle siirtyvien kirjastonhoitajien vakanssien täyttö.

55. Suoritetaan kirjastopalvelujen ulkoinen arviointi yhdessä opetustoimen arvioinnin kanssa.

Luova työ voimavarana

Luovan taiteellisen työn merkitys on kasvanut ja kasvaa edelleen tietoyhteiskunnassa. Digitaalitekniologia vaikuttaa taiteessa lähes joka alalla, ja yhdenytymiskehitys lähentää eri taiteenaloja toisiinsa. Digitaalinen tekniologia mahdollistaa uusia työvälineitä eri taiteenaloilla kuten näyttämötaiteessa, kirjallisuudessa, musiikissa ja kuvataiteissa. Muutos on samalla monin tavoin syvällisempi ja perusteellisempi kuin taiteilijoiden teknisten välineistöjen nopea kehittyminen ja laajeneminen: se muuttaa suhdettamme olemassa oleviin taiteen muotoihin ja vaikuttaa taiteen tekemisen olemukseen.

Taiteilijakunta on laajeneva ja hyvin moninainen, myös taiteen ja taiteilijan määritelmät muuttuvat

jatkuvasti. Taiteilijoille on tunnusomaista, että he saavat toimeentulonsa useasta eri tulolähteestä. Perinteisiä, taiteenaloittain vaihtelevia tulolähteitä ovat myyntitulot, taiteellisesta työstä saadut palkkatulot ja apurahat, tekijänoikeustulot ja jatkuvasti lisääntyvät uudet yrittäjyyden muodot. Taiteilijat voivat toimia työsuhteissa, ammatinharjoittajina, yrittäjinä tai vapaina taiteilijoina taikka näiden sekamuotoina. Taidekoulutus on laajentunut ja alalle hakeutuvien määrä on kasvanut jatkuvasti.

Digitaalisuus vaikuttaa taiteen luonteeseen ja muuttaa taideteoksen käsitettä. Taiteen tekemisen ulottuvuudeksi muodostuu yhä enemmän myös monistettavuus. Tällöin teoskäsitelmä muuttuu monimuotoisemmaksi, samalla kun yksittäinen taideteos on yhä enemmän yhteistuotannon tulosta. Muutos vaikuttaa taiteen tekemiseen, luovan työn edellytyksiin, teosten ja esitysten saattamiseen yleisön saataville sekä taiteesta tiedottamiseen. Taide voi saada uusia todellisen ja virtuaalisen julkisuuden muotoja ja tavoittaa uusia yleisöjä. Tietoyhteiskuntakehitys on mahdollistanut myös uusien taiteenalojen kuten mediataiteen syntymisen.

Tietoyhteiskuntakehitys on parantanut taiteilijoiden verkottumismahdollisuuksia. Esimerkiksi kansainvälisen näyttelytoiminnan järjestäminen ja sen vaatima yhteydenpito on yksinkertaistunut. Hyvä yhteydenpito on kaiken kansainvälisen näyttelytoiminnan edellytys.

Uusi tekniologia muuttaa taiteen eri alueiden osaamistarpeita. Perus- ja jatkokoulutuksen lisäksi tarvitaan panostusta taideaineiden ammatillisessa täydennyskoulutuksessa tietoyhteiskuntataitojen kehittämiseen.

Tekniologia mahdollistaa kokonaisvaltaisen, perinteisiä taiteen alueita yhdistävän lähestymistavan tuottamalla välineistöä, jonka hallinta vaatii yhä pidemmälle koulutautunutta osaamista. Samaan aikaan vaaditaan yhä suurempaa kokonaisuuksien hallintaa ja entistä tarkempaa tietoteknistä osaamista.

Tekijänoikeus on tietoyhteiskunnassa taiteen tekemisen kulmakivi. Uudet tekniset mahdollisuudet vaikuttavat luomisprosesseihin lähes kaikilla taiteenaloilla. Luonnollisesti on aloja, joissa itse luomisprosessi tapahtuu ilman digitaalitekniikan hyväksikäyt-

töä, mutta viimeistään luomistyön tuotteita yleisön saataviin saatettaessa näitä tekniikan mahdollisuuksia yleensä hyödynnetään.

Monet digitaalitekniikan vaikutuksista ovat samaan aikaan sekä myönteisiä että kielteisiä. Luovuuden jatkeena tietokone helpottaa luomistyötä; kokonaan uudenlainen näkökulma taiteeseen syntyy, kun eri taiteenlajeja kyetään yhdistelemään digitaalisessa muodossa esimerkiksi multimediasa. Tekijänoikeuksien loukkausten mahdollisuus kasvaa vastaavasti, sillä digitaalisessa muodossa olevaa tekijänoikeudella suojattua aineistoa on helppo käyttää oman työn osana ja raaka-aineena.

Digitaalitekniikan käytön lisääntyminen kaikilla luomisen osa-alueilla ja valmiiden tuotteiden uudenlaisten levitystapojen kehittyminen, esimerkiksi Internetin välityksellä tietokannoista asiakkaan pyynnöstä tapahtuva aineiston saanti, on vaikuttanut myös tekijänoikeudelliseen ajatteluun. Vaikka perinteiset analogista maailmaa koskevat tekijänoikeudelliset periaatteet ja säännökset pätevät myös digitaalisessa ympäristössä, on pitänyt kehittää erityisesti digitaalista käyttöä ja Internetin avulla tapahtuvaa aineiston välittämistä koskevia sääntöjä.

Tekijänoikeuden tärkeimpänä tehtävänä on uudenlaisessa tuotanto- ja hyödyntämisympäristössä turvata luovien tekijöiden ja esittävien taiteilijoiden sekä muiden tuotantoihin oikeuksia omaavien oikeudet uusia digitaalisia käyttö-, levitys- ja levitystapoja hyödynnettäessä.

Henkisen luomistyön tuotteiden, sisältöjen, tuotanto perustuu erilaisilla oikeuksilla tehtävään kaupankäyntiin: oikeuksia hankitaan, oikeuksia syntyy ja oikeuksia myydään. Yksinkertaisimmillaan sisällöllä on vain yksi tuottaja, tekijä. Usein kysymyksessä on kuitenkin useiden eri tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden teoksista tai muista suorituksista koostuva kokonaisuus. Tällaisen kokonaisuuden tuottaja hankkii tarvittavat oikeudet niiltä oikeudenhaltijoilta, joiden suojattua aineistoa tuotannossa käytetään. Omia oikeuksia puolestaan syntyy valmiiseen tuotantoon. Niiden tehokkaasta hyödyntämisestä riippuu hankkeen taloudellinen menestys.

Uusi tekniikka on synnyttänyt taiteen kentälle uusia työpaikkoja ja työtilaisuuksia. Ne ovat keskittyneet taiteen välittämiseen ja manageroimiseen

sekä arkistointiin, tutkimiseen ja koulutukseen. Itse taiteen keskiöön - taiteen tekemiseen ja taiteen yrittäjyyteen - liittyvä työllistävä vaikutus on toistaiseksi ollut vähäisempää.

Esityksen kautta yleisölle välittyvät taiteet. Teatterissa, oopperassa ja tanssitaiteen alalla sekä orkesterien toiminnassa ja musiikin alalla yleensäkin tekijöiden - näytelmäkirjailijan, säveltäjän, tekstintekijän, libretistin, koreografin - luoma teos välittyy yleisölle ensisijaisesti esityksenä, jonka toteuttavat ohjaajat ja esittävän taiteen ammattilaiset - näyttelijät, laulajat, muusikot ja tanssitaiteilijat.

Digitaalitekniikka ja sen sovellutukset mahdollistavat esittäville taiteille uudenlaisia esityksiä, uusia esityskonteksteja ja interaktiivisia yleisösuhteita. Joillekin taiteen alueille digitaalisuus tuo aivan uuden tason ja voi luoda kokonaan uusia taidemuotoja. Muutos voi vaikuttaa perusteellisesti näiden taidemuotojen tuottamisen ja jakelun edellytyksiin, kuten esitysten valmistelutapoihin, esitysten keinoihin (valaistus, lavastus, äänentoisto jne.), esitysten dokumentointiin ja arkistointiin, taiteen tutkimuksen mahdollisuuksiin, esitysten tallentamiseen ja levittämiseen tallenteina yleisölle, tallennettujen esitysten välittämiseen yleisölle tietoverkossa, ja lähestymistapojen eri muodoissa, esityksen välittämiseen kaikissa eri medioissa tai tietoverkoissa suorana lähtötyksenä. Muutos vaikuttaa myös tiedottamiseen ja markkinointiin sekä esittävien taiteilijoiden ja muiden ammattilaisten koulutukseen.

Kaikien esityksen kautta välittyvän taiteen perinteen vahvuus on yleisön ja taiteen kohtaamisessa. Tietoyhteiskuntakehitys ei korvaa, vaan täydentää tätä, ja tuo välineitä taiteen laajantuvalla käytöllä ja esittävän taiteen markkinoimiselle.

Tietoyhteiskunnan ja tietotekniikan vaikutukset ja mahdollisuudet teatterissa avaavat selkeästi uusia toimintaedellytyksiä taiteen tekemiselle eri tuotantovaiheissa sekä teatterialan opetukseen ja tutkimukseen.

Välineellinen vaikutus johtuu siitä, että esitystekniikka voidaan suunnitella osaksi informaatioverkkoa, jolloin verkossa oleva materiaali kuten kuva, ääni ja laitehallinta ovat samalla myös merkittävä osa itse taiteen ja sen tutkimuksen ydintä. Esitystekniikka, sisällön ja työtoiminnan tutkimus, tallen-

taminen, julkaisu, työn suunnittelu ja opetus voivat käyttää samaa informaatioverkkoa ja yhteisiä laitteistoja. Myös eri teattereiden ja korkeakoulujen yhteistoiminnalle avautuu uusia näkymiä.

Esitysten ennakkosuunnittelusta on saatavissa lisäresursseja kasvaviin ohjelmistopaineisiin, tuotantojen hallinnointiin ja talouteen. Tekniikan monimutkaistuksessa suunnittelu on usein hajautunut usealle asiantuntijalle. Digitaaliset välineet tuovat helpotusta ja tehostavat monen erityisalan suunnittelun hallintaa ja itse suunnittelua parantuneena kommunikaationa. Virtuaalinen työtila voi koota hajautettuja suunnitelmia saman pöydän ääreen, ja teattereissa usein kollektiivisiksi koetut työtavat ovat mahdollisia riippumatta vuorokaudenajasta ja maantieteellisestä sijainnista. Kehitys mahdollistaa uudenlaisten työryhmien ja harjoitusmuotojen syntymisen.

Laitehallinnan kehitys on vahvistanut myös käsitystä siitä, miten tärkeä vaikutus fyysisellä ympäristöllä on taiteenalan tuloksiin. Teattereiden peruskunnostusten yhteydessä uusitaan teatteritekniikkaa. Uuden teknologian päivittämiseen tulee varautua nykyistä useammin myös taloudellisin resurssein.

Teatteriesityksen multimedialuonne korostuu digitalisoinnin mukana ja tämä kehitys nopeuttaa taiteidenvälisten rajojen madaltumista. Audiovisuaalinen draama hyödyntää teatterin osa-alueita ja mahdollisuuksia. Kokonaistaideteoksen ihanne edellyttää toteutuakseen intensiivistä vuorovaikutusta kaikkien osatekijöiden ja niistä vastaavien henkilöiden kesken. Tietoyhteiskuntakehitys tukee tätä kommunikaatiota vahvasti.

Esitysten laadukas tallentaminen ja dokumentointi eri käyttötarkoituksia varten on yhä halvempaa ja helpompaa. Teattereiden tarjonnan markkinoinnissa ja tiedottamisessa internetin käyttö on hyvin kehittynyttä.

Digitaalisen toimintaympäristön kehittäminen edellyttää alakohtaista taiteellista ja toiminnallista tutkimusta. Tutkimuksesta saatava hyöty on luonteeltaan sekä laadullista että taloudellista. Esitystoiminnan tukena uusi teknologia on kuitenkin puhtaasti sisällöllinen tekijä.

Edellä esitetty kuvaus sopii myös **oopperaan**. Ooppera on erittäin monitasoinen, monivaiheinen esityskokonaisuus, joka vaatii yleensä mittavan tuotanto- ja esityskoneiston. Tallennettu tai teknisin apuvälinein välitetty oopperaesitys, tai teatteriesitys, ei voi saavuttaa alkuperäisen esityksen kaikkia ulottuvuuksia. Tekniikka antaa kuitenkin mahdollisuuksia uudenlaisiin toteutuksiin ja uusien yleisöjen saavuttamiseen.

Tanssitaiteelle digitaalinen tekniikka tuottaa edellä teatterin ja oopperan yhteydessä mainittujen vaikutusten lisäksi uusia mahdollisuuksia koreografian, notaation, plastiikan ja muiden esityskeinojen muistiin merkitsemiseen ja tallentamiseen.

Uusia mahdollisuuksia saattaa avautua myös orkesteritoiminnalle. Esitysten tallentaminen ja levittäminen tallenteina sekä suora välittäminen yleisölle esimerkiksi tietoverkoissa on orkestereiden kohdalla huomattavasti helpompaa kuin teatterin ja oopperan produktioiden välittäminen.

Digitaalinen tekniikka voi vaikuttaa esittävän taiteen alueella:

- esityksen valmistelumetodeihin
- esityksen keinoihin (valaistus, lavastus, äänentoisto jne.)
- esitysten dokumentointiin ja arkistointiin
- taiteen ja kulttuurihistorian tutkimuksen mahdollisuuksiin
- esitysten tallentamiseen ja levittämiseen tallenteina yleisön saataville
- tallennettujen esitysten välittämiseen yleisölle digitaalisissa verkoissa ja lähetystoiminnan eri muodoissa
- esityksen välittämiseen radiossa, televisiossa tai tietoverkoissa suorana lähetyksenä samanaikaisesti esityksen kanssa
- esityksistä tiedottamiseen ja markkinointiin, lipunmyyntiin
- luovien tekijöiden, esittävien taiteilijoiden ja muiden ammattilaisten koulutukseen.

Luovan taiteen alat. Erällä luovan taiteen aloilla digitaalinen tekniikka - tietokoneet, ohjelmistot, digitaaliset näyttölaitteet jne. - on jo teknologian varhaisessa vaiheessa otettu käyttöön luovassa työssä ja teosten levittämisessä. Teknologia voi toimia luovan työn apuvälineenä, lähdeaineistojen hankki-

misen ja taustatutkimuksen apuvälineenä, kokeilun, havainnollistamisen ja simuloinnin välineenä, välineenä teoksen esittämisessä ja sen levittämisessä yleisölle, teosten markkinoinnissa ja tunnetuksi tekemisessä, taiteilijoiden esittelyssä ja tunnetuksi tekemisessä (virtuaalinen läsnäolo), teosten dokumentoinnissa ja arkistoinnissa sekä tekijöiden koulutuksessa.

Tietotekniikka lisää vapauksia luovan työn työskentelyvälineiden valinnassa ja se synnyttää mahdollisuuksia joihinkin taiteellisiin ilmaisuihin, joita ei muutoin ole olemassa.

Useille luovan taiteen muodoille digitaalinen tekniikka ja verkkoympäristö antaa mahdollisuuden suoran yhteyden syntymiseen taiteilijan ja lukijan, katsojan tai kuulijan välille. On myös todennäköistä, että verkkoympäristöön syntyy taiteen välityksen keskittymiä, jotka ylläpitävät suuria teosvarastoja, valitsevat ja pakkaavat niistä kokonaisuuksia ja välittävät näitä tilaajille.

Digitaalisessa ympäristössä on teknologian avulla mahdollista hoitaa myös tekijänoikeuksien valvontaa uudella tavalla. Järjestelmät voivat seurata teosten käyttöä automaattisesti. Seurannan pohjalta täsmällinen tekijänoikeuskorvausten perintä ja tilitys tulee mahdolliseksi.

Sähköinen ympäristö voi tulevaisuudessa olla myös merkittävä taiteen markkinapaikka, jossa teoksia tai niiden käyttöoikeuksia myydään ja ostetaan. Tämä edellyttää, että sähköinen kauppapaikka on turvallinen ja toimintavarma. Erilaiset conditional access menetelmät, koodausjärjestelmät, tilaajahallinta ja maksujärjestelmät ovat laajojen kehitysponnistusten kohteena eri puolella maailmaa.

Toiset kirjallisuuden lajit löytävät paikkansa tietoyhteiskunnassa luontevammin kuin toiset. Tekijöiden ja lukijoiden arvostuksista nyt ja tulevaisuudessa riippuu, missä määrin tallenteista ja tietoverkoista voi tulla kaunokirjallisuuden levityskanavia.

Kirjailijoille, kuten monen muunkin taiteen alan tekijöille, multimediatuotanto voi merkitä mahdollisuuksia taiteellisten ilmaisujen laajentamiseen ja luovan työn tulosten monipuolistumiseen ja monipuolisempaan hyödyntämiseen.

Digitaalisen teknologian vaikutukset kuvataiteisiin ovat sekä käsitteellisiä että käytännöllisiä. Digitaalinen media ei korvaa olemassa olevia kuvataiteen

alueita, vaan tarjoaa uusia ilmaisumahdollisuuksia perinteisten rinnalle. Se avaa myös uusia mahdollisuuksia perinteisen kuvataiteen levittämiseen ja tunnetuksi tekemiseen sekä koulutukseen verkkojen kautta.

Uusi tietotekniikka yhdistää alueita, joita on perinteisesti pidetty kuvataiteista erillisinä taiteen alueina. Multimediatekniikalla voidaan käsitellä, koostaa ja esittää yksittäisiä kuvia, liikkuvia kuvia, tekstiä ja ääntä digitaalisessa ympäristössä, jossa eri elementit muodostavat kokonaisuuden. Uudet tekniset ratkaisut eivät sulje pois perinteisiä kuvataiteen muotoja, vaan ne jäsentävät uudelleen suhdettamme niihin. Teknologia mahdollistaa eri taiteen alueita yhdistävän lähestymistavan ja edellyttää yhä laajempaa osaamista ja erikoistumista.

Kuvataiteen tekeminen muuttuu yhä selvemmin yksittäisten taideobjektien tuottamisesta käsitteellisten oivallusten, prosessien, tilojen tai tila-aikakokemusten tuottamiseen ja yhä enemmän kollektiiviseen, tuotantokeskeiseen suuntaan. Teokset laajenevat ja niiden koko myös kasvaa. Näin teoksista tulee suuria tuotantoja, joissa verkostoituminen ja monien tekijöiden välinen yhteistyö korostuvat.

Digitaalinen teknologia koskettaa valokuvataidetta ehkä enemmän kuin mitään muuta yksittäistä taiteen aluetta. Digitalisoituminen ulottuu valokuvan perustuotannosta - kameroista, kuvauksesta, kuvan tekemisestä ja käsittelystä - kuvan levittämiseen ja uusien kuvankatsomismenetelmien ja laajempien kuvakulttuurin kulutustottumusten syntyyn. Digitaalinen valokuvaus tulee olemaan valokuvauksen keskeisin menetelmä, ja vanhat valokuvausmenetelmät jäävät joillakin valokuvauksen alueilla harvinaisuuksiksi. On mahdollista, että perinteisten valokuvauksen taitojen ja menetelmien säilymisestä on tulevaisuudessa pidettävä huolta osana merkittävää kulttuurihistoriaa.

Digitaalinen kuva tarkoittaa tietokoneella rakennettua ja manipuloitavaa kuvaa. Digitaalisen valokuvan bittielementit ovat helposti ja nopeasti muutettavissa ja muunneltavissa. Manipuloitu valokuva ei enää vastaa todellisuutta.

Valokuva saa myös uusia rooleja digitaaliteknologian aikakaudella. Taiteen laajentuneessa kentässä merkitystä voi saada paitsi yksi valokuva myös laa-

jempi kokonaisuus kuten digitaaliteknologialla aikaan saatu valokuvainstallaatio tai kuva-tila-konteksti. Valokuvataide lähestyy tällöin mediataidetta.

Tietoyhteiskuntakehitys on vaikuttanut positiivisesti valokuvataiteen taiteilijoiden työskentelyedellytyksiin. Valokuvaajat ja valokuvataiteilijat ovat tietotekniikan aktiivisia käyttäjiä, joten heillä on käytössään keskimääräisesti enemmän tietokoneita ja muuta tietotekniikkaan liittyvää välineistöä.

Tietotekniikka on muuttanut myös koko kuvien tekoprosessin. Työprosessi on muuttunut helpomaksi ja monipuolisemmaksi. Luonnosten ja portfoliokansioiden teko on helpottunut.

Tietotekniikka ei kuitenkaan ole sanottavasti vaikuttanut valokuvataiteen ilmaisupuoleen sinänsä, vaan se on nimenomaan monipuolistanut ja parantanut työskentelyedellytyksiä ja yhteydenpitomahdollisuuksia.

Uuden tietotekniikan hallinta on parantanut valokuvaajien tai valokuvataiteilijoiden työllisyyttä, sillä sen ansiosta he voivat työllistyä sellaisille uusille aloille, joissa kuvan tekemisen ja lukemisen taito on tärkeimpiä työkaluja.

Moni edellä eri taiteen alojen kohdalla todettu mahdollisuus ja kehityspiirre koskee myös **musiikkia**. Musiikin alueella on syntynyt aukottomia digitaalisia ketjuja säveltäjän työhuoneesta kotonaan nojatuolissa istuvaan kuuntelijaan.

Musiikissa uutta tekniikkaa voidaan hyödyntää monipuolisesti ja uutta luovasti aina sävellyksen synnystä valmiin äänitteen markkinointiin asti. Perinteisten muotojen ohien syntyy täysin uudenlaisen muodon omaavia sävellyksiä, esityksiä ja äänitteitä. Itse sisältö säilyttää kuitenkin merkityksensä myös digitaalisessa ympäristössä. Sisällön merkitys tulee jopa entisestään korostumaan, kun tekniset mahdollisuudet alkavat olla laajasti saatavilla ja digitaaliteknikan hallinnasta tulee luonteva osa yhä useampien säveltäjien perusosaamista.

Tietoteknisten välineiden kehittyminen on jo muuttanut sekä sävellystapahtumaa että musiikin luomisen edellytyksiä. Perinteisten soittimien rinnalle on ilmestynyt tietokoneohjelmia ja tietokoneohjattuja instrumentteja, joiden avulla säveltäjä voi loihdita yksin kokonaisen orkesterin sävelmaailman. Säveltäjän äänimaailman ei tarvitse rajoittua edes

olemassa oleviin soittimiin tai niiden sävyjen muokkaamiseen. Hän voi halutessaan luoda kokonaan uudenlaisia virtuaalisia soittimia simuloimalla erilaisia materiaaleja ja mittasuhteita. Säveltäjistä voi tulla myös uuden tuntemattoman äänimaailman tutkija.

Tietotekniikan avulla voivat luoda omia teoksiaan myös sellaiset ihmiset, jotka eivät ole saaneet musiikillista koulutusta. Sähköisillä soittimilla voidaan merkittävästi edistää ihmisten mahdollisuutta musiikilliseen ilmaisuun ja musiikkiharrastuksen leviämistä. Entistä käyttäjäystävällisempiä ohjelmatyökalujen versioita tulee markkinoille.

Musiikin esittämisessä digitaaliteknikka ja tietoverkot mahdollistavat esimerkiksi maantieteellisesti eri paikoissa sijaitsevien muusikkojen yhteisen musiikkiesityksen. Samaan aikaan konserttilavalla esiintyvien taiteilijoiden kanssa voi esiintyä tietoliikenneyhteyksien välityksellä kaukaisiakin vieraita. Myös äänitustilanteet voidaan toteuttaa siten, että esittäjät suorittavat osuutensa eri paikoissa joko samanaikaisesti tai eri aikoina.

Musiikin perinteisten työvaiheiden - sävellyksen, sovituksen ja esityksen - rajanveto on jatkossa yhä vaikeampaa. Kaikki työvaiheet voidaan haluttaessa toteuttaa tietokonepäänteen ääressä.

Luovan taiteen aloilla tietokoneita, ohjelmistoja, digitaalisia näyttölaitteita jne. voidaan käyttää:

- luovan työn apuvälineenä kynän tai siveltimen sijasta
- lähdeaineistojen hankkimisen ja taustatutkimuksen apuvälineenä
- kokeilun, havainnollistamisen ja simuloinnin välineenä
- välineenä teoksen esittämisessä
- välineenä teoksen levittämisessä yleisölle
- teosten markkinoinnissa ja tunnetuksi tekemisessä
- taiteilijoiden esittelyssä ja tunnetuksi tekemisessä (virtuaalinen läsnäolo)
- teosten dokumentoinnissa ja arkistoinnissa
- tekijöiden koulutuksessa.

Mediataide on selvästi teknologiaan ja medioihin sitoutuneena tietoyhteiskunnan synnyttämä taide-muoto. Se koskettaa useita taiteen kenttiä ja luovan toiminnan muotoja, mutta samaan aikaan se voidaan nähdä myös itsenäisenä taiteellisen sisällön alueena.

Mediataide on väljä yleisnimike taideteoksille,

joissa median läsnäololla on merkittävä rooli. Media-
taideteos voi olla yksittäinen teos tai se voi levitä
kymmeninä tuhansina kappaleina tai muuten saa-
vuttaa miljoonia katsojia, jolloin sillä on taiteellisen
merkityksen lisäksi kaupallinen tai teknologisia in-
novaatioita kehittävä merkitys. Mediataideteos on
taiteidenvälinen ja kehittyy teknologian kehittyessä.

Mediataide liittyy taiteen, medioiden ja teknolo-
gian kosketuskohtaan. Samalla kun se tuottaa yksit-
täisiä taideteoksia ja teoskokonaisuuksia, se tutkii
jatkuvasti ihmisen, median ja teknologian suhdetta.

Mediataiteilija toimii taiteen ja mediakulttuurin
välissä paikalla, jota joukkoviestintä ei kata. Media-
kulttuuri uusiutuu jatkuvasti ja nopeasti ja on
luonteeltaan hyvin kansainvälistä.

Mediataiteelle on kehittynyt oma tuotantokult-
tuurinsa. Tämän tuotantokulttuurin piirissä tekijät
kehittävät alan toimintamahdollisuuksia, sopimuk-
sia, yhteistyömalleja, esitys- ja levityskulttuuria sekä
kansainvälistä vuorovaikutusta. Mediataiteen tuot-
antokulttuurin tekee monimutkaiseksi mediataide-
muotojen moninaisuus: esim. hyperromaanin tuot-
taminen edellyttää erilaista tuotannollista mallia
kuin mediaperformanssin, elektronisen äänitilateok-
sen tai videonauhateoksen tuottaminen. Mediatai-
teen tuotantokulttuurissa sovelletaan erilaisia meto-
deja, jotka ovat tuttuja elokuva- ja teatterimaailmas-
ta, musiikista ja kuvataiteesta.

Televisio- ja radioyhtiöt ovat merkittäviä sävel- ja
elokuvateosten tilaajia ja rahoittajia. Näin voisi olla
myös mediataiteen kohdalla. Mediataiteella on tu-
levaisuudessa mahdollisuus vakiinnuttaa asemansa
suomalaisessa televisio-ohjelmistossa. Keskieurop-
palaisilla tv-yhtiöillä on mediataiteelle ja kokeelliselle
elokuvalle varattu vakituista ohjelmälähetysaikaa.

Mediataiteella on teknologisen luonteensa vuok-
si hyvät mahdollisuudet tulla eri tavoin esitetyksi ja
levitetyksi. Taidemuseot, galleriat ja elokuvateatterit
voisivat olla nykyistä selkeämmin myös mediataiteen
esittämisen foorumeita. Television, tietoverkkojen ja
CD-ROMin välityksellä mediataide voi tavoittaa
myös suuren yleisön. Kaikki elektroniset esittämi-
sen ja levittämisen muodot ovat periaatteessa mah-
dollisia. Viestintäkanavat voivat tulevaisuudessa
muodostua taiteen levittämisen välineiksi huomatta-
vasti laajemmassa mielessä kuin nykyisin.

Erityisesti taiteellisten uniikkiteosten säilyttämi-
nen jää mediataiteen kohdalla samoin kuin mui-
denkin taiteenalojen kohdalla omistajien vastuulle.
Museolaitos ja sen yhteydessä olevat arkistot valitse-
vat kokoelmansa harkintansa mukaisesti ostamalla
tai ottamalla vastaan lahjoituksia tai talletuksia.
Kaikki kulttuurinen tuotanto - mediataideteokset,
installaatiot, videotaide, performanssi, verkkotaide,
CD-ROMit, joka ei kuulu jonkin museon kokoel-
mien hankintapolitiikkaan, jää yhteiskunnan puo-
lesta säilyttämättä, ellei se kuulu vapaakappalelain
tai elokuvien arkistointia koskevan lain piiriin.

Mediataide sekä sen tuottaminen, levittäminen ja
esittäminen synnyttävät tekijänoikeudellisia kysy-
myksiä, joita on ratkottava sopimuksilla ja lain tul-
kinnoilla.

Mediataiteen säilyttäminen, arkistointi ja levityk-
sen edellytykset turvataan siten, että keskeisillä kan-
sallisilla ja kansainvälisillä foorumeilla voidaan esit-
tää laadukasta ja monipuolista suomalaista media-
taidetta samalla kun keskeisten teosten arkistointi
järjestetään.

Sarjakuva on selkeästi oma ilmaisun muotonsa ja
taiteen lajinsa. Sille on muodostunut omat vakiin-
tuneet levityskanavansa ja identiteetti. Sarjakuva on
nykyisellään niin sisällöllisesti kuin graafisesti erit-
täin monimuotoinen väline, jonka ulottuvuus kat-
taa koko elämän kirjon huumorista ihmissuhdedraa-
maan ja visuaaliseen kokeelliseen taiteeseen.

Elokuva. Elokuvan tekijöiden ammattitaito mo-
nipuolistuu. Yksittäisten tekijöiden ja esittävien tai-
teilijoiden toimintaedellytykset ryhmätyöhön ja
monimutkaiseen tuotantoprosesseihin perustuvissa
taidemuodoissa kuten elokuvassa liittyvät aina en-
nen kaikkea koko alan toimintaedellytyksiin. Yksit-
täisen henkilön koulutus edistää myös koko tuotan-
toalueen menestymistä.

Tietoyhteiskunnassa taiteilijoiden valmius ja
kyky hahmottaa vallitsevaa yhteiskuntaa ja sen ra-
kenteita sekä liittää oma taiteilijanlaatu kiinteästi
tähän kontekstiin on haasteellinen tehtävä. Tietoyh-
teiskunnassa taiteilijana olemisen ominaislaatu saa
uusia piirteitä. Tiedolliset vaatimukset suhteessa
omaan työhön ja sen vaatimaan teknologiaan sekä
yhteisölliseen näkemykseen lisääntyvät. Tietoyhteis-
kunnassa taiteilija on syvemmin tietoinen oman

työnsä ulottuvuuksista ja siihen sisältyvistä merkitys rakenteista sekä roolistaan sisältöjen tuottajana. Tämä asettaa vaatimuksia taiteilijoiden koulutuksen kehittämiseksi, mitä itse asiassa on jo huomattavassa määrin tapahtunutkin. Toisaalta kokeneitten taiteilijoiden jatkokoulutus uudessa ympäristössä on tärkeää. Taidekorkeakouluissa perustetut tohtori-ohjelmat ovat osa tätä taiteilijan rooliin kohdistuvaa uudistusprosessia.

Muotoilussa tietoyhteiskunta vaikuttaa kovin eri tavalla riippuen siitä, mitä osa-aluetta tarkastellaan. Teolliset muotoilijat ovat omaksuneet nopeasti uuden tekniikan osana luomisprosessia. He ovat myös olleet etulinjassa tuotteiden ja palvelujen monipuolisessa markkinoimisessa verkon avulla laajasti koko maailmassa. Graafiset suunnittelijat ovat löytäneet kokonaan uuden alueen, johon voi erikoistua ja jonka parissa voi luoda tulevaisuutensa. Jatkovasti uudistuvat ja kehittyvät verkkosivut sekä erilaiset portaalit ja niiden kautta kehittyvä palveluiden tarjonta tarjoavat jatkuvasti uusia työmahdollisuuksia, mutta ne edellyttävät samalla uutta osaamista ja yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Graafisen suunnittelun osaaminen laajentuu käsittämään kokonaisten brandien rakentamisen. Perinteistä taidekäsityötä tekevät yksittäiset taidekäsityöläiset ovat toistaiseksi hyödyntäneet tietotekniikan mahdollisuuksia vähemmän kuin muut muotoilijat.

Rakennustaide ja arkkitehtuuri muuttuvat myös osana tietoyhteiskuntaa. Tietotekniikan sovellutusten käyttö on jo pitkään ollut olennainen osa arkkitehtuurin suunnitteluprosessia. Tämä kehitys on mullistanut suunnittelun. Esimerkiksi digitaalinen kolmiulotteinen mallinnus korvaa entiset analogiset kohteet ja niiden ympäristöjä kuvaavat mallit.

Tekniikan tuoma muutos ei ole ollut yksinomaan myönteistä; työn nopeutunut rytmi ja tietotekniikan käyttö ovat köyhdyttäneet arkkitehtuurin perinteisiä piirtämiseen liittyviä ominaisuuksia. Tietotekniikan sovellutusten hallinta tulee entistä tärkeämmäksi.

Verkostoitunut työskentelytapa on lisännyt arkkitehtuurin kansainvälistä vuoropuhelua. Tietoverkot mahdollistavat myös kansalaisten laajemman demokraattisen osallistumisen heitä koskevan ympäristön suunnitteluun. Esimerkiksi erilaiset kaupunkisuun-

nittelua koskevat keskustelufoorumit avaavat uusia näkymiä kansalaisyhteiskunnalle.

Taidelaitokset ja niiden toimintaedellytykset muuttuvat tietoyhteiskuntakehityksen myötä. Taidelaitoksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä pääasiassa valtion ja kuntien ylläpitämiä lakisääteistä valtionrahoitusta ja kuntien erillisrahoitusta saavia taidelaitoksia, kuten teattereita ja orkestereita, sekä kansallisia taidelaitoksia, kuten oopperaa ja kansallisteatteria. Vapaa verkottuminen ja joustava henkisen pääoman ja osaavien henkilöresurssien käyttö nousee strategisesti yhä keskeisempään asemaan. Tietoverkot toimivat sekä interaktiivisena kommunikaatiojärjestelmänä että yhä enemmän uusina organisoinnin tapoina. Joustavasti toimivat taidelaitokset löytävät uudet strategiansa, joissa markkinoiden tuntemus, joustavat toimintatavat ja verkottuminen luovat uusia mahdollisuuksia.

Ehdotukset

56. Teatterin, oopperan, orkesteritoiminnan ja tanssitaiteen aloilla huomiota kiinnitetään organisaatioissa toimivan henkilöstön koulutukseen uuden teknologian alalla ja uudentyyppisten tuotanto- ja jakeluhankkeiden manageriaalisiin kysymyksiin.

57. Tuotannollisia kokeiluhankkeita ja levitysprojekteja tuetaan.

58. Arvioidaan luovan taiteen alojen jatko- ja täydennyskoulutustarve digitaalisen tuotannon edellyttämien teknisten ja taiteellisten valmiuksien osalta.

59. Tuetaan luovan taiteen alojen teosten levittämisen pilottihankkeita tietoverkoissa ja digitaalisia uudenmuotoisia tuotantoprojekteja.

60. Multimedia-alan ja uuden median taiteellisen ja luovan tekijäkunnan koulutusjärjestelmää kehitetään niin, että Suomeen syntyy laaja ammattiosaaminen, joka on kansainvälisesti kilpailukykyinen ja korkealaatuinen.

Toimiva tekijänoikeusjärjestelmä

Tekijänoikeuslainsäädännön keskeisenä tavoitteena on edistää henkistä luomistyötä sen eri muodoissa. Tunnustamalla tekijöiden oikeuden määrätä teostensa hyväksikäytöstä yhteiskunta kannustaa luovaa toimintaa. Kulttuurihyödykkeiden ja saatavuuden

edellytysten turvaaminen luo pohjaa kansalliselle kulttuurille ja yhteiskunnalliselle kehitykselle.

Tekijänoikeus edistää luovaa työtä tunnustamalla tekijälle yksinoikeuden teokseensa ja takaamalla hänelle teoksen käytön suhteen neuvotteluaseman ja mahdollisuuden palkkion saamiseen tehdystä työstä. Tekijänoikeus ja tekijänoikeuden lähioikeudet (esittävät taiteilijat, äänitetuottajat, elokuvatuottajat, televisio- ja radioyhtykset, tietokantojen valmistajat, valokuvaajat) edistävät samalla myös henkisten tuotteiden tuotantoa ja levitystä. Tuottajien ja kustantajien asemaa turvaamalla tekijänoikeus tukee myös investointeja ja kauppaa.

Viime vuosikymmenen aikana tekijänoikeus on tullut lisääntyvän huomion kohteeksi sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Tähän on useita syitä. Yleinen kehitys on kulkenut tavaroihin ja aineellisiin perushyödykkeisiin pohjautuvasta yhteiskunnasta palveluja ja aineettomia arvoja tuottavaan suuntaan. Tiedon merkitys on lisääntynyt.

Vaikutus kansantalouteen. Tekijänoikeudellisten alojen kansantaloudellista vaikutusta on selvitetty Suomessa ja muissa maissa. Vuonna 2000 valmistunut kotimainen tutkimus osoitti, että vuodesta 1988 vuoteen 1997 tekijänoikeudesta riippuvien alojen jalostusarvon osuus bruttokansantuotteesta (BKT) kasvoi hieman alle 3 prosentista 4,13 prosenttiin. Samana aikana näiden alojen jalostusarvon keskimääräinen vuosikasvu 8,3 prosenttia oli yli kaksinkertainen verrattuna koko BKT:n kasvuun. Koko tekijänoikeusteollisuuden eli tekijänoikeus- ja laitteistoteollisuuden kokonaisvaikutus vuonna 1997 oli 5,05 prosenttia BKT:sta. Tutkimuksessa tarkasteltiin taloudellista kasvua keskeisillä tekijänoikeusaljoilla, joilla tuotetaan ja käytetään tekijänoikeudella suojattuja teoksia ja muita suojankohteita, ja tekijänoikeudesta riippuvilla aloilla, joihin tutkimuksessa laskettiin kuuluvaksi lähinnä laitteistoteollisuus. Laitteistoteollisuuden osuus BKT:sta oli 0,92 prosenttia. Kansainvälisessä vertailussa Suomi sijoittuu näillä tuloksilla kärkimaiden joukkoon. Uusia tutkimuksia tekijänoikeuden taloudellisesta merkityksestä on vireillä.

Lain uudistaminen. Voimassa olevaa tekijänoikeuslakia (404/1961) on vuodesta 1961 lähtien uudistettu noin 20 kertaa. Vuodesta 2001 lähtien on

ollut vireillä muutosprosessi, joka tähtää 22.5.2001 annetun tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamista tietoyhteiskunnassa koskevan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (2001/29/EY) eli ns. tietoyhteiskuntadirektiivin mukaisten muutosten tekemiseen.

Tekijänoikeuslain uudistukset on tehty läheisessä pohjoismaisessa yhteistyössä. 1990-luvun alussa ETA-jäsenyyden ja sittemmin EY-jäsenyyden myötä lainsäädännön peruspuitteiden luominen on siirtynyt EU:n tasolla tapahtuvaksi (direktiivit).

Kansainväliset sopimukset ja niiden suhde Suomen lainsäädäntöön. EU:n yhteisöläainsäädännön samoin kuin kansallisen lainsäädännön tulee täyttää tekijänoikeuden alan kansainvälisten yleissopimusten vaatimukset. Tärkeimmät yleissopimukset ovat Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta vuodelta 1886 sekä Rooman yleissopimus esittävien taiteilijoiden, äänitetuottajien ja yleisradioyhtykset suojaamisesta vuodelta 1961. Nämä yleissopimukset myös harmonisoivat kansainvälistä tekijänoikeudellista suojaa.

Näitä tekijänoikeuden alan perussopimuksia on täydennetty vuonna 1996 WIPO:n tekijänoikeussopimuksella (WCT) ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimuksella (WPPT). Keväällä 2002 voimaan tulleet sopimukset olivat ensiaskel ns. digitaalisen agendan kysymysten maailmanlaajuisissa ratkaisemisissa.

Tekijänoikeuksia koskevia sopimusmääräyksiä on otettu myös kauppapoliittisten sopimusten osaksi. Vuonna 1995 tuli voimaan Maailman kauppajärjestön WTO:n perustamissopimuksen liitesopimuksena oleva sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kaupan liittyvistä näkökohdista (ns. TRIPS-sopimus), joka kauppapolitiikan välineenä vahvistaa teollis- ja tekijänoikeuksien maailmanlaajuisia suojaa.

Euroopan unioni. 1990-luvun alkupuolelle asti tekijänoikeuslainsäädännön muutoksia tehtiin suurelta osin kansallisten tarpeiden vaatiessa. Euroopan unionin jäsenyyden myötä lainsäädännön valmistelun painopiste on 1990-luvun puolivälistä lähtien ollut Euroopan unionissa tapahtuvassa yhteisöläinsäädännön valmistelussa. Tähän mennessä EU:ssa on annettu kaikkiaan seitsemän tekijänoikeuden alan direktiiviä.

Seitsemän tekijänoikeusdirektiiviä

- tietokoneohjelmadirektiivi (91/250/ETY)
- vuokraus- ja lainausdirektiivi (92/100/ETY)
- satelliitti- ja kaapeliähetysdirektiivi (93/83/ETY)
- suoja-aikadirektiivi (93/98/ETY)
- tietokantadirektiivi (96/9/ETY)
- tietoyhteiskunnan tekijänoikeuksia koskeva direktiivi (2001/29/ETY)
- kuvataiteen jälleenmyyntikorvauksia koskeva direktiivi (2001/84/ETY).

Digitaalitekniikan vaikutukset tietoyhteiskunnassa. Digitaalitekniikkaa käytetään nykyään lähes kaikilla luovan työn aloilla joko itse luomisprosessissa tai viimeistään luomistyön tuotteita yleisön saataviin saatettaessa. Digitaalisuudella ja verkkoympäristöllä on samanaikaisesti sekä myönteisiä että kielteisiä seurauksia.

Digitaalitekniikan ja samalla tietoyhteiskunnan perusominaisuuksiin kuuluu, että suojattua aineistoa on helppo kopioida, muokata ja jopa jaella maailmanlaajuisesti, napinpainalluksella. Nämä ominaisuudet ovat uusia tekijänoikeuteen perustuvassa taloudessa. Ne merkitsevät erittäin suuriksi koettuja uhkia käytännöllisesti katsoen kaikille oikeuksien haltijoiden ryhmille. Ne voivat kuitenkin myös avata uusia toimintamalleja sekä tekijänoikeuden haltijalle että sisällöntuottajalle, kun aineistoja saatetaan tietoverkoissa yleisön saataviin ja kehitetään uusia verkkopalveluja.

Teknisten mahdollisuuksien täysimittainen hyväksikäyttö voi edellyttää, että oikeudenhaltijan tavoitteet oikeudellisen suojan ulottuvuudesta ja laajuudesta vaihtelevat. Optimaalinen tekijänoikeus-suoja ei välttämättä ole enää joko - tai; se voi olla myös jotakin siltä väliltä. Verkkoympäristössä ope-roiva tietoyhteiskunta saattaa edellyttää laajempaa vaihtoehtojen valikoimaa.

Tietoyhteiskunnan kehittyminen ja siitä saatavan hyödyn maksimointi saattaa edellyttää, että perinteisen yksinoikeuksiin ja oikeuksien rajoituksiin perustuvan tekijänoikeusnäkökulman rinnalle kehitty uusia erityisiä tietoverkoissa noudatettavia toimintamalleja. Nämä saattavat perustua entistä enemmän aineistojen oikeudenhaltijoiden ja käyttäjän välisiin sopimuksiin. Jotkut niistä saattavat perustua myös

esimerkiksi yksipuolisiin ilmoituksiin oikeuksista, joita aineiston oikeuksien haltija haluaa pidättää itselleen tai ilmoituksiin siitä, että oikeudenhaltija ei aio vedota tiettyihin hänelle kuuluviin oikeuksiin. Käytetty tekniikka voi tukea näitä ratkaisuja.

Uusien toimintamallien kehittäminen on yksi tekijänoikeuden haasteista tietoyhteiskunnassa. Tämä edellyttää entistä enemmän myös sopimusoikeudellisten aspektien tarkastelemista tekijänoikeuden rinnalla. Sopimusoikeudellinen kohtuullisuus, sopimuspuolten väliset velvoitteet ja muut vastaavat aspektit tulevat tällöin punnittaviksi.

Edellä kuvattujen tietoyhteiskunnan kehittymistä edistävien mahdollisuuksien kääntöpuolena on se tunnettu tosiasia, että tekniikka ja tietoverkot avaavat mahdollisuuksia myös entistä helpommin ja huomaamattomammin tapahtuvaan tekijänoikeuksien loukkaamiseen. Jos oikeudenloukkauksia tapahtuu, niiden laajuus ja suuruus näyttäytyvät uudella mittakaavassa. Käytännössä kaikki avoimeen verkkoon sijoitetut aineistot ovat verkkoympäristössä kenen tahansa käytettävissä. Siten oikeudenloukkauksilla on helposti myös maailmanlaajuisia vaikutuksia.

Tietoverkoissa oikeudenhaltijoiden yleisölle välittämisen oikeus korostuu. Lähtökohtaisesti oikeudenhaltijalla tulee olla oikeus päättää, salliiko hän teoksensa tai muun suojan kohteensa välittämisen tietoverkoissa ja millä ehdoilla hän sen sallii.

Tietoverkoissa välittäminen edellyttää lähes aina aineiston kopioimista tilapäisesti tai pysyvästi palvelimen tai muun tietokoneen muistiin. Juuri tässä kohdassa kopiointia estävillä teknisillä suojakeinoilla voidaan yrittää vaikuttaa siihen, ettei aineistoa välitettäisi laittomasti tietoverkoissa. Suojakeinojen tehokas oikeudellinen suoja on tarpeen.

Myös tietoverkoissa myytäväksi tarjottava aineisto tai muu palvelu voidaan suojata teknisin menetelmin. Tekniset suojakeinot voivat tukea paitsi kaupallista myös muuta jakelua. Kirjastot, opetustoimi, kunnallis- ja valtionhallinto, yleishyödylliset yhteisöt ja järjestöt voivat hyödyntää teknisiä suojakeinoja verkkoaineiston suojana. Teknisten suojakeinojen käyttö voi olla ehto sille, että edellä mainitut tahot voivat välittää aineiston yleisölle.

Verkkomaailmassa tapahtuvat oikeudenloukkauk-

set poikkeavat esimerkiksi perinteisestä äänilevypiratismista siinä, että niiden takana eivät suinkaan ole ainoastaan taloudellista hyötyä tavoittelevat henkilöt vaan tavalliset ihmiset, jotka usein ovat nuoria ja jotka ideologisista tai muista syistä, esimerkiksi haittaa ja vahinkoa suuryrityksille aiheuttaakseen tai musiikkia ja elokuvia ilmaiseksi saadakseen, haluavat tietoverkon välityksellä saattaa musiikkia ja elokuvia kaikkien ihmisten tai erityisesti samanmielisten saataville. Tällainen tietoverkossa tapahtuva toiminta on verrattavissa varastamiseen tai näpistämiseen taikka sellaisen toiminnan avunantoon. Perinteinen piratismi sen sijaan tähtää rahan ansaitsemiseen, eikä ainakaan tällä hetkellä rahan ansaitseminen laittomalla verkkolevityksellä ole vielä mahdollista.

Ohjelmistopiratismiin mahdollisia vaikutuksia

Tietokoneohjelmistojen valmistajien etujärjestö Business Software Alliancen (BSA) IDC-tutkimuslaitoksella teettämän maailmanlaajuisen tutkimuksen mukaan ohjelmistopiratismilla voi olla melkoisia vaikutuksia talouteen, työllisyyteen ja valtioiden verotuloihin.

Huhtikuussa 2003 julkistetun tutkimuksen mukaan koko Euroopan piratismitaso aleneminen kymmenellä prosenttiyksiköllä kasvattaisi alueen taloutta 92 miljardilla eurolla ja toisi 250 000 työpaikkaa ja 20 miljardin verotulot vuoteen 2006 mennessä.

Tutkimuksen mukaan sellaisissa maissa, joissa piraattiohjelmistojen osuus on pienin, tekijänoikeuksien suojelun vaikutukset näkyvät: IT-sektori on suhteellisesti suurempi ja sen merkitys verotuloihin merkittävä. Suomi lukeutuu maihin, joissa on suhteellisen alhainen veroprosentti ja suuri, Länsi-Euroopan neljänneksi nopeimmin kasvava IT-sektori.

Yksilötason merkittävimpiin kysymyksiin kuuluu, missä määrin ja millä ehdoilla digitaalisen aineiston yksityinen kopiointi tulee sallia. Jos digitaalinen yksityinen kopiointi sallitaan, sallitaan laajamittainen kopiointi, jonka laajuus voi ylittää jopa koko tekijänoikeusteollisuuden laajuuden. Digitaaliset kopiot ovat laadultaan alkuperäisen veroisia, toisin kuin perinteisillä kopiointitavoilla tehdyt kopiot.

Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivi edellyttää sopivan hyvityksen järjestämistä, mikäli laissa on yksityistä kopiointia koskeva tekijänoikeuden rajoitus. Sopiva hyvitys voi perustua esimerkiksi talennuslupa- ja laitemaksuihin.

Teknisten suojausten käyttöönotto sekä oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen käyttö aineistoissa turvaavat digitaalisten aineistojen oikeudenhaltijoiden oikeuksia. Kehittyvät sähköiset lisensiointijärjestelmät puolestaan helpottavat aineistojen hyödyntäjien mahdollisuuksia hankkia tarvittavat luvat sekä suojattujen aineistojen hyödyntämiselle omista tuotannoista että aineistojen muihin käyttötilanteisiin. WIPO-sopimukset ja tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivi velvoittavat riittävän oikeudellisen suojan takaamiseen teknisille suojuuksille ja oikeuksien sähköisille hallinnointitiedoille.

Tekijänoikeuden loukkaukset saattavat koskettaa myös Internetissä toimivia palveluntarjoajia ja teleoperaattoreita. Vaikka tällaiset toimijat eivät suoraan syyllistyisikään oikeudenloukkauksiin, tietoverkossa tapahtuvien operaatioiden nopeus ja laajuus edellyttää, että loukkaava (lainvastainen) aineisto tulisi saada mahdollisimman nopeasti poistetuksi palvelimilta. Tämä koskee kaikkia tietoverkkojen välityksellä tehtäviä rikollisia tekoja. Tietoyhteiskunnan toimivuus ja moraali edellyttävät, että loukkaavat aineistot voidaan saada poistetuksi ilman loukkaajan myötävaikutusta.

Sähköistä kaupankäyntiä koskevaan direktiiviin 2000/31/EY sisältyy säännöksiä siitä, millä edellytyksillä aineiston välittäjät voivat vapautua vastuusta siirtämiensä tai tallentamiensa tietojen lainvastaisen sisällön tai oikeudettoman välittämisen suhteen. Direktiivin mukaisesti säädettyyn lakiin sisältyvät myös säännökset erityisestä tekijänoikeuksien loukkaustilanteita koskevasta notice and takedown menettelystä.

Hallituksen sisältötuotantohankkeessa käynnistettynä projektina on vireillä avoimen tietoverkon verkkoaineistojen tekijänoikeudelliseen käyttöoikeusinformaatioon liittyvä selvitys. Projektissa selvitetään aineistojen merkitsemiseen, käyttöoikeusinformaatioon sekä näihin liittyvien mahdollisten standardien kehittämiseen liittyviä kysymyksiä. Tämä projekti luo perustaa tietoyhteiskunnan erityiskysy-

mysten huomioon ottamiselle.

Lainsäädännön ja tekijänoikeusjärjestelmän kehittäminen. Tietoyhteiskuntadirektiivin edellyttämät kansallisen lainsäädännön muutokset olisi tullut saattaa voimaan viimeistään 21.12.2002. Hallitus antoi eduskunnalle 11.10.2002 esityksen tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta (HE 177/2002 vp). Esitys kuitenkin raukesi, koska eduskunta ei ehtinyt käsitellä sitä ennen maaliskuussa 2003 pidettyä eduskuntavaaleja.

Uusi hallituksen esitys valmistellaan siten, että hallitus voi antaa sen ensi tilassa vuonna 2003.

Ehdotukset

61. Opetusministeriö laatii tekijänoikeuden kehittämisen poliittiset suuntaviivat sisältävän tekijänoikeuspolitiikka-asiakirjan. Hallituksen toimikaudeksi 2003-2007 laaditaan tekijänoikeuslainsäädännön kehittämisen työohjelma.

62. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitetään seuraavilla toimenpidealueilla:

- lainsäädännön uudistuskierroksen loppuun saattaminen
- lainsäädännön selkeyttäminen
- koulutus ja tekijänoikeuden tunnetuksi tekeminen
- tekijänoikeutta koskevien tietoaaineistojen tuottaminen
- tietoverkkoaineiston tekijänoikeusmerkinnät.

Kulttuuri tietoverkoissa

Tietoverkko on edelleen pääosin tiedonjakelukanava, mutta varsinaisten kulttuurielämysten tarjontakin on jo idullaan. Huomattava määrä lehtiä, myös kulttuurilehtiä, toimii joko kokonaan tai osittain verkossa. Kuvataidetta ja valokuvia on katseltavissa taidemuseoiden, virtuaaligallerioiden ja taiteilijoiden verkkosivuilla. Museoiden kokoelmista on näytteitä verkossa, joskin melko vähän. Kirjallisuuden tarjonta verkossa on vielä vähäistä, ainakaan sen löytäminen ei ole helppoa. Teattereiden kotisivuilla on valokuvia esityksistä, ei kuitenkaan videoita. Kulttuurilaitokset voisivat nykyistä tehokkaammin käyttää verkkosivuja markkinointiin esittelemällä tarjontaansa sanojen lisäksi myös kuvin.

Tiedon löytäminen verkosta ei ole aina helppoa, vaikka tietäisi tarkoin, mitä tietoa hakee. Ammatikseen tai muuten usein tietoa etsivä ja etsimänsä kulttuurin alan hyvin tunteva löytää yleensä tiedon

kohtalaisen helposti. Enemmän tai vähemmän satunnaisesti verkkopalveluja käyttävälle etsintä voi joskus olla turhauttava kokemus. Hakupalvelujen järjestämisessä ja niiden tunnetuksi tekemisessä on vielä paljon tehtävää. Palveluja suunniteltaessa on nykyistä painotetummin otettava käyttäjän tarve ja osaaminen suunnittelun lähtökohdaksi.

Lähes kaikki kulttuurihallinnon tiedot, ainakin yhteystiedot, ovat löydettävissä tietoverkoista. Myös merkittävä osa taiteilijoiden ja muiden esittävän taiteen elämykselliseen toteutukseen tarvittavien henkilöiden ja kulttuurin harrastajien muodostamista järjestöistä on löydettävissä tietoverkoista. Taide- ja kulttuurilaitokset, kuten museot ja teatterit ovat myös kattavasti mukana. Tietoverkon olemukseen kuuluu myös se, että melkein mistä tahansa www-osoitteesta on linkkien kautta mahdollisuus päästä melkein mihin tahansa muuhun osoitteeseen.

Kansalaisella on oikeus tietää, mitkä organisaatiot tekevät kulttuuripolitiikkaa niin lainsäädännön kuin käytännön toteutuksen tasolla ja ketkä näissä organisaatioissa toimivat. Kansalaisten pitäisi voida saada tietoa siitä, mitä on päätetty, miten päätöksiä toteutetaan ja mitkä ovat niiden vaikutukset hänen omassa lähiympäristössään. Julkisia kulttuuripalveluja verkossa kehitettäessä on tavoitteena luoda mahdollisimman kitkaton ja nopea tiedonsaantiin, neuvontaan ja palautteeseen perustuva järjestelmä.

Käytännöllisesti katsoen kaikki kulttuurihallintoon liittyvät yksiköt on saavutettavissa verkon kautta ja kaikki kunnat toimivat verkossa. Tavoitteena on, että kaikki kulttuurihallinnon palvelut ovat vapaasti käytettävissä ilman käyttäjätunnusta ja salasanaa tai muutakaan rekisteröitymistä. Tietoverkkoon liittyvä sähköposti tarjoaa kirjettä nopeamman palautekanavan.

Tulevia kulttuurin verkkopalveluja suunniteltaessa on ensin määriteltävä palvelun kohderyhmä ja se mitä todella halutaan tarjota. Sen jälkeen on syytä tutkia, onko suunnitellun kaltainen palvelu sittenkin jo olemassa ja jos on, niin voitaisiinko uusi rakentaa sen pohjalle. Verkkopalvelun rakentaminen ja sen ylläpitäminen ovat työvoimavaltaisia toimintoja. Erityisesti on varottava aliarvioimasta palvelun ylläpidon kustannuksia riippumatta siitä, käytetäänkö toimintaan omia henkilöresursseja vai ali-

hankintaa.

Useimmat sivustot on toteutettu suomen kielen lisäksi joko ruotsiksi tai englanniksi tai molemmilla kielillä.

Osittain tai kokonaan verkossa luettavia kulttuurijärjestölehtiä on jo Suomessakin muutamia kymmeniä ja kaikilla suurimmilla päivälehdillä on verkkopalvelu. Kirjallisuuskäytännöitä on jossain määrin luettavissa lähinnä järjestöjen ja kirjailijoiden verkkosivuilta.

Kuva- ja valokuvataidetta on esillä verkkogallerioissa ja taidemuseoiden kotisivuilla. Myös gallerioiden myyntinäyttelyitä on verkossa.

Elokuvien trailereita voi katsella verkossa monienkin sivustojen kautta. Osalla yleisportaaleja on joko oma palvelu tai linkitys katselusivuille.

Kirjat ja musiikkiäänitteet ovat verkkokaupan eniten ostettuja kuluttajatuotteita. Suomessakin on jo usean vuoden ajan ollut mahdollista maksua vastaan ladata kotitietokoneelle verkon kautta kokonaisia kirjoja tai kirjojen osia. Tarjonta vain on vieläkin vähäistä ja tieto- ja oppikirjapainotteista. Vieraskielistä kirjallisuutta on tarjolla monipuolisemmin. Verkon kautta ladataan pääasiassa laittomasti saatavilla olevaa musiikkia. Lippuja kulttuuritilaisuuksiin voi tilata Internetin kautta, tällä hetkellä jo puhelimellakin.

Pohjoismaisten kulttuuriverkkojen suurimmat erot näyttävät lyhyen tarkastelun perusteella olevan niihin sijoitettujen henkilöresurssien määrässä. Suomi, Ruotsi ja Islanti sijoittavat kovin vähän, Norja ja Tanska taas melko paljon. Enimmäkseen hakemistot ovat linkkiluonteisia.

Ehdotukset

63. Muodostetaan kulttuurin tietoverkkopolitiikka. Tuetaan innovatiivisia ja laadukkaita kulttuurin tietoverkkosovellutuksia, muun muassa kirjastojen laatuportaaleja.

64. Luodaan edellytyksiä sille, että tietoverkoissa on tarjolla suomalaisen kulttuurin - kirjallisuuden, musiikin, näyttämötaiteen, kuvataiteen, taideteollisuuden, arkkitehtuurin, tanssitaiteen, viestinnän, elokuvan ja valokuvan sekä koko muuttuvan audiovisuaalisten alan - sisältöjä.

65. Tuetaan hanketta, joka kokoaa yhteystiedot kaikista niistä kulttuurin alaan kuuluvista yhteisöistä ja toimielimistä, jotka saavat rahoitusta suoraan tai välillisesti opetusministeriön kautta.

66. Kehitetään räätälöityjä kulttuurin verkkouutispalveluita siten, että osa palveluista liittyy kulttuuripolitiikkaan ja osa kulttuuripalveluihin. Tavoitteena on, että tietojen saatavuus taide- ja kulttuuripolitiikasta ja tapahtumista sekä kulttuurialan toiminnoista ja toiminnoista on mahdollisimman monipuolista ja helppoa.

Nuoret ja tietoyhteiskunta

Nuorten verkkomediat

Verkkomediat muodostavat nuorten harrastamiselle, osallistumiselle ja yhteiskunnalliselle vaikuttamiselle uuden toimintaympäristön. Samalla se merkitsee vakaavaa haastetta perinteiselle nuorten järjestötoiminnalle, niiden muotojen, sisällön ja rakenteiden uudistamiselle.

Sähköisiin tunnisteisiin perustuvien allekirjoitusten tultua yleiseen käyttöön voi perinteinen järjestö rakenne uudistua tähän suuntaan tai saada ainakin rinnalleen uusien "verkkojärjestöjen" mosaiikin.

Kun tietoyhteiskuntavalmiudet pyritään saamaan kaikille, tulevat osallistumis- ja vaikuttamisjärjestelmät kaikkien ulottuville. Tietoyhteiskunnan verkkoratkaisujen avulla on mahdollista rakentaa kansalaisten käyttöön uusia osallistumis- ja vaikuttamiskanavia, joiden kautta voidaan osallistua erilaisten asioiden ja yhteiskunnallisten päätösten valmisteluun. Edustuksellista demokratiaan on mahdollista syventää päätösten valmisteluun osallistumisella. Nuoret ovat keskeinen ryhmä uuden vaikuttamistavan omaksumisessa.

Verkkomediat ovat jo nyt merkinneet muutoksia kansalaistoiminnan kentässä. Kun aikaisemmin järjestötoiminnan hierarkia erotteli selvästi paikallistason, piiritason ja valtakunnan tason sekä kansainvälisen tason toiminnat ja toimijat, niin nyt toiminta voi olla samanaikaisesti paikallista, alueellista, valtakunnallista ja maailmanlaajuista. Toisaalta verkkomedioiden (internetin) avulla voidaan muuttaman ihmisen toimesta organisoida laajoja nuorisotapah-

tumia, kuten roolipelitapahtumia, atk-harrastajien tapahtumia tai vaikkapa kansainvälisiä mielenosoituksia globaaleja markkinavoimia vastaan.

Verkkomedioiden käytöstä ei saa muodostua uutta epätasa-arvon lähdettä yhteiskuntaan.

On tärkeää, että jokaiselle nuorelle opetetaan verkkomedioiden käyttötaidot koulussa ja mahdollistetaan maksuton tai kohtuuhintainen käyttö yhteiskunnan toimesta oppilaitoksissa, nuorisotiloissa tai kirjastoissa.

Kasvu kriittiseen kansalaisuuteen. Arpajaislain muutos kasvattaa nuorisotyömäärärahoja lähivuosina. Nuorisotyön keskeisenä kehittämisalueena ovat nuorten verkkomediat, siis nuorisotoiminnan uudet muodot internet-ympäristössä. Opetusministeriö on ollut tukemassa tätä kehitystä www.valtikka.net verkkodemokratiavälineistöllä sekä "Kasvu kriittiseen kansalaisuuteen" -hankkeella, jonka opetusministeriön nuorisoyksikkö on kehittänyt yhteistyössä alan toimijoiden kanssa, ja käynnistänyt yhteistyön koulutoimen kanssa.

Kasvu kriittiseen kansalaisuuteen -hanke

Lasten ja nuorten parlamentit. Tampereen kaupungissa on käynnistetty 12-15-vuotiaille koululaisille suunnattu Lasten parlamentti -pilottihanke, jossa verkkomediaa hyväksikäyttäen luodaan koululaisille mahdollisuus osallistua koulu yhteisönsä ja elinympäristön kehittämiseen (ks. www.haulitorni.net). Vastaavia hankkeita ovat muun muassa Hesun nuorten ääni sekä useilla muilla paikkakunnilla vireillä olevat hankkeet.

Verkkodemokratiavälineistöstä www.valtikka.net on kehitetty lähinnä 15-24-vuotiaille suunnattua osallistumisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen kanavaa. Se on käyttökelpoinen väline koulujen demokratiakasvatukseen ja vaikuttamistaitojen opettamiseen. Välineistö oli menestyksellä käytössä mm. nuorisovaalit 2003 projektissa.

Nuorisotiedotus- ja neuvontapalvelut. Nuorisotiedotus- ja neuvontapisteitä on tällä hetkellä noin 30 paikkakunnalla. Keskeisenä tavoitteena on ulottaa nämä palvelut kaikkien nuorten ulottuville. Tämä edellyttää pienten kuntien ja haja-asutusalueiden osalta seutukunnallisia ratkaisuja sekä hyvää yhteistyötä koulu- ja kirjastoverkoston kanssa. Taloudelliset resurssit tähän toimintaan voidaan osoittaa arpajaislakiin liittyvän jakosuhtelain toimeenpanon kautta. Nuorison tiedotus- ja neuvontapalve-

luissa hyödynnetään myös anonyymejä tekstiviestejä matkapuhelinpalveluja.

Lastenkulttuuri

Lapset ja nuoret ovat kasvaneet maailmassa, jossa uudet mediat ovat arkipäivää. He suhtautuvat luontevammin kuin moni aikuinen multimedian ja Internetin käyttöön. Nuoret hallitsevat usein esim. opettajia ja ohjaajia paremmin teknisiä taitoja ja niksejä. Aivan pienestä pitäen lapset oppivat uuteen tieto- ja viestintäympäristöön, surffaavat netissä ja toimivat usein suurella varmuudella tässä ympäristössä.

Nuorten kulttuuriin kuuluvat matkapuhelimet ja tekstiviestit, joita lähetetään paikasta ja tilanteesta välittämättä ja usein myös aivan läheisyydessä istuvalle. Tekstiviestit ovat itseilmaisun väline siinä missä puhekin, mutta siinä on oma etikettinsä ja oma niukkuuden kielioppinsa. Lapsella saattaa jo leikkikäisenä olla oma kännykkä, jonka avulla päivän mittaan selvitetään, kumpi tulee hakemaan tarhasta, äiti vai isä.

Keskusteluryhmät, chattailu on toinen nuorisokulttuurin kuuluva ilmiö. Chattailu mahdollistaa myös anonyymien osallistumisen. Tällaisen esiintymismahdollisuuden jännittävyys on tuotu monessa tutkimuksessa esille. Chattiryhmissä piilee näin myös omat vaaransa. Muualla Euroopassa on tähän asiaan kiinnitetty huomattavasti enemmän huomiota kuin Suomessa, jossa chattailu koetaan kuuluvan nuorten kulttuuriin siinä missä muutenkin kokoontuminen ja "hengailu". Nuoret chattailevat yleensä omissa ryhmissään ja toistensa kanssa, kyseessä on yleisesti nuoruusialle tyypillisestä ajanvietteestä uudessa muodossa. Esimerkiksi kaikissa kirjastoissa ei suvaita chattailua, vaan koneita halutaan varata tiedonhaku varten, koska koneita on yleisesti liian vähän ja käyttöaikoja jonotetaan.

Viime vuosina on kasvanut valtava lapsiin ja nuoriin suuntautuva viihdeteollisuus multimedia- ja verkkoversioissa.

Peliteollisuuden arvon sanotaan olevan jo likipitään sama kuin maailman koko elokuvateollisuuden, vaikka ala on uusi. Suuri osa peleistä kuuluu kategoriaan, jossa tappaminen, mahdollisimman monen

vastustajan eliminointi, on varsinainen päämäärä. Tämentyypiset pelit kiinnostavat poikia tyttöjä enemmän. On myös teknisesti, visuaalisesti ja sisällöllisesti korkealaatuisia pelejä, ja jonkun verran kehitetään myös pelejä, jotka on suunnattu kiinnostamaan tyttöjä.

Lasten ja nuorten käyttämiä tietoyhteiskuntapalveluja hallitsee kaupallinen tarjonta. Perinteisemmän kulttuuritarjonnan ohessa voitaisiin lasten ja nuorten kulttuurin alalla harkita lasten ja nuorten omien nettisivujen ja hinta-laatusuhteellaan kilpailuvien multimediateosten kehittämistä, vaihtoehtoisten kohtaamispaikkojen luomista. Vaihtoehtoisen sisällön lisäksi olisi pienellä kielialueella myös tärkeää löytää netistä monipuolisesti aineistoa omalla kielellä.

Lapsiin ja nuoriin suunnattu ei-kaupallinen, kulttuurinen sisältötuotanto on nykyisin hyvin vähäistä. Informaatiota harrastusmahdollisuuksista ja tapahtumista on kyllä saatavilla.

Kirjastot ovat lasten ja nuorten nettisivujen pääasiallisia tuottajia. Näillä sivuilla on tietoa saatavilla olevasta lasten ja nuorten aineistosta, ja niillä esitellään uusia kirjoja ja av-aineistoa. Usein lapset itse toimivat sivuilla kirja-arvostelijoina ja kirjavinkkareina. Lasten omia linkkirjastoja laajennetaan verkoissa jatkuvasti; ne ohjaavat laadukkaaseen ja monipuoliseen tietoon.

Kirjastoissa on lasten ja nuorten kirjojen ja lehtien lisäksi tarjolla monipuolinen av-aineiston valikoima, ja lapset ja nuoret ovat innokkaita kirjastojen verkkopalvelujen käyttäjiä. Lisäämällä asiakaspäätteiden määrää jonotusta voitaisiin helpottaa ja pidentää pääteistuntojen kestoa.

Uusien oppimismenetelmien laajempi käyttöön-otto tuo koulun ja kirjaston yhteistyöhön sekä uusia tarpeita että uusia ulottuvuuksia. Medialukutaitoon kuuluu tiedonhaku sekä painetusta että sähköisessä muodossa olevasta aineistosta, kyky päättää mistä tiedon parhaiten saa kussakin tilanteessa, sekä kyky verrata ja yhdistää informaatiota eri tietolähteistä. Internet on tietolähde, joka sisältää valtavan spektrin tietoa - uutta ja kiinnostavaa tietoa läheltä tai kaukaa, yhtä hyvin kuin disinformaatiota, tarkistamatonta tai väärää tietoa.

Perinteisen lukutaidon edistäminen ja ylläpitämi-

nen ja lukemiseen innoittaminen on tärkeämpää kuin koskaan aikana, jolloin niin paljon muita harrastuksia ja muita, uusien medioiden tarjoamia ajanvietemahdollisuuksia on tarjolla.

Koulun ja kulttuurin yhteistyössä ja mm. koulujen iltapäivätoiminnassa tulisi välineistöön ottaa mukaan elokuvakasvatus. Parhaiden kotimaisten elokuvien ja ulkomaisten elokuvaklassikkojen avulla lapsia ja nuoria voidaan kasvattaa kriittiseen medioiden käyttöön ja samalla luoda rakentavia kulttuurin kulutustottumuksia.

Oman kielen ja ajattelun kehittäminen, itsensä ja muiden ihmisten syvällisempi ymmärtäminen ovat keskeisiä taitoja ei ainoastaan oppimisen ja osallistumisen kannalta, niitä tarvitaan myös elämää ja ihmiseksi kasvamista varten.

Perinteistä kulttuuritarjontaa kohtaan on kasvavaa kiinnostusta uusien medioiden ajanakin. Voittoa tavoittelematon kulttuuritarjonta on kokonaisuudessaan vaihtoehto kasvavalle kaupalliselle tarjonnalle, jonka sisältö saattaa olla hyvinkin ristiriidassa yleisten kasvatusihanteiden kanssa. Sähköisyys, joka esimerkiksi lastenteatteriesityksen aikana on ilmassa, olisi mahdollisimman monen lapsen saatava kokea: se on jotakin aivan muuta kuin sähköisten medioiden sininen hehku.

Ehdotukset

67. Jokaiselle nuorelle taataan verkkomedioiden käyttötaidot kouluissa ja mahdollistetaan maksuton käyttö oppilaitoksissa, nuorisotiloissa ja kirjastoissa.

68. Hallitusohjelmaan liittyvän kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman demokratiakasvatusosio toteutetaan yhteistyössä nuoriso- ja koulutoimen sekä kansalaisjärjestöjen kanssa.

69. Selvitetään nuorisotiedotus- ja neuvontapalvelujen tarve ja laaditaan strategia näiden palvelujen saatamiseksi tasapuolisesti kaikkien nuorten ulottuville.

70. Seurataan nuorten, nuorisoryhmien ja nuorisjärjestöjen toiminnan kehitystä sähköisissä verkoissa ja tuetaan mahdollisuuksien mukaan hankkeita, jotka edistävät nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen edistämistä.

71. Tuetaan ja luodaan monipuolisia ja laadukkaita lasten ja nuorten tietoyhteiskuntapalveluja ja koti-

maisia sisältöjä.

72. Sisällytetään koulun ja kulttuurin yhteistyöhön ja koulujen iltapäivätoimintaan elokuvakasvatusta laadittavan suunnitelman mukaisesti.

Liikuntapolitiikka tietoyhteiskunnassa

Liikunnan sisältötuotanto

Sisältötuotannossa liikuntakulttuuri jakautuu erilaisiin verkkopohjaisiin tietopalveluihin, verkkolehtiin ja -mainontaan. Toisaalta liikunta itsessään on sisältötuotannon kohteena erityisesti digitaalisessa joukkoviestinnässä ja verkko-opetuksessa.

Urheilun teknologiset sovellukset vaikuttavat huippu-urheilun lisäksi myös tavallisen kansalaisen liikuntaharrastuksissa ja jopa autoteollisuudessa. Urheilun ja liikunnan monet ulottuvuudet, muun muassa harrastaminen, viihde ja terveys, tekevät sitä koskevasta tiedosta ja osaamisesta houkuttelevan sisältötuotannon kohdealueen. Lisäksi liikuntakulttuuri on yksi tärkeä osa joukkoviestinnän sisältöä.

Liikunnan ja urheilun tietopalvelut. Jyväskylän yliopiston yhteydessä on Suomalaisen liikunnan tietopankki. Siihen kuuluvat mm. liikuntapaikkatietojärjestelmä (LIPAS) ja luonnon virkistystarjonnan tietojärjestelmä (LUOVI).

Jyväskylän yliopiston kirjasto toimii liikuntatieellisenä pääkirjastona Suomessa. Yliopistolla on virtuaalikirjastopalvelu hakemistoluetteloineen. Virtuaalikirjastossa on myös mahdollisuus selata muutamia virtuaalilehtiä ja kirjoja.

Suomen Urheilumuseosätiöllä on kilpa- ja huippu-urheilun historiallinen verkkopohjainen tulostietokanta. Palvelu muodostuu suurelle yleisölle tarkoitettusta maksuttomasta palvelusta ja medialle ja huippu-urheilulle tarkoitettusta maksullisesta palvelusta.

Suunnitteilla on Kansalaisten liikuntainfo www-portaali, josta saisi tietoa Suomessa tarjolla olevista liikuntapalveluista. Liikuntainfo kattaisi tiedot urheiluseurojen palveluista kuntien ja liikuntayritysten tarjoamiin palveluihin. Opetusministeriö on rahoittanut palvelun kehittämistä osana liikunnan sisältötuotantohanketta.

Verkkolehdet ja verkkomainonta. Useimmilla liikuntajärjestöillä, urheiluopistoilla ja muilla liikunnan organisaatioilla on nykyisin omat www-sivut, joissa esitellään organisaatioiden toimintaa ja niiden tarjoamia palveluja.

Suomen Liikunta ja Urheilu ry käynnisti vuonna 1999 laajan, kaikkia jäsenjärjestöjään ja niiden paikallisyhdistyksiä koskevan tietohallintohankkeen. Sen osana järjestöille ja urheiluseuroille tarjotaan web-julkaisutyökalut kotisivujen, nettilehtien ja tiedotteiden julkaisemista varten. Lisäksi tietohallintohankkeessa on seurojen ja järjestöjen tapahtumakalenterisovellus sekä kauppapaikka, joka mahdollistaa urheiluseuran ja esimerkiksi lajiliiton välisen tilaus- ja maksuliikenteen. Liikuntalain (1054/1998) 1 §:n mukaan tavoitteena on mm. edistää liikuntaa ja siihen liittyvää kansalaistoimintaa. Edistääkseen liikunnan kansalaisjärjestöjen tietohallintotoimintojen kehittämistä tietoyhteiskunnassa opetusministeriö on tukenut tämän järjestelmän kehittämistä osana liikunnan sisältötuotantohanketta.

Joillakin liikunnan organisaatioilla on avoimesti saatavana olevia verkkolehtiä, kuten Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n verkkolehti, jonka tarkoituksena on edistää liikuntapoliittista viestintää ja keskustelua.

Liikunta sisältötuotannon kohteena

Liikuntakulttuurin edistäminen kuuluu yhteiskunnan hyvinvointipolitiikkaan ja on siten myös osa kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittämistä. Liikuntapolitiikan merkitys tietoyhteiskunnassa näkyy ensiksikin siinä, että ihminen tarvitsee liikuntakulttuuria teknologisen elämäntavan ja sen liikuntavaheen aiheuttamien ongelmien torjumiseksi.

Myös liikunta on yksi keskeinen sisältötuotannon kohde. Mahdollisia sisältöjä ovat esimerkiksi liikuntapaikat ja niillä tarjottavat liikuntapalvelut, liikuntaseurojen ja -järjestöjen tarjoamat harrastusmahdollisuudet, laajalle yleisölle tarkoitettut liikunta- ja terveysohjeet sekä kilpa- ja huippu-urheilun tulostiedot. Kiinnostavuutta lisää mm. liikunta- ja terveyspalvelujen sekä urheiluviihteen kasvavat markkinat.

Liikunta joukkoviestinnässä. Joukkoviestimet ovat olennainen osa liikuntakulttuuria koskevan tiedon ja viihteen välittämisessä yleisölle. Viestimet heijastavat liikuntaan ja urheiluun liittyviä arvoja, muokkaavat mielipiteitä ja vaikuttavat ihmisten liikuntakäyttäytymiseen. Suuren osan liikunnan mediajulkisuudesta saa huippu-urheilu. Muita liikuntakulttuurin osa-alueita, kuten lasten- ja nuorten liikuntaa ja aikuisten kunto- ja terveysliikuntaa, käsitellään joukkoviestimissä satunnaisesti.

Television digitalisoituminen on tuonut mukanaan omat urheiluun keskittyvät kanavansa. Digitaalisen television liikuntaan ja urheiluun keskittyvien kanavien avulla liikunnan kokonaisvaltaista merkitystä ihmisen elinkaareissa on mahdollista syventää. Urheilu- ja liikuntakanavien sisältö voi parhaimmillaan kasvattaa ihmisten tietoisuutta liikunnan tärkeydestä ja lisätä heidän kiinnostustaan liikuntaa kohtaan. Näiden kanavien sisältöjen kehityksessä joukkoviestinten huippu-urheilukeskeinen uutisointi voi saada rinnalleen liikuntakulttuurin monipuolista ja monimuotoista ohjelmatarjontaa.

Liikuntakoulutuksen digitaalinen tuotanto. Verkko-opetus on vasta hiljalleen käynnistymässä liikunta-alan opinnoissa. Pisimmällä ovat muutamat ammattikorkeakoulut. Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa verkko-opiskelu on pääosin vielä kehittämättä ja myös Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa ollaan vasta suunnitteluasteella. Keskeisiä ongelmia verkko-opetuksessa näyttävät olevan opettajien asenteet, tekijänoikeuskysymykset ja korvauserusteet.

Jyväskylän yliopisto on mukana verkkoyliopistohankkeessa. Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunta suunnittelee opetuksen siirtämistä joitakin osin verkkoon. Yliopisto on toteuttanut yhteistyökokeilun Vuokatin Urheiluopiston ja Sotkamon kunnan kanssa urheiluopistossa valmentautuvien Jyväskylän yliopistossa opiskelevien huippuhiihtäjien etäopiskelussa uutta tietotekniikkaa hyväksi käyttäen. Kokeilu on käsittänyt luentojen välittämisen sekä opettajien ja opiskelijoiden välisen yhteydenpidon.

Kokeilussa tekijänoikeuskysymykset ja siihen liittyen korvauserusteet osoittautuvat ongelmaksi. Myös tekniikkaan ja sen kustannuksiin liittyviä ongelmia tuli esiin. Verkkoyhteydet todettiin liian hi-

taiksi kuvan siirtämisessä ja ISDN-yhteyksiä pidettiin kalliina. Suora kiinteä point-to-point -yhteys kahden oppilaitoksen välillä osoittautui toimivimmaksi yhteydeksi.

Liikunnan ammattikorkeakoulututkinto voidaan suorittaa neljässä ammattikorkeakoulussa, jotka toimivat läheisessä yhteistyössä urheiluopistojen kanssa. Ammattikorkeakoulut ovat kehittämässä verkko-opetustaan. Myös oppilashallintoa on siirretty verkkoon. Lahden ammattikorkeakoulu yhdessä Liikuntakeskus Pajulahden kanssa on tuottanut verkkoon 4,5 opintoviikon laajuisen "Sustainability in Winter Sport Games" -opintojakson.

Urheiluopistoissa järjestetään toisen asteen ammatillista peruskoulutusta ja ammatillista lisäkoulutusta sekä monimuotoista vapaan sivistystyön opetusta liikunta-alalla. Suomen Urheiluopisto toteuttaa verkko-opetusta osana sekä liikunnanohjauksen perustutkintoa (urheilijoiden monimuoto-opetus) että johtamisen erikoisammattitutkintoa. Muissa urheiluopistoissa ei vielä ole verkko-opetusta ammatillisessa koulutuksessa.

Opetusministeriön myöntämän kehittämisavustuksen turvin urheiluopistoissa on toteutettu joitakin verkkopohjaisia opintoaineistoja. Esimerkkinä mainittakoon Vuokatin Urheiluopiston CD-ROM aiheesta "Hiihtovälineiden valinta ja suksien voitelu" sekä Kisakallion Urheiluopiston webbisovellus "Nauti pelistä".

Verkko-opetuksen kehittämiseksi hyvien ja toimien verkkoyhteyksien saaminen on olennainen osa. Samoin opettajien koulutus ja tekijänoikeuskysymysten ratkaisut vaikuttavat tulevaisuudessa suuresti liikunnan verkko-opetuksen lisääntymiseen.

Liikunnan sisällöt verkkopalveluissa. Tietoverkossa on tarjolla runsaasti erilaisia liikuntaan ja urheiluun liittyviä sisältöjä ja palveluja. Palvelut voidaan jakaa saatavuuden mukaan kaupallisiin palveluihin ja muihin palveluihin.

Urheiluaiheisia sisältöjä on erilaisissa kaupallisissa portaaleissa. Tällainen on esimerkiksi Sonera Plaza. Suurelta osin palvelut liittyvät huippu-urheiluun ja sen kaupalliseen hyödyntämiseen, mutta myös kansalaisten terveyteen liittyvillä palveluilla alkaa tulevaisuudessa olla kysyntää. Nykyinen sähköisen kaupankäynnin markkinatilanne on osoittau-

tunut vaikeaksi myös liikunnan ja urheilun palveluiden kannalta.

Vaikeutuneita markkinoita kuvaavat seuraavat kansainvälisiä urheiluportaaleja koskevat luvut. Yritysten tulot vähentyivät vuosina 2000-2001 noin 900 miljoonasta dollarista 200 miljoonaan dollariin. Kun vuonna 2000 toiminnassa olleen 27 urheiluaiheisen portaalin liikevaihto ylitti 10 miljoonaa dollaria, oli portaalien määrä vuonna 2001 vähentynyt kuuteen.

Suomen Liikunta ja Urheilu ry perusti vuonna 2001 Urheiluportaali Oy:n, jonka tarkoituksena on liikuntaan, urheiluun ja vapaa-aikaan liittyvien tietoliikenne- ja sisältöpalvelujen kehittäminen, tuotanto, osto, myynti sekä markkinointi. Yhtiöllä on portaaliliiketoimintaa, tietojen välitykseen liittyvää liiketoimintaa sekä räätälöityihin, asiakaskohdaisiin urheilutiedon jalostukseen liittyviä liiketoimintoja. Nykyisestä markkinatilanteesta johtuen yhtiön toiminta ei vielä ole varsinaisesti käynnistynyt.

Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n perustama Kondis-kuntomittarin tarkoituksena on motivoida terveelliseen elämään ja samalla toimia seurojen ja liittojen varainhankintamuotona. Palvelu laskee käyttäjille henkilökohtaisen tasoitusluvun, kun sinne syötää tietoja omasta liikunta-aktiivisuudesta. ProWellnes OnLine -palvelusta saa ohjeet omatoimiseen kuntotestiin ja harjoitusohjelmiin sekä ravinto- ja painonhallintaohjeet.

Veikkaus Oy aloitti ensimmäisenä kansallisena peliyhtiönä maailmassa verkkopohjaisen pelien myynnin jo vuonna 1996. Uuden sukupolven pelialusta OnNet2 antaa muun muassa valmiudet kehittää reaaliaikaisia, kohdetapahtumien aikana pelattavia vedonlyöntipelejä. OnNet-järjestelmä mahdollistaa pelaamisen myös äänitaajuus- ja wap-puhelimen välityksellä. OnNet on nykyisin Suomen suurin kuluttajille suunnattu verkkokauppa.

Urheilijoiden antidoping-passijärjestelmä on www-palvelu, jonka Suomen antidopingtoimikunta ry on luonut opetusministeriön tuella.

Olympiakisoihin ja muihin arvokisoihin liittyen puhelinoperaattorit (Sonera ja /tai Radiolinja) tarjoavat urheilun tulostietopalvelun matkapuhelimiin. Sisällön suunnittelusta vastaavat urheilun organisaatiot, kuten Suomen Urheilumuseosäätiö ja SportUp

Finland.

Myös urheiluvalmennuksessa on otettu käyttöön uuden teknologian suomia mahdollisuuksia. Motivoituneiden huipulle tähtäävien urheilijoiden valmennus matkapuhelimen tai sähköpostin kautta on osoittautunut tulokselliseksi.

Ehdotukset

73. Liikunnan tietojärjestelmiä kehitetään sekä rahoituksen ja kannattavuuden näkökulmasta että palvelukyvyn kannalta.

74. Edistetään liikunnan verkko-opetusta ja opintoaineistojen tuottamista; selvitetään verkko-opetukseen ja laajemminkin liikunnan sisältötuotantoon liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä ja korvauskysymyksiä.

75. Seurataan kaupallisten liikunnan sisältöpalvelujen tarjonnan ja liikunnan sisältöjen markkinatilanteen kehitystä; tarvittaessa tuetaan ei-kaupallisia innovatiivisia hankkeita.

Kulttuuri ja tietoyhteiskunta aluepolitiikassa

Tavoitteena on

- alueellinen hyvinvointi (kulttuuriset peruspalvelut)
- alueellinen kilpailukyky (kulttuurisidonnainen yritystoiminta)
- alueellisten kehittämistoimien ja rahoitusvälineiden hyödyntäminen

Suomalaisen yhteiskunnan toimintaympäristön muutokset ovat aiheuttaneet sen, että myös opetusministeriön hallinnonalalla aluekehittäminen korostuu. Vuonna 2002 valmistunut opetusministeriön aluekehittämisstrategia linjaa hallinnonalan aluekehittämisen strategiset painopisteet ja toimenpiteet vuosille 2003-2013.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston laaja-alaista alueellista toimintaa ja keskeisiä alueellisia toimijoita varten on laadittu aluekehittämisen strategiset linjaukset toimialoittaisine toteuttamissuunnitelmineen. Toimintasuunnitelman toimialoittaisissa painotuksissa erääksi keskeiseksi linjauk-

seksi nousee kulttuurisen tietoyhteiskunnan alueellinen kehittäminen yhdessä kulttuurisidonnaisen yritys- ja palvelutoiminnan kanssa.

Edistäessään sivistystä ja kulttuuria opetusministeriö luo edellytyksiä osaamiselle, luovuudelle ja kansalaisten osallistumiselle ja hyvinvoinnille. Aluekehittämisessä tämä merkitsee sitä, että ministeriön keskeisenä tehtävänä on turvata riittävät toimintaedellytykset hallinnonalansa toiminnoille ja niiden kehittämiselle.

Kulttuurisen tietoyhteiskunnan sisältöalan alueellinen kehittäminen on kytkeytynyt tiiviisti laajempaan aluekehitykseen. Sisältöalan tukitoimintaa harjoitetaan paljon alueellisten tuki-instrumenttien ja kehitystoimien kautta. Sisältöalaan on ladattu monilla alueilla myös laajempia aluepoliittisia odotuksia.

Alueellinen kehitys Suomessa on viime vuosina kulkenut entistä vahvemmin kohti keskittymistä. Tietyt kasvukeskusalueet ovat imeneet itseensä niin asukkaita kuin taloudellista toimintaakin. Toisaalta kasvukeskusten on odotettu levittävän hyvinvointia myös ympäristöönsä. Alueiden taloudellisessa kehityksessä on kuitenkin suuria eroja, kehitys on jakaantunut epätasaisesti. Yleisesti voidaan havaita, että aluekehityksen sydän on siirtynyt teollisuuslaitoksista ja yrityksistä entistä enemmän koulutuksen, tutkimuksen ja innovatiivisen tuotekehityksen keskittymiin.

Alueellisen kilpailukyvyyn lähteenä on alettu korostaa entistä selkeämmin tutkimusta ja kehitystyötä, innovatiivisia aloja ja tietoon perustuvia tuotantomuotoja. Kulttuurisidonnaisten yritysten ja palvelujen tarpeisiin on tehty hankesuunnitelmia, joilla edesautettaisiin mm. maakuntatasoisen kulttuurin tietopankkiverkoston kehittymistä.

Sisältötuotantohankkeen toiminnan painopisteenä on ollut erityisesti alueellisuuden toteutuminen ja tavoitteena monimuotoisen kulttuuriyrittäjyyden kehittämisen tukeminen yhteistyössä alueellisten organisaatioiden kanssa. Toisaalta on tähdätty verkostoitumiseen, laajempien tuotantomallien synnyttämiseen ja kansainvälistymiseen. Verkostoituminen on erityisen tärkeää pienille toimijoille, joiden näkyvyys ja resurssit ovat rajallisia. Alueet, joissa on panostettu verkostojen luomiseen ja niihin liittymi-

seen sekä synergian synnyttämiseen, ovat kehittyneet vahvasti.

Kansalaisten ja yksittäisten kuluttajien kannalta viestintävälineiden ja tietoverkkojen palvelut tulee kehittää sellaisiksi, että ne voidaan ottaa tehokkaaseen käyttöön monenlaisten kulttuuripalvelujen kohdalla. Oman huomionsa ansaitsevat eri alueiden omaleimaiset kulttuuripiirteet, joiden säilyttäminen ja tukeminen rikastuttaa osaltaan kansallista kulttuuria ja vahvistaa sen elinvoimaa kaupallisen yhteiskulttuurin paineessa.

Kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian lähtökohtana on, että kulttuuripalvelujen tulee olla kaikkien kansalaisten saatavilla alueesta riippumatta. Tietoyhteiskunnan kulttuuripalveluihin sisältyvät mm. yleisten ja tieteellisten kirjastojen virtuaaliset kirjastopalvelut tietokantoinen, kulttuurilaitosten verkkopalvelut ja musiikkiäänitteiden verkkopalvelu.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotoimissa korostuu saavutettujen käytäntöjen levittämisen merkitys, kestävään kehitykseen tähtäävien kulttuurisektorin toimijoiden ohjaus- ja koulutustoiminta, tietoyhteiskuntavalmiuksien ja sisältötuotannon kehittäminen sekä verkostoituminen ja yhteistyö. Palvelujen tarjonta pyritään saattamaan mahdollisimman kattavaksi ja vaivattomasti saavutettavaksi. Yleisedellytyksiä, kuten luovuutta ja alaan liittyvää koulutustaustaa, on erilaisissa selvityksissä katsottu löytyvän runsaasti. Myös teknologista ja infrastruktuuritasoa on pidetty suhteellisen korkeana.

Viime aikoina on kuitenkin myös tuotu esille se, ettei Suomi enää välttämättä olekaan uuden teknologian edelläkävijä. Suomi on harvaan asuttu ja laaja maa ja esimerkiksi laajakaistayhteydet ovat maaseudulla ja syrjäseuduilla vielä suhteellisen harvinaisia. Myös tekninen taso vaihtelee. Yksittäisten asukkaiden laajakaistaisen tietoliikennetoiminnan yleistymistä estää myös kustannusten korkea taso. Etätyöskentelyä edistäviä toimenpiteitä tulee voimakkaasti ideoida ja toteuttaa alueellisina hankkeina.

Ehdotukset

76. *Kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittämisessä otetaan lähtökohdaksi se, että kulttuuripalvelujen tulee olla kaikkien kansalaisten saatavilla alueesta riippumatta.*

77. *Kansallisen sisältötuotannon edistämiseksi toteutetaan alueellisuutta ja edistetään monimuotoista digitaalisilla palveluilla tuettua kulttuuriyrittäjyyttä.*

78. *Ideoidaan ja toteutetaan etätyöskentelyä edistäviä kulttuurisia tietoyhteiskuntahankkeita.*

79. *Toimintojen järjestämisessä ja kehittämisessä otetaan huomioon Euroopan unionin tasavertaisuuden periaate alueellisten kehityserojen vähentämisestä ja valtioneuvoston vahvistamat kansalliset alueellisen kehittämisen linjaukset. Kansallinen ja EU:n aluepolitiikka muodostavat kokonaisuuden, jolla tuetaan maan eri osien kehitystä niiden omista lähtökohdista käsin.*

Kansainvälinen strategia ja toiminta - EU:n toiminta ja kansainvälinen yhteistyö

Sisällöt EU:n tietoyhteiskuntapolitiikassa

eEurope. EU käynnisti eEurope-toimintaohjelman Feiran huippukokouksessa vuonna 2000. Sen tavoitteena on saattaa jokainen kansalainen, koulu ja yritys tietoverkkojen palvelujen piiriin ja hyödyntää uuden talouden mahdollisuuksia kasvun ja työllisyyden hyväksi.

eEuropeen sisältyy useita alueita, joilla opetusministeriön kulttuurihallinto voi vaikuttaa kehitykseen merkittävästi:

- laajakaistayhteyksien laajempi käyttöönnotto (mm. kirjastot ja koulut)
- julkiset internet-yleisöpäätteet (hankkeen suunnittelu 2002, toteutus 2004-2007)
- kulttuuri ja matkailu (sähköiset palvelut)
- uudelleen koulutautuminen osaamisyhteiskunnan tarpeisiin (kulttuurin tekijät ja toimijat)
- lainsäädäntö (mm. tekijänoikeuslainsäädäntö vastaamaan tietoyhteiskunnan ja sähköisen liiketoiminnan vaatimuksia)
- monikanavaisisällöt (digitaalisen sisältötuotannon tukeminen)
- digitalisointi (digitaaliseen televisioon siirtymisen, ohjelmatuotannon edistäminen, interaktiiviset lisäpalvelut).

EU:n talousarvion tietoyhteiskuntakehitystä tukevat määrärahat käytetään lähes kokonaan teknologian ja teknologisen infrastruktuurin kehittämiseen. Varsinainen digitaalisen sisällön edistämisen politiikka puuttuu EU:sta käytännöllisesti katsoen kokonaan. Eräät EU-ohjelmat edistävät tai voivat edistää

sisältöalaa. Näiden ohjelmien hyödyntäminen on myös suomalaisten toimijoiden edun mukaista.

eContent. eEurope -toimintaohjelmaan sisältyvässä eContent -ohjelmassa mukana ovat julkisen tiedon hyödyntäminen, monikielisyys ja liiketoimintaedellytysten parantaminen.

MEDIA Plus -ohjelma koskettaa digitaalista sisältötuotantoa ja -levitystä vain erittäin rajoitetusti. Ohjelmaan sisältyy digitaalisen alueen pilottihankeosio, joka rahoittaa ohjelmakaudella muutamia hankkeita.

Kulttuuri 2000 -ohjelma voi tukea myös digitaalisen sisällön ja kulttuurisen tietoyhteiskunnan kannalta merkityksellisiä hankkeita.

Tutkimuksen ja kehittämisen 6. puiteohjelma. Puiteohjelmaan sisältyy kulttuurin ja kulttuuriperinnön kannalta merkittäviä hankealueita. Erityisen tärkeää on, että Suomi pyrkii hyödyntämään tämän sektorin toista hakukierrosta, joka tapahtuu vuonna 2004.

Ajatus digitaalisen sisällön ohjelmasta. Sisältöjen alueella on erittäin huomattavia taloudellisen kasvun ja työllisyyden kehityksen mahdollisuuksia. Eurooppa on nykyisellään jäämässä digitaalisen sisällön tuotannon kehittämisessä kauas Yhdysvalloista. EU:n sisällä pienet maat kuten Suomi ovat jäämässä marginaalisiksi sisältötuottajiksi suuriin jäsenmaihin verrattuna. Tarvittaisiin eurooppalainen voimatoimenpide Euroopan kansainvälisen kilpailukyvyn kohottamiseksi sisältöjen alueella ja samalla internetin käytön ja käyttäjien lisäämiseksi

Euroopassa.

Hankkeeseen tulisi sisältyä eräänlainen digitaalisen sisällön "rakennerahasto" pienten maiden ja pienten kielialueiden sisältötuotannon vahvistamiseksi. Tämä voisi tapahtua soveltamalla "positiivista diskriminointia" pienten maiden hyväksi MEDIA -ohjelman tapaan.

Nopean digitaalikehityksen takia EU:n piirissä tulisi kehittää uusien rahoituskehysten aikana monivuotinen uusi ohjelma, joka keskittyisi digitaalisen sisältötuotannon edistämiseen. Hanke keskittyisi multimediaan, erityisesti mobiiliin multimediaan. Sen piiriin kuuluisivat myös e-kirja, digitaalinen musiikki, digitaaliset sanomalehdet, digitaalinen elokuva, digitaalinen televisio ja sen interaktiiviset lisäpalvelut, kulttuuriperinnön digitaaliset sovellukset sekä digitaalisilla palveluilla tuettu asuminen ("älytalo").

Ehdotus

80. Suomi toimii Euroopan unionissa muiden jäsenmaiden kanssa siten, että komissio tekisi ehdotuksen eurooppalainen kulttuurisen digitaalisen sisällön tuotannon ja jakelun kysymyksiin painottuvaksi ohjelmaksi, joka vastaisi taloudelliselta volyymitään EU:n MEDIA-ohjelmaa.

Digitaalisen sisällön observatorio. EU-komission tietoyhteiskuntadirektoraatti on 2000-luvun alussa suunnitellut digitaalisten sisältöalojen kehitystä Euroopassa seuraavan observatorion perustamista. Observatorio seuraisi mm. kulttuurin, koulutuksen, viihteen, julkisen sektorin, yritystietojen, julkaisu-toiminnan, mobiiliviestinnän sekä audiovisuaalisen, tieteellisen ja teknisen alan sisältöjä. Seurannan kohteena olisivat mm. tuotannon ja levityksen talous, lainsäädäntö, infrastruktuuri ja teknologia, standardit, sosioekonomiset vaikutukset ja turvallisuus.

Ehdotus

81. Suomi tukee ajatusta observatorion perustamisesta ja pyrkii myötävaikuttamaan siihen, että digitaalisen sisällön observatorio perustetaan integroituna Strasbourgissa sijaitsevaan Euroopan audiovisuaaliseen observatorioon.

Pohjoismainen yhteistyö

Pohjoismaiden hallitusten yhteistyö tapahtuu Pohjoismaiden ministerineuvoston kautta ja parlamenttien välinen yhteistyö Pohjoismaiden neuvoston kautta. Pohjoismaisessa yhteistyössä on kartoitettu kehityssuuntia ja haasteita uudessa globaalissa toimintaympäristössä.

Kulttuuri ja tietoyhteiskunta pohjoismaisessa yhteistyössä. Kaikissa Pohjoismaissa on kansainvälisesti verrattuna hyvin kehittynyt digitaalinen infrastruktuuri ja Pohjola on pitkälle kehittynyt tieto- ja viestintätekniikan alue. Pohjoismaisella tasolla pidetään tärkeänä yhteisen näkemyksen luomista siitä, miten tietoyhteiskuntaan siirtyminen vaikuttaa toisaalta Pohjoismaiden sisäiseen yhteiskuntakehitykseen ja toisaalta Pohjolan kehitykseen tieto- ja viestintätekniikan huippuosaamisen alueena sekä maailmanlaajuisesti että alueellisesti.

Pohjoismaisen yhteistyön uusi päiväjärjestys raportin mukaan teknologian kehityksessä ei ole kyse pelkästään valtioiden ja teollisuuden kyvystä hyödyntää ja soveltaa uutta teknologiaa suhteellisten kilpailuetujen vahvistamiseksi ja säilyttämiseksi. Yhtä paljon on kyse siitä, mitä myönteisiä tai kielteisiä edellytyksiä ja mahdollisuuksia uusi teknologia tuo yksittäisen kansalaisen koulutukseen, työhön ja arkielämään. Tietoyhteiskunnassa ei ole niinkään olennaista tekniikka kuin sisältö, kieli ja kulttuuri.

Yhteisenä pohjoismaisena tavoitteena on kaikkien yhteiskuntaryhmien mukanaolo teknologisessa siirtymäprosessissa niin, että ei synny kuilua tekniikkaa käyttävien ja sitä käyttämättömien välille. Tavoitteena onkin koko kansan tietoyhteiskunta, jossa tekniikan ja tiedon levittämällä tuetaan osaavien ja aktiivisten kansalaisten kouluttamista sekä varmistetaan kaikille parhaat mahdolliset tiedonsaanti- ja viestintämahdollisuudet.

Pohjoismaiden hallitukset tukevat politiikkaa, jolla motivoidaan kansalaisia osallistumaan uutta teknologiaa koskevaan päätöksentekoon ja kannustetaan tietotekniikan käyttöönottoon ja sen opettelemiseen digitaalisen hallinnon välineenä. Sekä tavoitteenasettelua että indikaattoreita kehitetään, jotta eri Pohjoismaiden kansallista tieto- ja viestintätekniik-

kaa koskevaa politiikkaa voidaan vertailla ja kehittää.

Kulttuuri- ja media-alueilla Pohjoismaat hyödyn-
tävät laajasti nykyaikaista tieto- ja viestintäteknii-
kkaa. Pienen kieli- ja kulttuurialueen markkinat ovat
rajalliset, eikä niillä ole kovinkaan vahvaa asemaa si-
sällön tuottamisessa uuteen digitaaliseen mediaan.
Toisaalta juuri uusi digitaalinen toimintaympäristö
avaa myös maailmanlaajuiset markkinat pohjois-
maiselle sisältötuotannolle.

Kansainvälistymis- ja konvergenssikehitys johta-
vat siihen, että Pohjoismaat tarvitsevat selkeää kult-
tuuri- ja mediapolitiikkaa varmistaakseen ja kehiti-
tään omakielistä sisältötuotantoa. Tietoyhteis-
kunnan poliittisia ulottuvuuksia varten on kehitet-
tävä uusi yhtenäinen politiikka, jossa painotetaan
erityisesti digitaalista sisältötuotantoa ja multime-
diakysymyksiä.

Pohjoismaisen yhteistyön tämänhetkinen sisältö-
tuotantoinstrumentti on Pohjoismainen elokuva- ja
televisorahasto, joka keskittyy perinteisen audiovi-
suaalisen tuotannon edistämiseen.

Pohjoismainen sisältötuotantorahasto. Suomen
aloitteesta valmistellaan parhaillaan pohjoismaisen
digitaalisen sisältötuotantorahaston perustamista.
Sen tavoitteena on vahvistaa Pohjoismaiden kilpailu-
kykyä digitaalisen sisällöntuotannon alalla. Tavoite-
teeksi on asetettu, että rahasto olisi taloudelliselta
volyymitaan samansuuruinen kuin elokuva- ja tele-
visiorahasto (10-12 MEUR). Rahasto tukisi sekä
tuotantoja että tuottajia ja sen kohteena olisivat sekä
multimedia että uuden median tuotannot. Uudella
medialla tarkoitetaan tässä pääasiassa interaktiivista
mediaa, jonka jakelu tapahtuu pääasiassa internetissä
ja mobiiliviestinnässä.

Muita toimia. Pohjoismaiden kesken tehdään yhteis-
työtä ratkaisujen löytämiseksi uusmediaa koske-
viin tekijänoikeuskysymyksiin, jotta saataisiin luo-
duksi hyvä perusta pohjoismaisen taiteen ja kult-
tuurin kehittämiseksi.

Pohjoismaisella tasolla analysoidaan, miten me-
dia-, televiestintä-, ja tietotekniikkasektorien tekni-
nen lähentyminen vaikuttaa pohjoismaiseen media-
ja kulttuuritarjontaan.

Yhteispohjoismaisesti kehitetään kieliteknii-
kan välineitä, kuten käännohjelmia ja tekniikkaa, jotta
saadaan tuetuksi pohjoismaisten kielten käyttöä

ja pohjoismaista kulttuuri- ja mediatuotantoa sekä
yliopistojen ja korkeakoulujen välisiä yhteyksiä alan
tutkimuksessa. Tämä vahvistaa pohjoismaista eri-
tyisosaamista tietoteknologiaan perustuvassa kieli-
tekniikassa.

Ehdotus

*82. Suunnataan pohjoismaista yhteistyötä tietoyhteis-
kunnan kehittämisessä kulttuurisiin ja sisällöllisiin kysymyksiin; tuetaan pohjoismaisen digitaalista sisältötuotantoa edistävän rahaston perustamista (ks. edellä ehdotus 4).*

Euroopan neuvosto

Euroopan neuvosto on koko Euroopan kattava hallitusten välinen järjestö. Sillä on nyt 44 jäsentä ulottuen lännessä Islannista ja Irlannista aina Venäjään ja Kaukasuksen tasavaltoihin idässä. Vaikka EN:ssä olikin tehty tietoyhteiskuntaan liittyvää työtä jo aikaisemmin, niin vasta vuonna 1997 pidetyn järjestön toisen huippukokouksen toimintaohjelma laajensi tietoyhteiskuntayhteistyön koskemaan myös kulttuurisektoria. Toimintaohjelman perusteella käynnistettiin uusien informaatiotekniikoiden (NIT) projekti.

Projekti identifioi mm. tiedon saatavuuden ja kulttuurisen moninaisuuden kysymykset EN:n ja sen puitteissa tehtävän eurooppalaisen kulttuuriyhteistyön prioriteeteiksi. Projektin puitteissa ja yhteistyössä viestintäkomitean kanssa valmisteltiin kaksi merkittävää poliittista julistusta, ensin vuonna 1999 julistus uusista informaatiotekniikoista ja vuonna 2000 kulttuuridiversiteettiä koskeva julistus.

EN on osoittanut olevansa erittäin hyödyllinen politiikan kehittämisen foorumi, jossa jäsenmaat voivat etsiä vastauksia mm. tietoyhteiskunnan esiin nostamiin kysymyksiin ja valmistella yhteisiä toimenpiteitä. On Suomen etujen mukaista jatkaa aktiivista osallistumista järjestön piirissä tehtävään tietoyhteiskuntaa koskevaan työhön ja myös kehittää sitä Suomen näkemysten ja etujen mukaisesti.

Euroopan neuvoston ihmisoikeuspäosaston alaisuudessa toimivassa viestintäasioiden johtokomiteassa (CDMM) toimii työryhmiä, joiden tehtävänä

ovat mm. sananvapauteen, digitaalikehitykseen ja online-palveluihin liittyvät kysymykset. Johtokomiteassa on vireillä useita hankkeita, etenkin digitaalisen television, verkkopalvelujen, median moninaisuuden, konvergenssin ja tekijänoikeuden alueella. CDMM:n konvergenssia käsittelevä paneeli on vuosina 2001-2003 toiminut Suomen puheenjohtajalla.

Euroopan audiovisuaalinen observatorio (EAO) perustettiin vuonna 1992 Euroopan neuvoston osittais sopimuksella Suomen toimiessa audiovisuaalisen alan yhteistyöelimen Audiovisuaalisen Eureka puheenjohtajana. Vuonna 2003 Suomi toimii EAO:n hallintoneuvoston puheenjohtajana. Suomi on asettanut tavoitteekseen observatorion toiminnan laajentamisen digitaalisten sisältöjen alueelle ja observatorion toiminnan tehostamisen Keski- ja Itä-Euroopan alueella.

Ehdotus

83. Euroopan audiovisuaalisen observatorion toimintaa kehitetään digitaalisten sisältöjen alueelle (ks. edellä ehdotus 81).

Monenkeskinen yhteistyö

WTO. WTO:n perustamissopimuksen liitesopimuksena olevalla palvelukaupan yleissopimuksella (GATS) kauppajärjestön jäsenet ovat kehittäneet monenkeskisesti sovitut periaatteet ja säännöt palvelukaupalle. Pyrkimyksenä on laajentaa palvelukauppaa läpinäkyvästi ja asteittain. GATS-neuvottelukierros on käynnissä. Marraskuussa 2001 Dohassa pidetyssä ministerikokouksessa sovittiin palvelukauppaa koskevien neuvottelujen jatkamisesta. Neuvotteluilla on merkitystä kulttuuristen sisältöjen ja tietoyhteiskunnan palvelujen kannalta.

WTO:n TRIPS-sopimuksen tavoitteena on kauppapolitiikan välineenä vahvistaa teollis- ja tekijänoikeuksien maailmanlaajuisia suojaa.

WTO käynnisti 1998 sähköisen kaupan toimintaohjelman, jonka tarkoituksena on tarkastella sähköiseen kaupankäyntiin liittyviä kauppapoliittisia kysymyksiä erityisesti talouden, rahoituksen ja kehitysmaiden näkökulmasta. Toimintaohjelman tavoitteena on saada kaikki maat sähköisen kaupankäynnin piiriin.

Kauppapoliittisesti tärkeä kysymys on, onko tietoverkon välityksellä toimitettavan aineiston kauppa tavara- vai palvelukauppaa.

Sähköisen kaupan infrastruktuurin parantaminen - yhteyksien rakentaminen, tietoteknisten laitteiden, ohjelmistojen ym. hankinta - on noussut kehitysmaissa tärkeäksi edellytykseksi sähköisen kaupan leviämiseksi.

Ehdotukset

84. Huolehditaan kulttuurin, kulttuuripalvelujen ja audiovisuaalisten palvelujen erityiskysymyksistä palvelukaupan neuvotteluissa ja mahdollisesti käynnistyvissä investointien suojaa koskevilla neuvotteluilla.

85. Organisoitetaan opetusministeriön valmistelijoiden ja kulttuurielämän ja kulttuurilaitosten toimijoiden koulutusta ja asiantuntemuksen kehittämistä.

WIPO. Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO, jonka tehtävänä on edistää henkisen luomistyön suojelua, on yksi 16:sta YK:n erityisjärjestöstä. Se hallinnoi 23 henkisen omaisuuden alan kansainvälistä yleissopimusta.

WIPO hallinnoi suurelta osin tekijänoikeuden kansainvälistä sopimusjärjestelmää. Digitaalinen ja verkkoympäristö ovat vaikuttaneet myös tekijänoikeuden kansainvälisen sopimusjärjestelmän uudistamiseen. Edellä mainittuja tekijänoikeuden alan perussopimuksia on täydennetty vuonna 1996 WIPO:n tekijänoikeussopimuksella (WCT) ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimuksella (WPPT). Sopimukset tulivat voimaan keväällä 2002.

Vuoden 1996 WIPO-sopimukset olivat ensiaskeleita digitaalisen agendan kysymysten maailmanlaajuisissa ratkaisemisissa. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä WIPolla on runsaasti aktiviteetteja myös muilla digitaalisuuden, sähköisen kaupankäynnin ja Internetin osa-alueilla, mm. domain-nimiin ja sovellettavaan lakiin liittyvissä kysymyksissä. Vireillä ovat esittävien taitelijoiden audiovisuaalisten esitysten kansainvälisen suojan uudistaminen, televisio- ja radiorytysten kansainvälisen suojan uudistaminen sekä tietokantojen erityissuoja (asiantuntijakokoukset). Verkkoympäristön erityiskysymyksiin kuuluu kysymys sovelletta-

vasta laista.

WIPOlla on ollut oma digitaaliky symysten toimintaohjelmansa vuodesta 1999 lähtien. Sen asialistalla ovat mm. sähköiseen kaupankäyntiin liittyvien immateriaalioikeuskysymysten tutkiminen. Suomen aloitteesta WIPO on valmistellut käsikirjan tekijänoikeuden taloudellista merkitystä koskevien tutkimusten organisoinnista ja metodologiasta.

WIPO:n sähköisen kaupan toimintaohjelman tavoitteena on tehdä sähköisestä kaupankäynnistä globaali ilmiö. WIPO:n erityishuomion kohteena ovat mm. sähköiseen kaupankäyntiin liittyvät immateriaalioikeuskysymykset, sähköisiin sopimuksiin liittyvät kysymykset, Internetiin liittyvät lainkäyttökysymykset (toimivaltainen tuomioistuin) sekä sovellettava laki, oikeuksien täytäntöönpanoa ja yksityisyyttä koskevat kysymykset ja sähköisen kaupankäynnin vaikutukset henkiseen omaisuuteen.

Vuodesta 1998 lähtien WIPO on käynyt konsultatioita domain-nimiin liittyvissä kysymyksissä. Tavoitteena on saada aikaan suosituksia ICANN:ille, joka maailmanlaajuisella tasolla hallinnoi Internet-osoitteita. Domain-nimet lähentyvät monessa tapauksessa perinteistä henkistä omaisuutta - teollis- ja tekijänoikeuksia.

Ehdotukset

86. Suomi osallistuu aktiivisesti tekijänoikeuden kansainvälisen sopimusjärjestelmän tasapainoiseen kehittämiseen.

87. Suomi tukee esittävien taiteilijoiden audiovisuaalisten esitysten kansainvälisen suojan uudistamista, televisio- ja radioyhtymien kansainvälisen suojan uudistamista sekä tietokantojen erityissuojan kansainvälistä järjestämistä.

UNESCO. YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestö Unescolla on 188 jäsenmaata. Erityisjärjestön jäsenmäärä nousee 190:een Yhdysvaltojen ja Itä-Timorin liittymisen jälkeen syksyllä 2003. Unescossa niin tietoyhteiskunnan kehittäminen kuin kulttuurisen moniarvoisuuden ja mahdollisimman rikkaan kulttuuriperinnön turvaaminen ja tukeminen ovat merkittäviä teemoja. YK-järjestelmässä yhdeksi Unescon erityiseksi tehtäväksi on uskottu kulttuuri-

sen moniarvoisuuden säilyttämisen ja edistämisen varmistaminen. Osallistuessaan Unescon tavoitteiden, ohjelmien ja julkilausumien valmistelu- ja hyväksymisprosessiin Suomi on oleellisesti sitoutunut myös kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittämiseen kansainvälisenä yhteistyönä.

Tärkeänä lähtökohtana Unescon lähestymistavassa kulttuurisen tietoyhteiskunnan rakentamisessa on, että kulttuuri- ja sivistyselämän saavutettavuus sekä mahdollisuus osallistua siihen on yksilön perusoikeus kaikissa yhteisöissä.

Unescon yleiskokouksessa syksyllä 2001 hyväksytyssä keskipitkän aikavälin strategiassa vuosille 2002-2007 järjestön kaikki ohjelmasektorit kattavana poikkisektoriaalisena teemana on tieto- ja viestintäteknologioiden hyväksikäyttö koulutuksen, tieteen ja kulttuurin aloilla tietoyhteiskunnan kehittämiseksi. Viestintäsektorin päätavoitteeksi määritellään "tietoyhteiskunnan rakentaminen, joka perustuu tiedon jakamiseen ja kestäväen kehityksen tukemiseen liittyviin kaikkiin sosiokulttuurisiin ja eettisiin ulottuvuuksiin". Tämän päämäärän saavuttamiseksi asetetaan myös kolme strategista tavoitetta:

- 1) ajatusten vapaan kulun sekä yleisen tiedon lähteille pääsyn tukeminen
- 2) kulttuurisen moninaisuuden ja moniarvoisen ilmaisuuden tukeminen niin mediassa kuin maailmanlaajuisissa tietoverkoissa
- 3) kaikkien mahdollisuus päästä osalliseksi tiedosta ja viestintäteknologiasta, erityisesti julkisella kentällä (public domain).

Kulttuuriseen tietoyhteiskuntaan liittyvät keskeisimmät ajankohtaiset asiat Unescossa koskevat kulttuurisen moninaisuuden (ml. aineeton ja aineellinen kulttuuriperintö) suojelua, kulttuurien välistä vuoropuhelua, tietoverkkojen monikielisyyttä ja tiedon saatavuutta. Unesco osallistuu myös Kansainvälisen televiestintäliiton ITU:n päävastuulla olevan Tietoyhteiskunnan huippukokouksen (WSIS) järjestämiseen 2003 ja 2005.

Tukholman hallitustenvälisessä konferenssissa The Power of Culture vuonna 1998 muotoillussa Kulttuuripolitiikan ja kehityksen toimintasuunnitelmassa, jonka muotoiluun Suomikin osallistui, todetaan kulttuuripolitiikan oleellisia ulottuvuuksia

olevan jokaisen ihmisen osallistuminen tietoyhteiskuntaan sekä tieto- ja viestintäteknikan hallinta. Toimintasuunnitelman yhtenä tärkeämpänä tavoitteena on kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden ja moninaisuuden edistäminen tietoyhteiskunnassa ja tietoyhteiskuntaa varten.

Ehdotukset

88. *Suomi osallistuu Unescon ohjelman ja keskipitkän aikavälin strategian valmisteluun ja seurantaan pitäen mielessä maailmanlaajuisen tietoyhteiskuntakehityksen sisällölliset ja kulttuuriset näkökohdat.*

89. *Tarkastellaan Tukholman toimintasuunnitelman suositusten toteuttamista ja osallistutaan prosessin seurantaan ja suositusten toteutukseen.*

Monikielisyttä ja yleistä pääsyä verkkoon koskeva Unescon suositusehdotus (Draft recommendation concerning the promotion and use of multilingualism and universal access to cyberspace) tulee hyväksyttäväksi järjestön yleiskokoukseen syksyllä 2003. Suosituksen keskeiset tavoitteet liittyvät monikielisten sisältöjen ja järjestelmien kehittämiseen, yleiseen pääsyyn verkkoon, julkisen sektorin sisältöihin sekä oikeuksien haltijoiden ja yleisen edun välisen tasapainon periaatteeseen kansalaisten eduksi. Konsensuksen saavuttaminen tekijänoikeuskysymyksistä on haasteena. Suositus on osa Unescon pannaosta Tietoyhteiskunnan huippukokoukseen (WSIS).

Ehdotus

90. *Suomi osallistuu aktiivisesti suosituksen kehittämistyöhön ja lopulliseen muotoiluun sekä suositusluonnoksen hyväksymisen jälkeen sen implementointiin kansallisesti ja edesauttaa sopimuksen seurantaan toiminnallaan kansainvälisissä järjestöissä.*

Unesco päätti yleiskokouksessaan 2001 luoda instrumentin, joka tähtäisi jatkuvasti lisääntyvän digitaalisen perinnön suojeluun (Preliminary Draft Charter on Preservation of the Digital Heritage). Julistus on määrä hyväksyä vuoden 2005 yleiskokouksessa. Julistus määrittelee digitaalisen perinnön, säilytettävän materiaalin kriteerit, suojelun tarkoi-

tuksen, suojelun teknisen ja oikeudellisen perustan sekä vaatimukset kansainväliselle yhteistyölle.

Ehdotus

91. *Suomi osallistuu julistuksen lopulliseen muotoiluun ja raportoi sen toimeenpanosta.*

Unescon "Information For All" ohjelman (IFAP) päätavoite liittyy yhtäläisen tiedonlähteille ja tietoverkkoihin pääsyn turvaamiseen kaikille sekä digitaalisen kuilun poistamiseen. Yksi IFAP-ohjelman keskeisimmistä työkentistä on arkistojen, museoiden ja kirjastojen sekä muun julkisen vallan ja sen ulkopuolisten laitosten luoman ja/tai keräämän tietoaikaisen säilyttäminen ja kehittäminen digitaalisessa muodossa. Kulttuurisen tietoyhteiskunnan muisti tulee pohjautumaan tulevaisuudessa yhä enenevässä määrin digitaaliseen tallennukseen.

Ehdotus

92. *Suomi edistää toiminnallaan myös Unescossa sellaisten mekanismien luomista, joilla edistetään ja helpotetaan digitaalisen aineiston tallentamista ja saantia, ja myötävaikuttaa IFAP -toimintaohjelman kehittämiseen.*

Unescon kansainvälinen tiedonvälityksen kehittämishohjelman (International Programme for the Development of Communication, IPDC) päätavoitteena on konkreettisesti kohentaa erityisesti vähiten kehittyneiden maiden joukkoviestintää sekä demokratisoida ja monipuolistaa sitä. IPDC tukee sekä alueellisia että erityisryhmiin kohdistuvia hankkeita, kuten naisten ja nuorten viestintätarpeita tai eristyneiden yhteisöjen ongelmia käsitteleviä hankkeita. Tulevina vuosina etusijalla ovat projektit, jotka tähtäävät sananvapauden, median pluralismin ja kansainvälisen kumppanuusyhteistyön edistämiseen ja ammatillisen osaamiseen sekä paikallisyhteisöjen tiedotusvälineiden kehittämiseen.

Ehdotus

93. *Suomi painottaa edelleen myös perinteisten viestintävälineiden merkitystä ja infrastruktuurin kehittämistä muun muassa tämän ohjelman kautta.*

Keväällä 2003 Unescon hallintoneuvoston käsitelyyn on saatettu kysymys kulttuurista moninaisuutta koskevan kansainvälisen sopimuksen valmistelusta. Hankkeen alkuvaiheessa selvitetään asiaan liittyvät tekniset ja oikeudelliset näkökohdat. Kulttuurista moninaisuutta koskevaa sopimushanketta on valmisteltu Kanadan kulttuuriministerin perustaman ministeriverkoston piirissä. Suomi on osallistunut hankkeeseen aktiivisesti.

Ehdotus

94. Suomi tukee sitä, että Unescon piirissä neuvotellaan ja solmitaan kansainvälinen yleissopimus kulttuurisesta moninaisuudesta ja että työn pohjaksi otetaan epävirallisen kulttuuriministeriverkoston piirissä laadittu aineisto.

ITU/WSIS. Tietoyhteiskunnan huippukokous (World Summit on the Information Society, WSIS) järjestetään kahdessa osassa, joulukuussa 2003 Genevessä ja vuonna 2005 Tunisiassa. Pääasiallisen järjestelyvastuun kantaa Kansainvälinen televiestintäliitto (International Telecommunications Union, ITU). Kokouksen tarkoitus on muodostaa yhteinen näkemys tietoyhteiskunnasta ja laatia strateginen toimintasuunnitelma sekä poliittinen julistus sen toteuttamiseksi.

Huippukokouksessa käsitellään niitä haasteita ja mahdollisuuksia, joita tieto- ja viestintäteknologialla on taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen edistämisessä. Pyrkimyksenä on löytää keinoja, jotka edistävät tieto- ja viestintäteknologian hyväksikäyttöä kehitysongelmien ratkaisemisessa ja digitaalikuilun poistamisessa. Kokoukseen ja sen valmisteluihin odotetaan YK-järjestöjen ja jäsenmaiden hallitusten panoksen lisäksi myös muiden kansainvälisten ja alueellisten instituutioiden, kansalaisjärjestöjen ja yksityisen sektorin osallistumista.

Euroopan alueen ministeritason konferenssissa Bukarestissa marraskuussa 2002 hyväksyttiin poliittinen julistus (Bucharest Declaration). Julistus sisältää seitsemän keskeistä periaatetta, joiden tulisi ohjata kansallisten e-strategioiden suuntaa sekä prioriteettiteemoja strategioita varten (e-government, e-business, e-society, e-learning).

Huippukokouksen kansallisen tason valmistelutyö koordinoidaan ulkoasiainministeriön johdolla. Laaja-alaiseen kansalliseen valmisteluryhmään kuuluu ministeriöiden edustajien lisäksi myös yksityissektorin ja järjestökentän edustajia.

Ehdotukset

95. Suomi vaikuttaa jo valmisteluvaiheessa kokouksen sisältöön omien vahvuksiensa mukaisiin prioriteettialueisiin painottuen ja antaa aktiivisen panoksensa kokouksen molemmissa osissa 2003 ja 2005.

96. Suomi ottaa aktiivisesti osaa valmisteluihin ja vaikuttaa hyväksyttäviin loppuasiakirjoihin ja niiden toteuttamiseen sekä seurantaan.

97. Huippukokouksen valmistelussa opetusministeriö korostaa yhteiskunnan perusvalmiuksien ja -asioiden kuten lukutaidon, terveydenhuollon, puhtaan veden ja elintarvikehuollon merkitystä. Opetusministeriö painottaa edelleen koulutuksen merkitystä, tietoyhteiskunnan peruspalvelujen saatavuutta mm. kirjastolaitoksen kautta sekä kulttuurisia sisältöjä.

Kahdensivulinen yhteistyö

Ranska-Suomi. Suomen ja Ranskan pääministerien (Lipponen, Jospin) aloitteesta valmisteltiin vuonna 1999 ranskalais-suomalainen tietoyhteiskuntajulistus. Ranska oli hieman aikaisemmin laatinut vastaavan sopimuksen Yhdysvaltojen kanssa ja halusi pian tämän jälkeen toistaa harjoituksen Suomen kanssa, koska Ranska piti Suomea kiinnostavana maana tietoyhteiskunnan kehittämisessä. Julistuksen tarkoitus oli lisätä ja tehostaa molemminpuolista tiedon- ja kokemustenvaihtoa sekä tarvittaessa koordinoita maiden kantoja esim. EU:ssa.

Pian julistuksen antamisen jälkeen perustettiin useita bilateraalaisia työryhmiä. Opetusministeriön toimialalla on perustettu kolme työryhmää. Maiden kulttuuriministerien välisellä kirjeenvaihdolla perustettiin kulttuurisen tietoyhteiskunnan työryhmä, joka kokoontui 2000-2001 vuoroin Ranskassa ja Suomessa. Tässä työssä voidaan toimia yhteistyössä myös Suomen Ranskan kulttuuri-instituutin ja Ranskan Suomessa olevan kulttuurikeskuksen kanssa. Tarkoituksena on, että yhteistyö jatkuu Ranskan

presidentinvaalivuoden tauon jälkeen vuodesta 2003 eteenpäin.

Kanada-Suomi. Opetusministeriö harkitsee osittain Ranska-Suomi-tietoyhteiskuntayhteistyön esimerkin kannustamana yhteistyön aloittamista Kanadan kanssa kulttuuripolitiikan kysymyksissä. Kanada on harjoittanut useita vuosia määrätietoista politiikkaa kulttuurisen tietoyhteiskunnan ja sisältötuotannon alueella. Kanada on yksi kansainvälisesti aktiivisimmista maista kulttuurin ja kulttuuripolitiikan alueella, ja sopivan viitekehyksen puitteissa tapahtuva kahdenvälinen yhteistyö olisi epäilemättä molemmille maille hyödyllistä. Opetusministeriön näkemyksen mukaan erityisesti kulttuuripolitiikan kansainvälisen ulottuvuuden kehittämisessä ja kulttuurisen moninaisuuden turvaamisessa maiden välisellä yhteistyöllä voisi olla paljonkin annettavaa.

Ehdotus

98. Hyödynnetään kahdenvälisen yhteistyön mahdollisuudet kokemusten vaihdossa, asiantuntemuksen kehittämisessä ja parhaiden käytäntöjen luomisessa; organisoidaan yhteistyöhankkeita ja eri alojen asiantuntijoiden ja edustajien tapaamisia.

Kulttuurisen tietoyhteiskunnan indikaattorit

eEurope. EU:n eEurope -toimintaohjelman tuloksia seurataan ja jäsenmaiden suoritusta vertaillaan. Seurannalla, parhaiden käytäntöjen muodostamisella ja vaihtamisella sekä vertaisarvioinnilla pyritään suoritusten tehostamiseen ja ohjaamiseen samaan suuntaan. Marraskuussa 2000 määriteltiin ohjelmaa varten 23 sektorikohtaista tietoyhteiskuntakehitystä osoittavaa indikaattoria. Alustavia vertailutuloksia raportoitiin helmikuussa 2002 (eEurope Benchmarking Report). Marraskuussa 2002 EU:n ministerineuvosto hyväksyi eEurope 2005 toimintasuunnitelmaa varten edelleen tarkennetun indikaattorilistan.

Kulttuurinen tietoyhteiskunta. Opetusministeriössä on aloitettu konseptuaalinen pohjatyö kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehityksen seurannan kehittämiseksi. Yleisten tietoyhteiskuntaindikaattorien lisäksi tässä työssä tarkastellaan kulttuurielämää, kulttuuriaktiiviteetteja ja -aineistoja sektoreittain ja viestinnän tuotteiden tuotantoa ja saatavuutta. Alustava indikaattoriluettelo on valmistunut vuoden 2003 alussa. (Ks. Means for Overall Assessment of Cultural Life and Measuring the Involvement of the Cultural Sector in the Information Society, Prof. Robert G. Picard, Mikko Grönlund ja Timo Toivonen, The Media Group, Turun kauppakorkeakoulu, Kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian työpapereita 3/2003.)

Tarkoituksena on aloittaa kehityksen ja kansallisen strategian tulosten mittaaminen vuonna 2003 alkavalla strategiakaudella ja mahdollisesti rekonstruoida joitakin mittauksia 1990-luvulta alkaen. Mittaukset kattavat luovan toiminnan, osallistumisen, tarjonnan, kulttuuriperinnön, taidelaitokset, kirjastot, kulttuurin tietoverkoissa, kulttuuriteolli-

suuden ja alueelliset näkökohdat.

Kulttuurisen tietoyhteiskunnan tutkimustyötä voidaan organisoida yhteistyössä eri tutkimuslaitosten kanssa. Vuonna 2002 perustetulla kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiöllä voisi olla tällä alueella koordinoitavia ja myös hankkeiden toteutusvastuita.

Yhteistyössä Ranskan ja Kanadan kanssa on ilmennyt, että on olemassa kiinnostusta myös kulttuurisen tietoyhteiskuntakehityksen kansainväliseen vertailuun. Kansainväliseen vertailuun sisällytetään ainakin yksi Pohjoismaa. Kansainvälisessä vertailussa tilastotietoja ja mittauksia tarkastellaan suhteessa mm. väkilukuun ja bruttokansantuotteeseen.

Tekijänoikeustalous. Tekijänoikeudellisten alojen taloudellista volyymia koskevat tutkimukset antavat tietopohjaa sisältötalouden, tietotalouden (knowledge economy) ja immateriaalitalouden tarkastelulle. Suomi kuuluu yhdessä Hollannin ja Yhdysvaltojen kanssa copyright industries tutkimusten edelläkävijöihin. Tuorein tutkimus, johon edellä tässä asiakirjassa on viittauksia, on vuodelta 2000 ja se osoittaa kehityksen vuosilta 1988-1997. (Economic Importance of Copyright in Finland. Finnish Copyright Industries in 1997. Petteri Sinervo and Robert G. Picard, Media Group, Business Research and Development Centre, Turku School of Economics and Business Administration. Publications no 20 (2000), Finnish Copyright Institute.)

Suomen aloitteesta on Maailman henkisen omaisuuden järjestön WIPO:n piirissä käynnistetty tekijänoikeuden taloutta koskevien tutkimusten metodologiahanke eri maissa tehtävien tutkimusten tulosten vertailukelpoisuuden ja luotettavuuden varmistamiseksi. Tutkimuskäsikirja valmistuu vuonna

2003. Tämän jälkeen tarkoituksena on saada uusi metodologia mahdollisimman laajasti käyttöön alan tutkimuksen pohjaksi.

Kulttuurinen tietoyhteiskunta - strategia 2010

Kulttuurin tietoyhteiskuntaindikaattorit

Kulttuurielämä-indeksi

- kulttuuriresurssien saatavuus
- osallistuminen
- kulttuurituotanto

Yleiset tietoyhteiskuntaindikaattorit

- sähkö
- puhelin
- tietokoneet ja internet
- internetin käyttö
- ICT-kulutus

Kulttuuritoimintojen ja aineistojen indikaattorit

- musiikki
- tanssi
- teatteri
- kuvataiteet
- kulttuuriperintö
- kirjastot
- koulutus

Viestinnän sisältötuotantoindikaattorit

- sanomalehdet
- aikakauslehdet
- kirjat
- radio
- televisio
- elokuva ja video
- äänitteet

Ehdotukset

99. Toteutetaan kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehityksen mittausta ja kansainvälistä vertailua indikaattoreita ja muita välineitä käyttäen.

100. Edistetään tietoyhteiskunnan kulttuurisiin kehityssuuntiin ja piirteisiin liittyvää tutkimusta.

Toimintaohjelmaan sisältyvät ehdotukset

Kulttuuri, kulttuuriteollisuus, taide

Kotimaiset sisällöt

1. Kehitetään tietoyhteiskunnan sisältöjä ja palveluja kulttuurisen tietoyhteiskuntastrategian ehdotusten mukaisesti edistämällä sisältötuotantoa, sisältötuotantoon liittyvää osaamista ja sisältötuotannon vientiä.

2. Luodaan edellytykset vahvalle tuotantorakenteelle panostamalla sisällöllisesti ja teknologisesti korkeatasoiseen tuotekehitykseen, tutkimustoimintaan ja tuotantoon sekä rahoitusjärjestelmien kehittämiseen.

3. Luodaan Suomeen digitaalisen sisältötuotannon tutkimuksen ja tuotekehityksen rahoitusjärjestelmä yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyönä.

4. Osallistutaan pohjoismaisen digitaalisen sisältötuotantorahaston perustamiseen yhteistyössä Pohjoismaiden ministerineuvoston ja muiden toimijoiden kanssa.

5. Edistetään kansalaisyhteiskunnan kommunikointia tukemalla julkisten kulttuuripalvelujen tarjoamista verkossa.

6. Tuetaan sisältöjen ja palvelujen kehittämistä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyönä silloin kun on saavutettavissa synergiaetuja.

7. Kartoitetaan eri ministeriöiden kansalaisille tarjoamat julkiset palvelut ja luodaan hyviä menettelytapojen ja vuorovaikutteisten viranomaispalvelujen kansalaisia palvelevia hyviä käytäntöjä.

8. Kehitetään sisältötuotantoalan kasvumahdollisuuksia työvoimapolitiittisesti perustellun korkeatasoisen koulutuksen kautta. Tuotannon vastaanotto- taitojen ja käyttäjätaitojen osalta panostetaan viestintäkasvatukseen yleissivistävässä koulutuksessa.

Näin luodaan perustaa myös tuleville sisällöntuottajille.

9. Edistetään oman aikamme kulttuurin tuotannon digitalisoitumista journalismin, taiteen ja palvelujen aloilla. Kulttuurin digitaaliset muodot voivat syntyä ja kehittyä innovatiivisen hypertekstimuodon ja interaktiivisuuden kautta.

10. Panostetaan monikielisyyteen, sitä palvelevien tekniikoiden ja työvälineiden kehittämiseen sekä näitä hyödyntäviin tuotannollisiin hankkeisiin.

11. Käytännön kysymysten ja ongelmien pohjalta tuotetaan neuvonta- ja tietoaainestoa sisältöjen tuottajien käyttöön, esimerkiksi käytännön opastusta tekijänoikeuskysymyksissä tarjoavan tekijänoikeudellisen tietopalvelun/portaalin muodossa.

12. Kehitetään tekijänoikeuslainsäädäntöä ja järjestelmää vastaamaan tietoyhteiskunnan vaatimuksia, panostetaan alan osaamiseen ja luodaan edellytyksiä sisältötuotannon kehittämiseksi.

Audiovisuaalinen kulttuuri- ja elokuva

13. Muotoillaan tekijänoikeuslainsäädännön uudistuksen yhteydessä teknisten suojausten vahvistamista koskeva sääntely tukemaan sisältöjen sähköisen kaupankäynnin edellytyksiä.

14. Lisätään audiovisuaalisen alan sisällöntuotantoyritysten kilpailukykyä teknologian ja sisällöntuotamisen yhdistämistä sellaisilla ratkaisuilla, joissa julkisella rahoituksella edistetään innovatiivisia teknologian ja sisältöjen yhteisiä tuotekehitysmalleja. Tukijärjestelmässä otetaan huomioon digitalisoinnin vaikutukset erityisesti tuotannon ja esitys-

ja levitystoiminnan osalta.

15. Tuetaan elokuvateattereiden alueellisia pilotti- ja kokeiluhankkeista teattereiden muodostaman jakeluverkoston kehittämistarpeiden selkiyttämiseksi.

16. Tuetaan dokumenttielokuvien levitystä edistäviä kokeiluhankkeita laajittain aseman parantamiseksi esitystoiminnassa ja suomalaisen dokumentin kansainvälisen levityksen edistämiseksi.

17. Toteutetaan erityisesti tuottajille suunnattu kansainvälinen verkosto- ja koulutushanke, joka yhdistää perinteisen elokuvateollisuuden ja uuden digitaalisen median; tarkoituksena on luoda uusia tuotantoprosesseja ja levityskanavia, jotka hyödyntävät dCineman, laajakaistaverkkojen, digitaalisen television ja nopeiden matkapuhelinverkkojen mahdollisuuksia. Tuetaan digitaalista teknologiaa hyödyntäviä elokuvahankkeita.

18. Tutkitaan ja kehitetään elokuvatuotannon teollisuus-, elinkeino- ja aluepoliittisia toiminta- ja tukimuotoja siten, että alan tuotantorakenne vahvistuu. Selvitetään myös verotukselliset keinot elokuva- ja tv-ohjelmatuotannon rahoituksen lisäämiseksi.

19. Tuetaan televisioyhtiöiden osallistumista riippumattomien tuottajien harjoittamaan elokuvatuotantoon osana elokuvan tuotantorahoituksen perusrakennetta.

20. Varmistetaan kansallisen elokuvatuotannon julkisen kansainvälisen rahoituksen edellyttämät kansalliset rahoitusosuudet.

21. Suomalaisen elokuvatuotannon erityisiä osaamisalueita tuetaan ja kehitetään. Erityistä huomiota kiinnitetään dokumenttielokuvien sekä lasten ja nuorten elokuvien tuotantoon ja television lastenohjelmien tuottamiseen.

22. Elokuva- ja av-tuotantoon liittyvän täydennyskoulutuksen toimintaedellytyksiä vahvistetaan erityisesti teknologian kehitykseen ja audiovisuaalisen ilmaisun kehittämiseen liittyvissä asioissa.

Televisio

23. Tuetaan digitaalisen television kehitystä Suomessa; televisiotoiminnan kehittämisen yleisenä tavoitteena on ohjelmiston monipuolisuus, moniar-

voisuus ja korkea laatu.

24. Televisiotoiminnan kehittämisessä suuri huomio kiinnitetään kotimaisen audiovisuaalisen tuotannon ja tuotantorakenteen kehitykseen televisioyhtiöiden ulkopuolella.

25. Televisioyhtiöitä kannustetaan korkealaatuiseen ja runsaaseen omaan tuotantoon.

26. Sähköisen viestinnän kehittämisessä ja toimilupapolitiikassa tulee edelleen varata koulutuksen ja kulttuurin palveluille riittävät digitaaliset kanavat koko maan kattavalla, alueellisella ja paikallisella tasolla.

Radio

27. Radiotoiminnan kehittämisen yleisenä tavoitteena on antaa sijaa myös ohjelmiston monipuolisuudelle, moniarvoisuudelle ja laadulle.

28. Sähköisen viestinnän kehittämisessä ja toimilupapolitiikassa tulee varata koulutuksen ja kulttuurin palveluille riittävät digitaaliset kanavat.

Kirjankustannustoiminta

29. Tuetaan e-kirjan julkaisemisen ja jakelun pilotihankkeita erikseen valmisteltavan suunnitelman perusteella. Luodaan edellytyksiä sähköisen kustannustoiminnan kehittymiselle.

30. Tuetaan työvälaineiden ja ohjelmistojen kehittämistä sekä tuotantohankkeita, joilla edistetään monikielisten tuotteiden syntymistä.

Musiikkiteollisuus

31. Vahvistetaan aidosti kotimaisen tuotannon menestymisen yleisiä edellytyksiä myötävaikuttamalla alan sopimuskulttuurin tervehdyttämiseen siten, että kotimaiset musiikkisäällön tuottajat, kuten taiteilijat ja aidosti kotimaiset yhtiöt, voivat kotiuttaa mm. verkkokaupassa kertyvästä tulosta kohuullisen osuuden.

32. Kehitetään teknisiä suojakeinoja koskevaa lainsäädäntöä musiikin sähköisen kaupankäynnin edellytysten syntymiseksi.

Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa

33. Toteutetaan kansallisten muistiorganisaatioiden, museoiden, arkistojen ja kirjastojen digitointisuunnitelmat, joilla merkittävä kulttuuriomaisuus ja kulttuuriperintö sekä tietovarannot ja erityyppiset kokoelmat saatetaan kansalaisten saataville. Sisältötuotannon ja palveluiden tuotteistamiselle luodaan kotimarkkinoiden ja viennin edellytyksiä.

34. Edistetään kulttuuriperinnön digitaalisten palvelujen ja sisältöjen edellyttämien digitaalisten aineistojen luomista ja tuotteistamista tukemalla kansallisomaisuuden perusdigitointihankkeita kirjastojen, arkistojen, museoiden ja kulttuuriympäristöjen alueilla.

35. Museoiden, arkistojen ja kirjastojen aineistojen saattamista digitaaliseen muotoon tuetaan tehtyjen priorisointisuunnitelmien pohjalta.

36. Tiedonhallinta- ja digitoitikeskukset vastaavat digitoinnin koordinoinnista ja niille luodaan riittävät henkilöstö-, laitteisto- ja toimintaresurssit.

37. Muistiorganisaatiot sopivat yhteisten standardien, asiansaonituksen ja yhteensopivien ohjelmistojen käyttöönotosta, luettelointisuunnitelmien tekemisestä ja aineistojen priorisoinnista, hyvien käytäntöjen levittämisestä ja yhteistyön järjestämisestä vaikiintuneelle pohjalle.

38. Luodaan muistiorganisaatioiden yhteinen hakujärjestelmä. Ensimmäisessä vaiheessa kehitetään museoiden yhteinen hakujärjestelmä Suomen museot -online täydentämään museoiden ja arkistojen olemassa olevia järjestelmiä.

39. Edistetään joustavien, aineistojen käytön mahdollistavien tekijänoikeudellisten käytäntöjen syntymistä.

40. Museoammattilaisten jatko- ja täydennyskoulutukseen panostetaan määrätietoisesti. Museoalan peruskoulutuksen tulee vastata museoalan uudistuvia tarpeita.

41. Museovirasto vastaa yhteistyössä museoiden kanssa kulttuuriympäristöä koskevan tiedon tallentamisesta ja hakujärjestelmien kehittämisestä ympäristöhallinnon kanssa.

42. Tuetaan muistiorganisaatioiden aineistoihin pohjautuvaa kotimaista digitaalista sisältötuotantoa.

Kulttuurihistoriallinen arkistointi

43. Muodostetaan Suomen elokuva-arkistosta myös televisio- ja radioarkisto; tuetaan elokuva-arkiston asteittaista muuttumista digitaalisen elokuvan ja digitaalisten sisältöjen osaamiskeskukseksi.

44. Luodaan edellytyksiä digitaalisten arkistopalveluiden ja tuotteiden tarjoamiselle kehityshankkeiden avulla. Tuetaan elokuva-alan Elonet-portaalin kehittämistä ja avataan digitaaliset tietokannat rajatusti verkossa käytettäväksi.

45. Jatketaan projekteina elokuvajulistekokoelman ja kotimaisten valokuvien digitoimista. Kehitetään elokuvien digitaalisen restauroinnin osaamista. Siirretään Suomen kansallisfilmografia verkkoon 12. osan ilmestymisen jälkeen.

46. Luodaan elokuvan museoesinekokoelman digitaalinen tietokanta.

47. Täydennetään elokuva-arkiston elokuvateatteri Orionin videotekniikka digitaaliseksi.

Tiedon ja kulttuuripalvelujen saatavuus

48. Parannetaan tiedon saatavuutta kehittämällä kirjastojärjestelmää uudenaikaiseksi digitaaliseksi monipalvelujärjestelmäksi Kirjastostrategia 2010:n suuntaviivojen mukaisesti siten, että kansalaisten saataville tarjotaan merkittävästi nykyistä enemmän korkeatasoisia digitaalisia tietopalveluja ja panostetaan kirjastojen tietotuotantoon ja laatuportaaleihin.

49. Kehitetään kirjastoja palvelemaan tietoyhteiskunnan tarpeita erityisesti lisäämällä kirjastoihin julkisen hallinnon asiakaspäätteitä laadittujen suunnitelmien mukaisesti ja liittämällä koko kirjastojärjestelmä laajakaistaverkkojen piiriin.

50. Laajakaistaverkkojen käyttökustannukset ja infrastruktuurin rakentamiskustannukset otetaan huomioon myös valtionosuusjärjestelmässä.

51. Nostetaan maan kaikkien kuntien kirjastojen atk-tietojärjestelmien laatutasoa, tehokkuutta ja standardien käyttötasoa tukemalla etenkin pienten ja keskisuurten kuntien teknisen infrastruktuurin uudistamista. Kehitetään kansalaisten arkitiedon tietohuoltovalmiuksia huolehtimalla paitsi palvelujen käyttöstävällisyydestä myös siitä, että saatavil-

la on riittävästi osaavaa opastavaa henkilöstöä (digitaalinen tietohuolto). Tuetaan paikallisia kirjastopalveluja edistämällä kansallisen kirjastoverkon toimivuutta ja luomalla uusia keskitetyksi ja hajautetusti tuotettuja palveluita kaikkien käyttöön ja saattamalla tällaiset palvelut kestävän rahoituksen piiriin.

52. Edistetään ja tuetaan yleisten kirjastojen roolia osana oppivaa yhteisöä ja elinikäistä oppimista Oppijan tietohuolto -erityisavustuksella, jolla tuetaan alueellisten oppijan tietohuoltostrategioiden laatimista, määräraikaisten pedagogisten informaatikkojen palkkaamista yleisiin kirjastoihin sekä koulujen ja kirjastojen yhteishankkeita, ja laatimalla yleisten kirjastojen henkilöstölle Pedagoginen informaattikko -täydennyskoulutusohjelma.

53. Edistetään kuntien yhteisten kirjastolaitosten muodostamista tukemalla suunnittelurahoitusta. Alueellisia kirjastolaitoksia perustetaan käyttäjien palvelutason turvaamiseksi, ei kuntien säästötoimenpiteiden toteuttamiseksi.

54. Laajennetaan kirjastonhoitajien pätevyyskoulutushanketta, jolla turvataan lähivuosina eläkkeelle siirtyvien kirjastonhoitajien vakanssien täyttö.

55. Suoritetaan kirjastopalvelujen ulkoinen arviointi yhdessä opetustoimen arvioinnin kanssa.

Luova työ voimavarana

56. Teatterin, oopperan, orkesteritoiminnan ja tanssitaiteen aloilla huomiota kiinnitetään organisaatioissa toimivan henkilöstön koulutukseen uuden teknologian alalla ja uudentyypisten tuotanto- ja jakeluhankkeiden manageriaalisiin kysymyksiin.

57. Tuotannollisia kokeiluhankkeita ja levitysprojekteja tuetaan.

58. Arvioidaan luovan taiteen alojen jatko- ja täydennyskoulutustarve digitaalisen tuotannon edellyttämien teknisten ja taiteellisten valmiuksien osalta.

59. Tuetaan luovan taiteen alojen teosten levittämisen pilottihankkeita tietoverkoissa ja digitaalisia uudenmuotoisia tuotantoprojekteja.

60. Multimedia-alan ja uuden median taiteellisen ja luovan tekijäkunnan koulutusjärjestelmää kehitetään niin, että Suomeen syntyy laaja ammatti-osaaminen, joka on kansainvälisesti kilpailukykyinen ja korkealaatuinen.

Toimiva tekijänoikeusjärjestelmä

61. Opetusministeriö laatii tekijänoikeuden kehittämisen poliittiset suuntaviivat sisältävän tekijänoikeuspolitiikka-asiakirjan. Hallituksen toimikaudeksi 2003-2007 laaditaan tekijänoikeuslainsäädännön kehittämisen työohjelma.

62. Tekijänoikeusjärjestelmää kehitetään seuraavilla toimenpidealueilla:

- lainsäädännön uudistuskierroksen loppuun saattaminen
- lainsäädännön selkeyttäminen
- koulutus ja tekijänoikeuden tunnetuksi tekeminen
- tekijänoikeutta koskevien tietoaineistojen tuottaminen
- tietoverkkoaineiston tekijänoikeusmerkinnät.

Kulttuuri tietoverkoissa

63. Muodostetaan kulttuurin tietoverkkopolitiikka. Tuetaan innovatiivisia ja laadukkaita kulttuurin tietoverkkosovellutuksia, muun muassa kirjastojen laatuportaaleja.

64. Luodaan edellytyksiä sille, että tietoverkoissa on tarjolla suomalaisen kulttuurin - kirjallisuuden, musiikin, näyttämötaiteen, kuvataiteen, taideteollisuuden, arkkitehtuurin, tanssitaiteen, viestinnän, elokuvan ja valokuvan sekä koko muuttuvan audiovisuaalisten alan - sisältöjä.

65. Tuetaan hanketta, joka kokoaa yhteystiedot kaikista niistä kulttuurin alaan kuuluvista yhteisöistä ja toimielimistä, jotka saavat rahoitusta suoraan tai välillisesti opetusministeriön kautta.

66. Kehitetään räätälöityjä kulttuurin verkkouutispalveluita siten, että osa palveluista liittyy kulttuuripolitiikkaan ja osa kulttuuripalveluihin. Tavoitteena on, että tietojen saatavuus taide- ja kulttuuripolitiikasta ja tapahtumista sekä kulttuurialan toimintoista ja toimijoista on mahdollisimman monipuolista ja helppoa.

Nuoret ja tietoyhteiskunta

67. Jokaiselle nuorelle taataan verkkomedioiden käyttötaidot kouluissa ja mahdollistetaan maksuton

käyttö oppilaitoksissa, nuorisotiloissa ja kirjastoissa.

68. Hallitusohjelmaan liittyvän kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelman demokratiakasvatusosio toteutetaan yhteistyössä nuoriso- ja koulutoimen sekä kansalaisjärjestöjen kanssa.

69. Selvitetään nuorisotiedotus- ja neuvontapalvelujen tarve ja laaditaan strategia näiden palvelujen saattamiseksi tasapuolisesti kaikkien nuorten ulottuville.

70. Seurataan nuorten, nuorisoryhmien ja nuorisjärjestöjen toiminnan kehitystä sähköisissä verkoissa ja tuetaan mahdollisuuksien mukaan hankkeita, jotka edistävät nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen edistämistä.

71. Tuetaan ja luodaan monipuolisia ja laadukkaita lasten ja nuorten tietoyhteiskuntapalveluja ja kotimaisia sisältöjä.

72. Sisällytetään koulun ja kulttuurin yhteistyöhön ja koulujen iltapäivätoimintaan elokuvakasvatus laadittavan suunnitelman mukaisesti.

Liikuntapolitiikka tietoyhteiskunnassa

73. Liikunnan tietojärjestelmiä kehitetään sekä rahoituksen ja kannattavuuden näkökulmasta että palvelukyvyn kannalta.

74. Edistetään liikunnan verkko-opetusta ja opintoaineistojen tuottamista; selvitetään verkko-opetukseen ja laajemminkin liikunnan sisältötuotantoon liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä ja korvauskysymyksiä.

75. Seurataan kaupallisten liikunnan sisältöpalvelujen tarjonnan ja liikunnan sisältöjen markkinatilanteen kehitystä; tarvittaessa tuetaan ei-kaupallisia innovatiivisia hankkeita.

Kulttuuri ja tietoyhteiskunta aluepolitiikassa

76. Kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehittämisessä otetaan lähtökohdaksi se, että kulttuuripalvelujen tulee olla kaikkien kansalaisten saatavilla alueesta riippumatta.

77. Kansallisen sisältötuotannon edistämiseksi toteutetaan alueellisuutta ja edistetään monimuo-

toista digitaalisilla palveluilla tuettua kulttuuriyrittäjyyttä.

78. Ideoidaan ja toteutetaan etätyöskentelyä edistäviä kulttuurisia tietoyhteiskuntahankkeita.

79. Toimintojen järjestämisessä ja kehittämisessä otetaan huomioon Euroopan unionin tasavertaisuuden periaate alueellisten kehityserojen vähentämisestä ja valtioneuvoston vahvistamat kansalliset alueellisen kehittämisen linjaukset. Kansallinen ja EU:n aluepolitiikka muodostavat kokonaisuuden, jolla tuetaan maan eri osien kehitystä niiden omista lähtökohdista käsin.

Sisällöt EU:n tietoyhteiskuntapolitiikassa

80. Suomi toimii Euroopan unionissa muiden jäsenmaiden kanssa siten, että komissio tekisi ehdotuksen eurooppalainen kulttuurisen digitaalisen sisällön tuotannon ja jakelun kysymyksiin painottuvaksi ohjelmaksi, joka vastaisi taloudelliselta volyymitään EU:n MEDIA-ohjelmaa.

81. Suomi tukee ajatusta observatorion perustamisesta ja pyrkii myötävaikuttamaan siihen, että digitaalisen sisällön observatorio perustetaan integroituna Strasbourgissa sijaitsevaan Euroopan audiovisuaaliseen observatorioon.

Pohjoismainen yhteistyö

82. Suunnataan pohjoismaista yhteistyötä tietoyhteiskunnan kehittämisessä kulttuurisiin ja sisällöllisiin kysymyksiin; tuetaan pohjoismaisen digitaalista sisältötuotantoa edistävän rahaston perustamista (ks. edellä ehdotus 4).

Euroopan neuvosto

83. Euroopan audiovisuaalisen observatorion toimintaa kehitetään digitaalisten sisältöjen alueelle (ks. edellä ehdotus 81).

Monenkeskinen yhteistyö

84. Huolehditaan kulttuurin, kulttuuripalvelujen ja audiovisuaalisten palvelujen erityiskysymyk-

sistä palvelukaupan neuvotteluissa ja mahdollisesti käynnistyvissä investointien suojaa koskevilla neuvotteluissa.

85. Organisoidaan opetusministeriön valmistelijoiden ja kulttuurielämän ja kulttuurilaitosten toimijoiden koulutusta ja asiantuntemuksen kehittämistä.

86. Suomi osallistuu aktiivisesti tekijänoikeuden kansainvälisen sopimusjärjestelmän tasapainoiseen kehittämiseen.

87. Suomi tukee esittävien taitelijoiden audiovisuaalisten esitysten kansainvälisen suojan uudistamista, televisio- ja radioyritysten kansainvälisen suojan uudistamista sekä tietokantojen erityissuojan kansainvälistä järjestämistä.

88. Suomi osallistuu Unescon ohjelman ja keskipitkän aikavälin strategian valmisteluun ja seurantaan pitäen mielessä maailmanlaajuisen tietoyhteiskuntakehityksen sisällölliset ja kulttuuriset näkökohdat.

89. Tarkastellaan Tukholman toimintasuunnitelman suositusten toteuttamista ja osallistutaan prosessin seurantaan ja suositusten toteutukseen.

90. Suomi osallistuu aktiivisesti suosituksen kehittämistyöhön ja lopulliseen muotoiluun sekä suositusluonnoksen hyväksymisen jälkeen sen implementointiin kansallisesti ja edesauttaa sopimuksen seurantaan toiminnallaan kansainvälisissä järjestöissä.

91. Suomi osallistuu julistuksen lopulliseen muotoiluun ja raportoi sen toimeenpanosta.

92. Suomi edistää toiminnallaan myös Unescossa sellaisten mekanismien luomista, joilla edistetään ja helpotetaan digitaalisen aineiston tallentamista ja saantia, ja myötävaikuttaa IFAP-toimintaohjelman kehittämiseen.

93. Suomi painottaa edelleen myös perinteisten viestintävälineiden merkitystä ja infrastruktuurin kehittämistä muun muassa tämän ohjelman kautta.

94. Suomi tukee sitä, että Unescon piirissä neuvotellaan ja solmitaan kansainvälinen yleissopimus kulttuurisesta moninaisuudesta ja että työn pohjaksi otetaan epävirallisen kulttuuriministeriverkoston piirissä laadittu aineisto.

95. Suomi vaikuttaa jo valmisteluvaiheessa kokouksen sisältöön omien vahvuuksiensa mukaisesti prioriteettialueisiin painottuen ja antaa aktiivisen pa-

noksensa kokouksen molemmissa osissa 2003 ja 2005.

96. Suomi ottaa aktiivisesti osaa valmisteluihin ja vaikuttaa hyväksyttäviin loppuasiakirjoihin ja niiden toteuttamiseen sekä seurantaan.

97. Huippukokouksen valmistelussa opetusministeriö korostaa yhteiskunnan perusvalmiuksien ja -asioiden kuten lukutaidon, terveydenhuollon, puhtaan veden ja elintarvikehuollon merkitystä. Opetusministeriö painottaa edelleen koulutuksen merkitystä, tietoyhteiskunnan peruspalvelujen saatavuutta mm. kirjastolaitoksen kautta sekä kulttuurisia sisältöjä.

Kahdenvälinen yhteistyö

98. Hyödynnetään kahdenvälisen yhteistyön mahdollisuudet kokemusten vaihdossa, asiantuntemuksen kehittämisessä ja parhaiden käytäntöjen luomisessa; organisoidaan yhteistyöhankkeita ja eri alojen asiantuntijoiden ja edustajien tapaamisia.

Kulttuurisen tietoyhteiskunnan indikaattorit

99. Toteutetaan kulttuurisen tietoyhteiskunnan kehityksen mittausta ja kansainvälistä vertailua indikaattoreita ja muita välineitä käyttäen.

100. Edistetään tietoyhteiskunnan kulttuurisiin kehityssuuntiin ja piirteisiin liittyvää tutkimusta.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-442-530-0 (nid.)
ISBN 952-442-486-X (pdf)
ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino
PL 4 (Vuorikatu 3)
00014 Helsingin Yliopisto
puhelin (09) 7010 2369
faksi (09) 7010 2374
books@yopaino.helsinki.fi
www.yliopistopaino.helsinki.fi

Helsinki 2003